

D

Reise

blandt

de norske Emigranter

i

"De forenede nordamerikanske Fristater"

af

J. W. C. Dietrichson,

Præst.

Stavanger.

Trykt og forlagt af L. C. Kielland.

1846.

I Sommeren 1843 gjorde jeg Bekjendtskab med en alvorlig christelig Mand i Christiania, Farvermester P. Sørensen, der er Den, som nærmest gav Anledning til den Mission blandt vore til Amerika udvandrede Landsmænd, hvis Skildring er Gjenstand for disse Blade. I vor Omgang bragtes Talen fra vor kjære Schreuders Udsendelse til Hedningerne i Africa ganske naturligen hen paa den religiøse og kirkelige Trang blandt vore egne til en anden fjern Verdensdeel emigrerede Troesfæller, og da denne Sag i længere Tid havde lagt Sørensen paa Hjerte, spurgte han mig, om jeg ikke skulde føle Kald til at foretage en Reise til Amerika, **for at undersøge, hvorledes de sig der befindende Norske i religiøs og kirkelig Henseende have det, og, ved at arbeide paa at danne Menigheder blandt dem, muligens lægge Grundvolden til en fast Kirkeorden for dem.** Med Opfordringen fulgte Tilbud om Pengeunderstøttelse til at dække Reisens Udgifter. Denne Opfordring rørte og interesserede mig saameget mere, som den, fremkaldt af christelig Kjærlighed, kom fra en Mand, der snarere gav af Enkens Skjærv end af den Riges Overflod. Vel havde jeg oftere med Bekymring tænkt over vore for ethvert Lærdomsvæir udsatte Emigranters kirkelige Trang, men aldrig havde det faldt mig ind, at jeg skulde kaldes til at virke Noget for dem i denne Retning. De Udvandredes kirkelige Nød vandt saaledes nu en mere bestemt Interesse for mig, og idet jeg tilfulde indsaae et saadant Kalds

Vigtighed og Vanskelighed, overveiede jeg det alvorligen og raadførte mig med flere christelige Mænd, hvis Dom jeg satte langt over min egen, om hvorvidt de troede, at jeg kunde udrette Noget i ovenanførte Retning; opmuntret af disse, besluttede jeg mig med Tillid til den Herre, der er mægtig i de Svage, at efterkomme Opfordringen, saafremt den norske Kirkes præstelige Indvielse blev mig tilstaaet; thi det blev naturligviis snart saavel mig selv som dem, med hvem jeg raadførte mig, klart, at dersom jeg skulde kunne udrette Noget i kirkelig Henseende blandt de Emigrerede, maatte jeg sættes istand til at kunne virke med den Auctoritet, som alene **Kirkens Præsteindvielse** i **kirkelige** Sager kan give, og kun, naar denne tilstodes mig, turde jeg derhos i dette af Herren gjennem Indvielsen modtagne Vidnesbyrd om at være kaldet til Kirkens Tjener, i den til mig udgaaede **Opfordring** see et **Kald fra Gud** og føle Frimodighed til at modtage samme. Jeg indgav derfor underdanigst Ansøgning om at indvies som Præst, og under 12te October 1843 behagede det Hs. Majestæt naadigst at indvilge samme.*) I Forening med J. Hansen, der var kaldet til residerende Capellan til Rollougs Præstegjeld, blev jeg 26de Februar 1844 i Opsloe Kirke af Hs. Høiærværdighed Biskoppen over Christiania Stift indviet til det hellige Præsteembede.

---

*) Anm. Det vil af Ovenstaaende klart indlyse, hvad Sandhed der kan være i Hr. Reiersens Insinuationer mod mig saavel gjennem Dagbladene som gjennem hans Flyveblad "Norge og Amerika", hvor han søger at gjøre mig mistænkt som "en af Regjeringen kjøbt Spionpræst, hvis præstelige Virken i Amerika skulde være Vehikel for materielle Interesser og andre skjulte Hensigter, der skulde være dem at skræmme fra Emigration." Forøvrigt anseer jeg det for aldeles unødvendigt at røre det Mindste ved den i vort Land noksom bekjendte Reiersens Udfald mod mig. Hvorfor Hr. Reiersen med saadan Hadskhed angriber mig, naar jeg ikke altid kan fremstille Forholdene derover saa glimrende som han, vil jo Enhver kunne tage og føle paa.

16de Mai 1844 gik jeg i Langesund ombord i Briggen "Washington", ført af Søelieutenant H. Smith, der var bestemt til Newyork med Jern og Emigranter, og 21de tillod Vinden os at lette Anker. Iberegnet Skibets Besætning vare vi ialt 112 Sjæle ombord. For denne lille Menighed holdt jeg, naar Veiret paa nogen Maade tillod det, Morgen- og Aftenandagt samt hver Søn- og Helligdag Gudstjeneste, da vor brave Capitaine med Glæde imødekom dette Ønske; tillige underviste jeg Emigranternes Børn i Religion, saa vi baade havde Kirke og Skole ombord. Et lille Styrmands Lukaf var vor Skole, og Skibets Dæk dannede vor Kirkes Skib, medens Ruffen over Kahytgangen var Prædikestol, Guds Himmel Tempelbue og de rullende Bølger vort Gudshuses Malerier. Med Pintsefesten begyndte vor Gudstjeneste, og med 5te Søndag efter Trefoldighed endte den, og, uagtet det vel gik, efter Søemandens Ordsprog, at der følger Storm med, naar der er Præst ombord, saa vi ogsaa somofteſt havde stormfuldt Veir og temmelig alvorlige Dage, var jeg dog blot een Søndag hindret fra at prædike. Vort vakkre Skib kjæmpede sig stolt gjennem Søen; allerede havde vi 8de Dag passeret den lille Klippeøe Fair Hill, ved Scotlands Nordkyst og havde Besøg af Fiskere ombord saavel fra dette Sted som fra Stronsay paa Orkenøerne; og St. Hans Morgen vaagnede jeg ved, at Capitainen raabte til mig: "Banken, Banken," og derved tilkjendegav mig, at vi havde naaet: "the great Bank of Newfoundland," hvorved vi da havde undgaaet de Farer, som til dette Punkt havde truet os, idet vi nu havde passeret Iisbjergtrakten; en overmaade pludselig Forandring af Vind og Temperatur havde et Par Gange tilkjendegivet os, at vi havde slemme Gjæster af Iisbjerge i Nærheden, hvilke den tykke Taage havde hindret os fra at see. Disse store losrevne Iisblokke, der paa den Aarstid svømme omkring i dette Farevand, ere, som bekjendt, især i Storm og Taage farlige for Skibene. For saagodtsom ingen Vind blev der braset bak og vi feirede nu St. Hansdag

ved at lægge os til at fiske og lønnedes med en dygtig Fangst af Torsk og digre Helleflyndrer paa denne rige Fiskebank, saa hele Skibets Besætning i et Par Dage blev bespist deraf. Søndag den 7de Juli fik vi, i en fiin, sortklædt amerikansk Gentleman, Lods ombord, og Mandag den 8de ankrede vi paa Qvarantainehavnen udenfor Staten Island ved Newyork i god Behold paa Skib og Folk.

Hvor eensformigt det end visknok kan være i saa lang Tid ei at øine andet end Himmel og Hav, saa frembyder dog selv dette Eensformige megen Nydelse. Hvad er skjønnere end en rolig Nat paa det vide Atlanterhav, naar Skibet sorgløst drives af de flagrende Seil for den umærkelige Vind; Bølgerne gynge det, som Barnet i Vuggen, Maanen kaster sin blanke Sølvstribe over den store Flade og Himlens Stjerner lege paa de blaalige Bølger. Og selv i det oprørte Hav, hvormegen Kraft og Majestæt og Skjønhed ligger deri! Naar Stormen fremruller de fraadende Bølger, hvis Skum naaer selv de stumpede Merssseil, naar Havets Stormfugle ere de eneste Ledsagere, og enkelte Springere sees om det med Søen kjæmpende Skrog, maa da ikke den Alvorlige lære i saa alvorlig Scene at folde sine Hænder til Bøn og hæve sit Hjerte til Himmelens og Havets almægtige Herre, der byder ogsaa over Storm og Uveir og siger til Vandbølgerne: „saavidt og ikke videre"! — og naar Stormen saa stiller, hvor letter det da Hjertet, naar der efter saadan Kamp kan tages et Tag op i Luvbraserne, omend kun under dobbelt rebede Merssseil og Underseil, hvor fylder det Sjælen med Tak, naar Fartøiet sætter sin Kjølvandsstribe ret agterud og de hvide Skumhvirvler vidne om dets forøgede Fart; hurtig flyver da Skuden mod de rullende Bølgemasser, gjør et Spring op paa den fraadende Bølgetop, som vips kaster de høie Vandstænk over Bakken; og i saadant Hav finder dog saamangen dorsk Reisende Kjede og finder det bedre at bortdrømme Tiden end med vaagent og alvorligt Sind at betragte den alvorlige Scene, end at hæve Sind og Tanke til Ham, den

ene Mægtige, der raader over det Alt; uden hvis beskjærmende Varetægt den usle Planke snart skulde være sondersplittet og give sine Beboere til Priis for de opslugende Bolger! See hen til disse af Vinden oppustede blaalig-gronne, sig optaarnende Vandmasser, som vilde odelægge ethvert menneskeligt Arbeide, hvor stor dets Styrke end var, og med hvormegen Kunst det end blev styret, see disse styrte sig mod det svage Skib, som vilde de springe langt over dets tynde Takkelage, og see, hvorledes hiint truende Uhyre brusende maa snige sig under Skibets Kjol, og i næste Sekund hæve sig hoit op igjen paa den anden Side, ligesom skummende af Raserie over at det maatte boie sig for et Menneskeværk, medens dets hele Magt ikke har formaaet mere mod dets svage Modstandere, end at muligens en Troie er gjennemvædet, — betragt dette sig altid fornyende Skuespil, og du har Grund nok til forst og fornemmelig at tænke paa Gud, — og tillige paa de opfindsomme Evner, hvormed han har begavet Mennesket forat gjore det til Jordens Herre! — Ja vel maa man lære oprigtig at vende sig i Tak og Lov til Gud, naar man igjen sætter Fod paa Land, især, naar man, som vi, ved et i Soen omdrivende Vrag, som en Dag modte os, med egne Oine har overbeviist sig om, hvor let ogsaa vort Skib kunde være bleven Stormens Bytte.

Newyork.

Fredagen den 9de Juli forlod jeg Skibet, der nu i 55 Dage havde været min Bolig og tog med Dampbaad fra Staten Island til Newyork, denne Ny-Europas Hovedstad, hvor Alt er Leben und Treiben. Newyork er en stor, skjon og rig Bye, der er gaaet fremad med Kjæmpeskridt. I Aaret 1696, omtrent 75 Aar efter dens forste Beboelse, var Antallet af Indbyggere henved 4500; 60 Aar senere nemlig 1756 var det over 16,000 og indtil Aaret 1786, 3 Aar efter Byens Romning af Engellænderne, havde den ei mere end 23,700. Efter denne Periode tiltog den raskere; thi 4 Aar senere havde den over 33,000 Indbyggere og siden den Tid har den været

i overordentlig hurtigt Tiltagende; i Aaret 1800 havde den 60,500, i 1810 omtr. 96,000; i 1820 nær 123,000; i 1825 over 166,000; i 1830: 202,000; i 1840: 312,710, og jeg hørte paastaae, at den nu skal have mellem 4 a 500,000. Gaaer den i Forhold saa fremad, saa maa Newyork ved Enden af dette Aarhundrede være Verdens folkerigeste Bye. Fra alle Verdenskanter strømme ogsaa Mennesker hertil, og derfor gestalter sig af denne skrækkelige Sammenstrømmen et i høieste Grad forunderligt og forskjelligartet Heelt. Standser man en halv Times Tid paa et af de folkerigste Hjørner i Broadway, kan man høre de fleste levende Tungemaal, og overalt opdager derfor ogsaa den Fremmede en Foretagelsesaand, som sætter ham i Forundring. At der hører Tid til, inden man i denne vidtløftige Stad faaer orienteret sig, er klart, og megen Tid taber man tillige derved, at man seer saamange nye Sager, som det interesserer at betragte idetmindste for Øieblikke. Jeg kom til at logere i et "boarding house" i Liberty Street, hvor jeg var i Nærheden baade af Broadway og af Havnen, hvor den uhyre Mængde Skibe, vaiende Flag, Matrossang, Menneskevrimmel, det kaudervelske Prat &c. kan gjøre En ør i Hovedet. Gaaer man henad til: the **Batterie**, denne behagelige og besøgte Spadseergang, har man en smuk Udsigt over Bugten og de omliggende Egne af **Long Island** og **New-Jersey**; der tilbragte jeg mangen Stund og indaandede den friske Søluft, som jeg i de hede Dage i den qvalme By ret lærte igjen at længes efter. At trave **Broadway** op og ned nogle Gange, er ret interessant; denne Gade er Byens største og fornemste; den er besøgt af den fashionable Verden en masse; den er især paa Vestsiden, (thi Østsiden er ei i den Agt og Ære og at spadsere der er mal-à-propos og mod den elegante Verdens engang fastsatte Love), prydet med vakkre Bygninger og glimrende Boutikker, saaat den af sligt Væsen Indtagne ikke veed, hvorhen han skal see, eller for hvilken Boutik han skal blive staaende. Et Huus i Broad-

way er især den Fremmede paafaldende; det er det berømte Astor-House, bygget af en Tydsker Astor, der skal være en af de rigeste Mænd i de forenede Stater. Den første Leier skal for den til Hotel bestemte Deel have betalt 2000 Dollars*) aarlig; i 1843 har Hr. Astor, fortæller man, solgt Huset til en af sine Sønner for een Dollar, for derved at omgaa en Lov, der forbyder en Fader at give En af sine Børn Noget til Skade for de øvrige. I nederste Etage er 18 paa det Brillanteste udstafferede Boutikker; Hotellet har 390 Værelser; i Juni 1836 blev det aabnet, og Værten skal daglig have omsat for 1400 Dollars; engang skal 700 Personer have logeret der paa eengang, — dette blot som Beviis paa den overordentlige Conflux af Fremmede og Besøgende. Paa samme Side af Gaden, nogle Huse herfra, er et andet af de meest besøgte Hoteller: **Franklin House**, hvor man til enhver Tid af Dagen seer en Mængde Herrer, der, efter Yankee Maneer, med Hatte paa have kastet sig i Lænestole, lægge Benene op i de mod Gaden vendende Vinduer og læse de alenlange Aviser. Lidt ovenfor er **City Hall**, Stadens Raadhuus, en stor Bygning med en smuk Park, hvori et herligt Springvand. Forøvrigt saae jeg ikke Meget af alle Byens Herligheder, da man taber baade Tid og Penge derved.

Jeg holdt i Newyork to Gange Gudstjeneste for Norske, Svenske og Danske. 14de Juli, 6te Søndag efter Trefoldighed, prædikede jeg ombord paa et svensk Skib, hvis Fører Capitain Nissen fra Gothenborg hører med til en Forening af svenske Skippere, der have forpligtet sig til, hvor de ligge i fremmede Havne, hver Helligdag at samle deres Landsmænd til Andagt, hvorfor ogsaa hans Skib bærer et af den svenske Erkebisp indviet "Bethelflag", der heises, naar Gudstjeneste holdes ombord. Den derpaa følgende Søndag fik jeg velvillig af en tydsk luthersk Præst **Stohlmann**, overladt hans Menigheds

*) En Dollar er omtrent 112 ß norsk.

Kirke: St. Mathews Kirke, hvor jeg holdt en fuldstændig norsk Gudstjeneste med Altergang; vi brugte svenske Psalmebøger, da der ere flest Svenske her i Byen, medens naturligviis forøvrigt den norske Kirkes Ritus blev fulgt; omtrent 50 Personer gik til Alters, og henved 200 Mennesker vare i Kirke, hvoriblandt, som ogsaa ved den første Gudstjeneste, de Fleste vare Svenske. I det Heletaget synes de i Newyork bosatte Svenske, hvoraf der ogsaa er et langt større Antal, at interessere sig mere for det Kirkelige end de Norske, og Flere af Svenskerne yttrede ofte levende det Ønske, at erholde en svensk eller norsk luthersk Præst blandt sig, og dette vilde isandhed være vigtigere her end i London, hvor der er en svensk Geistlig, men hvor vist neppe saa mange Svenske eller Norske ere bosatte som i Newyork. Præsten for den tydsk-lutherske Menighed, hvis Kirke blev mig overladt, Hr. Stohlmann, er en vakker christelig Mand, der viste megen Interesse for min Sag og megen Velvillie til at hjælpe mig for at faae vor skandinaviske Gudstjeneste ordnet; han gik om med mig til Organisten, en Meklenborger, der gratis spillede Orgel for os, til Menighedens Forstandere, skaffede mig vasa sacra tillaans, kort gjorde Alt, hvad der stod i hans Magt. Flere af mine Landsmænd lode til at være bevægede ved den Erindring om det fjerne Fædrelands vakkre Ritus, som vaktes hos dem ved at bivaane norsk Gudstjeneste, men Følelserne vare vel desværre overgaaende hos de Fleste. De fleste Norske i Newyork tilhøre intet Kirkesamfund, og ere vel forblevne døde Lemmer, som de fra Hjemmet af vare, af den Kirke, som optog dem i sit Skjød. Saa amerikaniserede ere Mange af dem blevne i dette Land "of liberty," at de yttrede sin Misnøie over, at jeg i Slutningen af min Prædiken efter Apostelens Formaning opfordrede de Tilstedeværende til ogsaa her i dette fremmede Land at bede for vort Fædreland og dets nys tronbestegne Konge. Enkelte af de Norske her have sluttet sig til den reformeerte Kirke, og Andre, jeg talte med, have indmeldt sig som Medlemmer i den

amerikansk-luthersfe Kirke, der dog har optaget mangen reformeert Bestanddeel i sig og er formet i sin Cultus aldeles efter reformeert Snit. Enkelte, mere Alvorlige, ere gaaede over til Methodistsecten, der har saameget Aandeligheds Skin. Efter endt Gudstjeneste i St. Mathews Kirke kom saaledes en ung Norsk til mig, der for 6 Aar siden var kommen til Amerika, og nu var, som det lod til, en ret ivrig Methodist; han havde noget saare Alvorligt og virkelig Elskværdigt hos sig; han lod til at interessere sig meget for alt Christeligt og saaledes ogsaa for min Gjerning; Methodisternes og Lutheranernes Lære paastod han var den samme; indlade mig nøiere i Discussion med ham om Differentspunkterne vilde jeg ikke, da jeg af enkelte Yttringer, jeg gjorde, snart erfarede, at dette vilde blive uden Virkning. Da han vilde skilles fra mig, sagde han med dyb Alvor: „maaskee vi aldrig sees mere her paa Jorden, lad os derfor bede med hverandre"; og da jeg deri naturligviis gjerne indvilgede, knælede vi ned, og han bad en lang men velmeent Bøn. Efter denne lod han til at være udmattet og anstrænget, og jeg skiltes med ret inderlig Veemod fra ham; han saae bleg og sygelig og mørk ud, men forsikkrede, at han følte sig inderlig tilfreds og glad, siden han havde sluttet sig til Methodisterne, hos hvem han troede at have fundet, hvad han søgte. „For de Oprigtige skal det lykkes." Gud alene kjender hans Hjerte! — Han talte om flere Norske, der ere blevne Methodister. En Svenske, der er bleven Methodist, yttrede for mig, at det var Synd at bære nogetsomhelst Paahængt, som Brystnaal, gyldent Uhrbaand, Ringe og desl., og da jeg nu, idet jeg gjorde ham opmærksom paa et Speil i forgyldt Ramme og andre elegante Meubler, han havde i sit Værelse, viste ham mit Haarbaand med en gylden Laas, og spurgte ham, om han troede, det var mere Synd at bære dette, end at besidde hiint, søgte han at vende Talen fra det Punkt. Denne ydre Methode og Form, som Methodisterne ville føre ind i Christendommen, saavel i hver Enkelts

Omvendelse som i den Christnes udvortes Liv, fremtræder især klarligen hos Methodisterne i Amerika,*) der ere overordentlig talrige og gjøre en Mængde Proselyter. Samme Søndags Aften var jeg i en tydsk Methodist-Kirke, ganske simpelt indrettet, smukt oplyst med Gas. Paa det Catheder, der var Prædikestol, bagenfor hvilket en Sopha, stod Prædikanten, uden Ornat, der i det Hele ikke bæres af de fleste Sectereres Geistlige, det var en høi alvorlig mørk Sydtydsker med et livligt Foredrag; han havde til Text de Ord: Ap. Gj. 2, 37. 38. "I Mænd, Brødre, hvad skal jeg gjøre for at blive salig?" — og Svaret dertil: "omvender Eder og hver af Eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn til Syndernes Forladelse;" det første Led behandlede han meget udførligt og ret godt, dog saa, at den methodistiske Omvendelsesmethode ogsaa der stak frem, men sidste Led om Daaben gik han meget let over. — Da jeg gjerne ønskede samme Aften at komme i en af Negernes Methodistsamlinger, gik jeg, forinden Gudstjenesten ganske var tilende, saa jeg kun der fik see svage Yttringer af den Virkning paa Tilhørerne, som saadanne Omvendelsesprædikener ofte har, thi denne Virkning yttrer sig som oftest hørbar og synlig under og i Enden af Talen, omend ikke hos de Hvide paa den gale Maade, som hos de mere raae og sandselige Negre. Noget saa Galt og Afsindigt, som det, jeg fik at see og høre i den Sal, hvori Negermethodisterne holdt deres Gudstjeneste, havde jeg aldrig anet end sige hørt eller seet. Allarmen fra Forsamlingsværelset var allerede et langt Stykke ud paa Gaden hørbar. Efterat have faaet Tilladelse af en Neger, der bevogtede Indgangen, at træde ind, ved at jeg og min Ledsager, en tydsk luthersk Præst, angave os som protestantiske Geistlige, kom vi ind i et stort stinkende Rum, hvor 7 a 800 Ne-

*) For ei at misforstaaes, beder jeg bemærket, at jeg med, hvad jeg nedenfor anfører om Methodisterne, ingenlunde vil have fældt nogen almindelig Dom over alle Methodistsamfund. Jeg anfører kun, hvad jeg selv om Methodisterne i Amerika har erfaret.

gere vare samlede, Fruentimmerne ovenpaa og Mandfolkene nedenunder. Den første Prædikant var allerede paa Talerstolen, hvor han arbeidede frygteligt, skreeg, som om hans Tilhørere vare døve, og gebærdede sig som en Afsindig, tørrede Sveden hvert Øieblik af sig, hylede over den Fordærvelse, hans Hjord gik imøde, tiltalte navnligen ofte enkelte Menighedslemmer, skildrede med de uædleste og krasseste Billeder Helvedes Pine, — og Virkningen af hans Prædiken var synlig nok. Under lydelig Stønnen og Jamren, hvori de fleste Tilhørere istemte, raabte saa En, saa en Anden: "no, no, I will not, I will not go to the Devil!" (nei, nei, jeg vil ikke, jeg vil ikke gaae til Djævelen); "nu, saa omvend dig," brølede Prædikanten, "nu kan Du det, nu er det Tid, i dette Øieblik maa det skee o. s. v." Paa denne Maade tog Taleren afsted, indtil den Ene efter den Anden, nedspændt paa Sjæl og Legeme, faldt i Krampetrækninger, og derpaa sprang op og skreeg: "Ære, Priis og Tak være Herren, jeg er omvendt og har funden Naade." Ved at see og høre dette paa eengang Komiske og Tragiske, kunde man ret være i Uvished, om man skulde lee eller græde; Haaret kunde fast reise sig paa Ens Hoved, ved at tænke paa, at dette skulde hedde Christendom. Flere begyndte at springe og hoppe og dandse ved og paa Bænkene. Nu holdt da endelig den ene Taler op, en Sang blev istemt, og en Anden af de to i Baghaand værende Prædikanter begyndte derpaa en Bøn, i Begyndelsen meget lavt, men saa lidt efter lidt med saa høi, skrigende Røst, at han neppe var forstaaelig; Menigheden svarede paa de i Bønnen udtalte Tanker og Ønsker: "bevar os fra Helvede og Djævelen!" "ja, ja Herre bevar os!" o. s. v. og Svarene bleve flere og flere og stærkere, med jo grellere Farver Helvede, Djævelens Beskjæftigelser og de Fordømtes Qvaler skildredes af den Bedende. Derpaa begyndte Prædikanten i den lange Bøn at beskrive det himmelske Jerusalem med dets gyldne Porte og sølverne Gader; da gik Tilhørernes Jamren og Angestskrig over til Glæ-

desraab: "ja, ja til Himlen ville vi" og Prædikanten sagde Amen. Neppe var dette forbi, saa istemte den Tredie af Præsterne en Sang med en munter Springdandsmelodie, hvortil han selv i Forening med Tilhorerne slog Takten med Hænder og Fødder; og nu begyndte til Slutning en temmelig almindelig Dandsen; gamle Qvinder og unge Piger, der ved saadanne Leiligheder ere de pirreligste, hoppede og sprang. Dybt bedrøvede over dette affindige Væsen, hvorom man vel kan sige: "Herren var ikke i Stormen," forlode vi Forsamlingen efterat have været der til over Kl. 10. Af min Ledsager, Pastor Brohm, hørte jeg næste Dag, at nogle af hans der i Nærheden boende Menighedslemmer ei havde faaet Natteroe, fordi Negerne havde holdt paa med end værre Støi og Larm til Klokken 2 om Natten. Om man end kunde finde sig i sligt Væsen hos de raae Negre, blandt hvilke mange i bogstavelig Forstand ere Hedninger, thi de ere udøbte, og af hvilke de Fleste voxe op uden nogen anden Religionsunderviisning end den, de faae i Prædikener, hvis Hovedindhold er om Helvede og Djævelen, — hvor fast uforklarligt er det dog, naar i Guds Ord underviiste Europæere lade sig lede til det samme Væsen, om det end ikke yttrer sig saa grovt. End afskyeligere har jeg af paalidelige Mænd hørt det gaae til i Methodisternes "Campmeetings" (Sammenkomster til visse Tider af Aaret under aaben Himmel), især naar Natten har kastet sit Slør over den hele Scene. Saadanne har jeg ikke bivaanet; men i Wisconsin var jeg enkelte Gange tilstede i engelske Methodisters "Quartember-meetings" (Fjerdingaars-Møder), hvor efter Opfordring af Præsten de Tilstedeværende maae fortælle deres indre Livs Førelser fra næste Møde, og saaledes for en talrig Forsamling udbasunere de Sjelens inderste Fornemmelser, der, om de end i enkelte Tilfælde kunne aabenbares for en Sjelesørger eller en Fortrolig, dog bliver en Sag mellem Sjelen og Gud.

Foruden de mange andre Secter og Sectlærere, hvoraf

der naturligviis vrimler i det folkerige Newyork, prædikede, medens jeg opholdt mig der, en forhenværende Katholik Hr. Ludvig for en Mængde Tilhørere og kom med den gamle forslidte Historie, at Christus var en Bandit, der blev hængt for sin Oprørskheds Skyld &c. &c., at al Geistlighed skulde udryddes, da Tiden nu var kommen til en ny Tingenes Orden.

Saaledes er i religiøs som i politisk Henseende Rivning, Strid og Kamp der. Alt tumles ind i Sekter fra det vildeste Sværmerie til det frækkeste Atheisterie, og ei rives med, dertil hører en kirkelig Fasthed, som vistnok Faa af vore udvandrede Landsmænd besidde.

Jeg traf i Newyork en Normand, som er bosat i Neworleans, der var en stærk Forsvarer og Yuder af Slavehandelen, der, som bekjendt, finder Sted i de sydlige Stater af denne frie Union.*) Han ansaae det som en herlig og rigtig Lov, at christelig Underviisning ei burde meddeles de Sorte, fortalte med megen Triumph, at en Kirke af Pøbelen i Neworleans blev stukket i Brand, fordi en Præst der havde samlet en Deel Negere og prædiket for dem; da jeg indvendte, at dette jo var i høieste Grad ugudeligt, blev han forbittret og skjældte mig ud for Hykler, fordi jeg ei stemte med ham. Hans Raisonnement om Negerne var kun en grovere Gjenklang af det Had og den Foragt, som mange Amerikanere selv her i de nordlige Stater, der dog ei ere Slavestater, bærer til de Sorte, der hellerikke i disse paa Lighed og Menneskerettighed altid raabende Fristater have Borgerrettigheder ved Siden af de Hvide. Fast aldrig seer man i Newyork en Hvid gaae sammen med en Sort og med Foragt, somom de vare Dyr, hørte jeg Negerne saa ofte omtale. Denne Foragt gaaer ogsaa gjennem alle Farvenuancer af den couleurede Befolkning her, saa den Brune ei vil omgaaes med den Sorte og den mindre Brune ei med den mere Brune.

*) Slavernes Antal i de amerikanske Fristater er efter Census af 1840 angivet til ikke mindre end 2,487,213.

Medens jeg førstegang var i Newyork blev Grundvolden lagt til et skandinavisk Selskab, hvor Norske, Svenske og Danske skulde komme sammen, holde norske, svenske og danske Aviser, anlægge et skandinavisk Bibliothek og vedligeholde regelmæssig Correspondence med Moderlandene. Ideen er jo vakker og vilde være et Middel til at binde de nordiske Brødre i Newyork nærmere til hverandre, naar den blot ikke, som saameget Andet, gaaer op i Røg. Ogsaa herfor synes vore Landsmænd at interessere sig mindst; af de omtrent 40 Personer, som en Dag i den Anledning vare forsamlede i et offentliggjort Møde, vare kun 6 a 8 Norske.

Fra Newyork over Albany og Buffalo til Milwaukee.

Den 25de Juli gik jeg med Dampskib fra Newyork til Albany. Hudson-Floden, paa hvilken man tilbagelægger denne Reise, fortjener isandhed det Navn, som Amerikanerne give den: "the noble Hudson"; ædel og majestætisk slynger den sig gjennem deilige Landskaber, dens Bredder prydede med Landsteder; Hudson vilde ei være saa ulig Rhinstrømmen, om den havde at opvise de prægtige Borgruiner, der gjøre denne Sidstes Bredder saa interessante, og om Landstederne vare byggede i en ædlere Stiil. Naar man nærmer sig Byen Albany ere Hudsons Bredder især frugtbare og yndige, og Floden besaaet med vakkre Smaaøer. Albany, Hovedstad i New-York State, med en Folkemængde efter Optællingen i 1840 af 33,721 Indb. har en livlig Handel, da den ved Eriecanalen saavelsom ved Jernbanen til Buffalo staaer i Forbindelse med de vestlige Stater og Territorier, og ved Hudson aabnes Adgang til de østlige Stater; vel har den en ikke saa lidet mægtig Rival i det, 7 Mile *) derfra liggende Troy med 19,334 Indb. Til Albany kom jeg den følgende Dag og tog efter nogle Timers Forløb derfra paa Jernbane til

*) Overalt ere engelske Mile angivne, hvoraf omtrent gaae 4 paa en geographisk og 6 paa en norsk Miil.

Buffalo, dampede foruden gjennem flere mindre Byer, gjennem Stæderne: Schenectady, Utica, Rom, Syracus, Palmyra og Rochester til Buffalo og tilbagelagde denne Strækning af over 300 Mile i 36 Timer. Buffalo, beliggende ved Erie Søe, er ogsaa en vakker By, i hurtig Opkomst; i 1814, da den ved en Brand blev aldeles ødelagt, var den kun en Flække, og nu er den en By paa over 20,000 Indb., med en udmærket Havn, altid fuld af Skibe og prægtige Dampbaade. "The main Street", Byens Hovedgade, er smukt bebygget og prydet med fast ligesaa prægtige Boutikker, som Broadway i Newyork.

Dagen efter min Ankomst til Buffalo besøgte jeg en tydsk-luthersk Kirke, til hvis Præst Grabau, jeg af Pastor Brohm, med hvem jeg i Newyork havde gjort Bekjendtskab, havde faaet Anbefaling; her bivaanede jeg en opbyggelig, ægte luthersk Gudstjeneste, hørte en grundchristelig og for denne Menigheds Forholde saa pasende Prædiken over den Dags Text, 8de S. ef. Trf. Matth. 7.: „vogter Eder for de falske Propheter"; med Klarhed og Kraft viste Præsten: 1) hvorpaa vi kunne kjende de falske Propheter; derpaa, at de angribe enten Christi Person, eller Christi Gjerning, eller Christi Sacramenter, 2) under hvilken ydre Form de fremtræde, 3) hvorledes vi kunne vogte os for dem. Denne Prædiken skildrede mig ret klart dette i Secter og Partier saa sondersplittede Land og mindede mig ret levende om, hvilken vanskelig Gjerning, der forestod mig, at bringe Orden i vore emigrerede Landsmænds saa forvirrede kirkelige Forholde. Efter den gamle lutherske Kirkes Ritus gjorde en bodfærdig Synderinde, der havde afstedkommet offentlig Forargelse i Menigheden, sit aabenbare Skriftemaal, og modtog Absolution og derefter med de øvrige Communicanter Altersacramentet. Hvor gavnlig og onskelig Kirkedisciplinen er, især, naar Menigheden, som i Amerika, er omgiven af Secterere, der netop i den strængere Kirketugt paaberaabe sig et Fortrin for den lutherske Kirke, blev mig ogsaa

ved denne Gudstjeneste end klarere. Efterat Tjenesten var endt, besøgte jeg Præsten, og fandt i ham en alvorlig og ærlig Lutheraner, der med ægte tydsk Gemüthlichkeit modtog mig og bad mig slaae min Bolig op hos ham. Da vi bleve nøiere bekjendte, anmodede han mig indstændig om at opholde mig nogle Dage i Buffalo og prædike engang for hans Menighed; jeg troede, det kunde være af Vigtighed for min Gjerning at træde i nærmere Forbindelse med denne lutherske Menighed og besluttede mig derfor dertil. Ved Vespertjeneste en af de følgende Dage, holdt jeg for første Gang i mit Liv en Prædiken paa Tydsk over Luc. 10, 42.: „Eet er nødvendigt". Graban er en af de gammel-lutherske Geistlige, der, formedelst de Forfølgelser, som den lutherske Kirke maatte udstaae i Preussen, da den **unierte** (af Reformeerte og Lutheranere forenede) Kirke blev den herskende, vandrede ud med sin Menighed; han kom for 5 Aar siden til Buffalo, efter 2 Gange at have været fængslet i Preussen, fordi han ikke vilde adlyde det Kongebud, der forbød de lutherske Geistlige, som ei vilde slutte sig til den unierte Kirke, at udføre præstelige Handlinger. Denne gammel-lutherske Menighed er nu i Buffalo kommen saavidt, at den har faaet baade Kirke og Skole; Menigheden bestod dengang af 500 Communicerende; den gamle pommerske Agende er indført. I kirkelige Anliggender har den Geistlige med Kirkeforstanderne afgjørende Stemme. Foruden denne Menighed er der ikke langt fra Buffalo i Canada en anden tydsk-luthersk Menighed, der nu har faaet en med Graban emigreret preussisk Capitaine Rohr, der havde fungeret som Klokker for Menigheden i Buffalo, til Præst, efterat denne af Graban i Forening med en anden tydsk luthersk Præst var examineret og ordineret; ved mit sidste Ophold i Buffalo paa min Tilbagereise havde denne forhenværende Militær tiltraadt sit nye Stridsfeldt. Til den gamle lutherske Kirke hører desforuden flere lutherske Geistlige i Wisconsin, Illinois og Missouri med deres Menigheder; en Splittelse, der i disse Me-

nigheder var indtraadt, fornemmelig i Anledning af Begrebet om Præsteembedet og Ordinationen, skulde man søge at hæve ved en Synode, som var sammenkaldt til Juni f. A. i Milwaukee, strax efter min Afreise fra Wisconsin; hvorvidt dette er lykkets, er mig ubekjendt.

I Buffalo er, fortaltes mig, bygget en Kirke, hvori der skal prædikes og forrettes Gudstjeneste for Christne af alle mulige Confessioner; hvorledes en slig Idee af Union skal kunne gjennemføres, gaaer langt over mit Begreb.

Fra Buffalo gjorde jeg over den lille By Chippewa i Canada en Afstikker til Niagara Vandfald, og hørte her igjennem denne brusende Vandmasse en mægtig Prædiken af den almægtige Gud; beskrive dette Naturens paa engang skrækkelige og skjønne Underværk, formaaer jeg ikke.

Da jeg kom tilbage herfra, havde jeg Besøg af 6 Landsmænd, der opholde sig her, hvoriblandt En af de Emigranter, som havde været paa Skib med mig, der af Mangel paa Midler til at komme videre havde maattet forblive her, hvor hans Kone ifjor døde. En ung Mand fra Krageroe, der ogsaa en Tidlang havde taget Arbeide her, var med en alvorlig og oprigtig Stræben efter Sandhed gaaet over til Methodisterne, hvor ogsaa han troede at finde Fred for sin Sjel; han forlangte Underviisning af mig om, hvilken Fare der da egentlig er i den methodistiske Lære, og hvilken Afvigelse der i denne Sect er fra den lutherske Kirke; jeg søgte at vise ham dette, saagodt jeg kunde, og havde den Glæde, at han efter nogle Maaneders Forløb kom til Wisconsin, hvor han nedsatte sig paa Koskonongs Prairier og blev en af de fasteste og meest christeligsindede Medlemmer af den der grundlagte norsk-lutherske Menighed. De øvrige Landsmænd, jeg der traf, vare, som det lod til, ligegyldige for alt Kirkeligt.

Efter saaledes 5 Dage at have opholdt mig i Buffalo, gik jeg ombord i et af de prægtige Dampskibe, der beseile Indsøerne; disse Dampbaade ligne sandelig ogsaa svommende

Palladser, saa elegant og beqvemt ere de i alle Dele indrettede; men forøvrigt ere de daarlige Seilfartøier med farlige Maskinerier. Overmaade billig reiser man her; jeg betalte paa første Plads 15 Dollars for de omtrent 970 Mile, man paa denne Route fra Buffalo til Milwaukee har at tilbagelægge, og i denne Priis var iberegnet Fortæring ombord i de 5 Dage, Reisen varede. Mad, Drikke, Opvartning og øvrige Commoditer vare, som man kunde ønske sig, og Farten var saaledes beqvem, omend Dampskibsfart, som Alle veed, er eensformig; de Steder og Egne, man kommer forbi, frembyde ei meget for Øiet; foruden forbi mindre Byer som Erie, Huron, Toledo og flere, gaaer Routen forbi **Cleveland** i Ohio, en ret vakker By, og **Detroit** i Michigan. Man beseiler paa denne Tour: 1) **Erie**-søe, der ved den lille **St. Clair** Søe, gjennem St. Clair Flod staaer i Forbindelse med 2) **Huron** Søe og den, med denne ved Strædet ved Mackinac, forbundne 3) **Michigan**-Søe, der er den største af disse Søer. Naar den allerede halvveisfærdige Jernbane bliver fuldendt, kan man reise fra **Detroit** over **Marshall** til **St. Joseph** tvertigjennem Halvøen **Michigan** og sparer da den betydelige Omvei, som man nu maa gjøre, idet man da blot har at sætte fra St. Joseph ved Michigan-Søen over enten man vil til **Chicago** i Illinois eller til **Milwaukee** i Wisconsin.

Da Hjulene paa Dampskibet gik istykker underveis, blev vor Reise noget forsinket, saa vi landede i **Millwaukee**, 5te August, en Dag senere end efter Routen. Lykkelig undgaaet de mangfoldige Hotelhververe, der ved hvert Fartøis Ankomst opfylde det, naaede jeg et i den yderste Ende af Byen beliggende Tavern, hvor jeg i et uhyggeligt Kammer kastede mig paa Straamadrassen, inderlig glad over, at jeg var kommen Maalet for min Reise saavidt nær. Saa daarligt end dette Logie var, der af en Svenske i Newyork var mig anbefalet som godt og billigt, var det dog godt for Noget, at jeg kom hid; thi jeg traf her en Landsmand fra Drammen, der gav mig, som var

aldeles ukjendt, adskillige Oplysninger. Af ham fik jeg da ogsaa høre, at en Brig var ankommen samme Dag med Emigranter. Da jeg tidlig næste Morgen gik ud forat opsøge dem, var det, som jeg formodede, mine Reisefæller fra Norge, der vare reiste fra Newyork 14 Dage for mig, men havde taget den langsommere Vei paa Canalbaade til Buffalo og derfra med Seilskib over Indsøerne; mange Besværligheder, Bedragerier og Ulemper havde de været udsatte for.*) Da jeg saae igjen disse Lemmer af min lille Menighed paa Havet, maatte forskjellige Følelser bevæge mig, naar jeg betænkte, hvormeget der endnu stod tilbage for dem, om de end haabede, at nu det Værste skulde være overstaaet, og hvor saare jeg anede, at deres Forventninger om dette forjættede Land i mange Dele sikkert vilde blive skuffede; dette syntes de ogsaa allerede selv dunklere eller klarere at føle, — og dette var vistnok den mere eller mindre bevidste Grund til de hede Taarer, som flød, da de igjen fik mig at see, fra kraftige Mænd ei mindre end fra Qvinder og Børn. Nu de engang havde skilt sig fra deres Fædreland for i et fjernt, fremmed Land at søge en uvis Lykke, havde jeg naturligviis intet Andet at gjøre end at trøste dem, saagodt jeg kunde, og formane dem til at hænge fast ved Her-

*) Naar de sammenlignede, hvad de paa denne kortere Tour lede, med, hvor godt de havde havt det paa deres Seilads over Nordsøen og Atlanterhavet, lærte de ret at skjønne paa, hvormegen Tak de skyldte vor hæderlige Fører, Lieutenant Smith, der havde indrettet Alt paa det Beqvemmeste og Bedste, og i alle Dele sørgede saa omhyggeligt for sine Passagerer. Med Opoffrelse og Tidsspilde havde han ogsaa accorderet Emigranternes Fragt fra Newyork til Wisconsin; at Transportationscompagniets Agenter brode Contracten, hvor nøiagtigt end denne var opsat, kunde Smith naturligviis ikke have Skyld i. — I det Hele fortjener Smith ikke alene af mig, hvem han altid viste den velvilligste Artighed og Forekommenhed, men ogsaa af de Emigrerede den inderligste Tak, som ogsaa Mangfoldige af dem have bedet mig tolke ham.

ren og bygge deres Haab paa Ham, saa skulde Han vel forstaa
at bringe noget Godt ogsaa ud af dette deres Foretagende.

Jeg havde da altsaa nu betraadt Wisconsin, der kan
henregnes til det: „far, glorious West“, som Amerikaner-
ne i de østlige Stater benævne disse vestenfor de store Ind-
søer beliggende Landstrækninger, om hvilke de, som og denn
Benævnelse: „det fjerne, herlige Vesten“, antyder, tale med saa
megen Stolthed og med saa glimrende Forhaabninger, For-
haabninger, der ikke alene bringe Amerikanere fra de østlig
Stater af Unionen til aarligen i Masse at emigrere derhen
men som ogsaa have lokket saamange Europæere og deriblandt
da ogsaa vore Landsmænd.

Da det især er i Wisconsin og Illinois, at de norsk
Nybyggercolonier have dannet sig, vil det ei være paa urett
Plads her at give en Smule Underretning om Wisconsin, lige
som jeg længere hen skal gjøre det Samme med Hensyn ti
Illinois.

Wisconsin

eller **Wisconsan**, udgjør det ene af de Territorier, der
uden endnu at være optagne som selvstændige Stater
Unionen, høre med til de forenede nordamerikanske Fri-
stater. I dette, som i ethvert Territorium, udnævner d
forenede Staters Præsident en Gouverneur og øvrige Embeds-
mænd, der faae deres Lønning fra Unionskassen. Dette varer
saalænge til Territoriet bliver optaget som Stat i Unionen
Med Hensyn til Wisconsin er dette Tidspunkt ikke langt borte
en Ære, som Territoriet, naar det erholder den, faaer betal
dyrt, thi hele den betydelige Pengesum, der udkræves til Sty-
relsesudgifterne, og hvoraf den største Deel nu, som anført, be-
tales af Unionskassen, maa da udredes af den nydannede Stat
egen Kasse, og da vil det vel vise sig, hvormeget Nybyggern
kunne glæde sig ved det ringe Skattendlæg, der nu blandt an-
dre Fortrin fremhæves som et saa betydeligt Gode; derfor var
det ikke saa uklogt, at nogle Skandinavere i Milwaukee for-

enede sig og i forrige Høst, da denne Sag var under Votering, advarede de norske Emigranter fra at stemme for Territoriets Organisation som uafhængig Stat.

Wisconsin, der strækker sig fra 42½ til 46 Grader nordlig Bredde, grændser mod O. til Michigan-Søen, mod V. til Missisippi-Floden, og en Linie, der er trukken fra dennes Udspring mod Norden til den canadiske Grændse, af hvilken det i Forening med Green-Bay begrændses mod N. og mod S. af Staten Illinois. I den vestlige Deel af Wisconsin og Iowa, der, beliggende vestenfor Missisippi, udgjør det andet i 1838 ved en Kongresact dannede Territorium, huse endnu Indianerstammer, mod hvis Overfald Colonierne ere beskyttede ved Forter og Troppeafdelinger. Landet i Wisconsin er endnu ikke Alt opmaalt; den maalte Deel bestaaer deels af Skovland, deels af Prairier,*) fordetmeste rullende, og endeel Sumper. Foruden **Wisconsin-River**, der er den betydeligste Flod, løber **Rock-River** gjennem Landet, og andre ubetydeligere Floder, som **Fox-River** og **Milwaukee-River**, der falder ud i Michigansøen. Territoriet er ligesom Staterne inddeelt i Counties (Landskaber); og hvert County igjen i Townships; Fladeindholdet af hvert Township er 36 Qvadratmile; en saadan Qvadratmiil kaldes en Section, der indeholder 640 Acres Land; en Acre har et Qvadratindhold af 9000 Allen.

*) Ved Prairier forstaaer man naturlige Engstrækninger, der efter deres Beskaffenhed ere flade, vaade, rullende eller bølgeformige; disse sidste Slags Prairier, der afvexlende med Skovland, udgjøre Hovedcharakteren i Wisconsin, ere med Hensyn til Sundhed langt at foretrække for de flade og vaade, hvor Koldfeber og Galdefeber ligesom og i det sumpige og tykke Skovland ere jævnlige Sygdomme. Skovlandet, der i Wisconsin fordetmeste bestaaer af Eeg, er ogsaa tre Slags: det tykke Tømmerland, det tynde og Aabningsland, hvilket sidste har sit Navn deraf, at forskjellige Slags Egetræer enten enkelte eller i Rækker bedække Jordbunden.

De Countier, hvori Norske have nedsat sig, ere følgende:

1) **Dane County** 1234 □ Mile stort. Omtrent en Fjerdedeel af dette Landskab er Prairier, fordetmeste bølgeformige, de saakaldte „rolling prairies“. Nordlig bevandes dette Landskab af Wisconsin-River og sydlig af Catfish-River og Sugar Creek (River betyder Flod og Creek betyder Bæk eller rettere: Aa). Fire Indsøer ligge noget nær i Midten af det; nær ved disse, mellem den tredie og fjerde Søe, ligger i en vakker Egn Byen **Madison**, der er Territoriets Hovedstad, saavelsom Retssæde i Landskabet; denne By er endnu ubetydelig med mellem 7 a 800 Indb.

2) **Jefferson County** 576 □ Mile stort, ligger ret i Ø. for Dane. Her er mere Skovland end i det foregaaende og mangesteder sumpigt. Rock-River er Hovedflod. **Jefferson**, en ubetydelig By, er Retssæde. **Watertown**, endnu en Flække, omtrent 18 Mile nordøstlig fra denne, ved Rock-River, ligger paa Grændsen af Jeffersons og Dodge County. **Koskonong-Lake**, en ikke ubetydelig Indsøe, hvorigjennem Rock-River flyder, ligger i den sydvestlige Deel af Landskabet, paa Grændsen af Dane County mod V. og Rock County mod S.

3) **Milwaukee County** 800 □ Mile stort, ret i Ø. for Jefferson County, har skovrig og flere Steder sumpig Jordbund; **Milwaukee**, der er Territoriets betydeligste By med henved 7000 Indb., er blomstret overmaade hurtigt op, da den for 8 a 10 Aar siden kun var en lille Flække med enkelte Huse; ved denne Byes Beliggenhed ved Michigan-Søen, der danner Landskabet Milwaukees østlige Grændse, er der aabnet den Forbindelse med de østlige Stater; Milwaukee er Retssæde i Landskabet, ligesom og der Landofficet er, hvor det opmaalte Regjeringsland kan kjøbes til en Minimumpriis af $1\frac{1}{4}$ Dollar pr. Acre. Floder i dette Landskab ere Milwaukee-River, Grene af Rock-River og Fox-River.

4) **Washington County** 675 □ Mile stort, i N. for Milwaukee County, har skovrig Jordbund. Milwaukee er Hovedstrom. Michigan-Søen danner den østlige Grændse. Der

er udlagt til en By ved Michigan-Søen: **Sauk Washington**, hvor der endnu kun er bygget enkelte Huse.

5) **Dodge County** 756 □ Mile stort, i V. for Washington County med Jeffersons County med S., har noget Prairie med ikke ubetydelig Skov og mange Sumper.

6) **Portage County** 756 □ Mile stort, i V. for Dodge County med jævn Jordbund, afvexlende med Prairie og Skov. Wisconsin og Fox-River danne den vestlige Grændse. **Fort Winnebago** med Troppeafdelinger til Beskyttelse mod Indianerne, af hvilke Menemonie-Stammen og andre boe vestenfor dette Landskab, er Retssæde.

7) **Racine County** 610 □ Mile stort, i S. for Milwaukee County, med bølgeformig, skovrig Jordbund. **Racine** ved Michigan-Søen, der danner Landskabets østlige Grændse, en By i Opkomst, er Retssæde. **Rochester** og **Waterford** lidt længere N. begge ved Fox-River, ere Smaabyer.

8) **Rock County** 710 □ Mile stort, i V. for Racine med Dane og Jeffersons Countyer paa den nordlige Grændse. Dette Landskab er størstendeels Prairie. Rock-River og dens Bifloder bevande det. **Rockport** paa den vestlige Bred af Rock-River er udlagt til Retssæde, medens **Jayneswille**, en liden By paa den østlige Bred af samme Flod, fortiden er det.

9) **Jowa County** 1300 □ Mile stort, i V. for Rock med Dane paa dens nordøstlige Grændse, bestaaer af store Prairier. Pekatonika og flere mindre Floder flyde ud i Wisconsin-River, der danner dette Landskabs nordlige Grændse. **Mineral-Point** omtrent i Midten af Countyet, er Retssæde. Omkring dette Sted og Flækkerne **Dodgeville** i N. og **Vyota** i SO. for Mineralpoint er, ligesom ellers paa flere Steder i dette Landskab, betydelig Rigdom af Bly- og tildeels Kobbererts.

Forunden disse 9 Countier, hvori Norske have bosat sig, var der indtil forrige Aar, saavidt mig bekjendt, organiseret 8 andre Landskaber, hvilke jeg paa Grund af min Hensigt anseer det unødvendigt her at beskrive nærmere. Racine, Rock og

Jowa Countyer danne, med de mellem Racine og Rock liggende **Walworth**, og mellem Rock og Jowa liggende **Green**, og vestenfor Jowa liggende **Grant** Countier, med deres sydlige Grændse den Skillelinie, som er trukken mellem Wisconsin og Illinois.

Hvilke norske Colonier i disse forskjellige Landskaber ere anlagte, vil jeg nedenfor omtale.

Det norske Setlement i Musquigo.

Jeg maa nu vende tilbage til min Reise.

Efter ud paa Formiddagen, 6te August, Dagen efter min Ankomst til Milwaukee, at have faaet ordnet det Nødvendige, tog jeg med en Søn af Gymnastiklærer Hansen fra Frederiksværn, der var saa artig at vise mig Veien, til det Milwaukee nærmest liggende norske Setlement, hvor jeg ad en jammerlig Vei med et ligesaa slet Kjøreredskab ankom sikde om Aftenen og tog ind til min Ledsagers Forældre, der er En af de Milwaukee nærmeste Norske paa denne Kant af Setlementet. I Hr. Hansen gjenkjendte jeg, efterat have samlet mig lidt, min Barndoms Dandselærer og maatte ret i mit stille Sind anstille mine Reflexioner over Livets forunderlige Gang; over Sengen i Hytten laae Hansens gamle Violin med tilhørende Bue, og hvor levende stod det nu for mig, hvormangt formedelst mine mange Guttespilopper og min Taktløshed velfortjent dygtigt Rap, jeg af denne Bue havde faaet over mine spinkle med Dandseskoe og hvide Strømper prydede Been, da jeg efter denne Violin skulde lære Valtsetakt paa Dandseskolen i Fredriksstads Raadstue; hvor fjernt syntes det dengang at ligge fra den viltre Dreng, at han et Snees Aar efter skulde træffe sammen med denne sin Lærer og maatte gjøre Fordring paa hans Gjæstfrihed i et Loghuus i en af den nye Verdens Skove, hvor, da han og jeg sidst saaes, vel neppe Nogen havde sat sin Fod uden de nu med Svig og Magt mod Vesten længere tilbagetrængte Indianerhorder!

Under Samtale med disse Landsmænd gik jeg tilsengs, og

vaagnede om Morgenen, dygtig forstukken af Mosqvitoes og forbidt af Væggeluus, der synes at have fæstet et stadigt Boe i disse Egehytter.

Næste Morgen tog jeg tilfods afsted til Clausen, 4 Mile fra Hansen; han vidste, at jeg var reist fra Norge og lod til at vente mig med Længsel og modtog mig derfor med Hjertelighed. Hos denne hyggelige Familie, der viste mig den inderligste Venlighed og Gjæstfrihed, tog jeg for det Første min Bolig.

Dette norske Setlement i Musquigo er beliggende deels i Milwaukee deels i Racine County (see Side 24 og 25 No. 3 & No. 7) ved og omkring nogle smaae Indsøer, blandt hvilke Musquigo- og Wind-Lake ere de største. De nærmeste Byer ere Milwaukee, omtr. 20 Mile i NO. og Racine, omtr. ligesaa langt i SO. fra Setlementet, og dertil et Par Flækker: Waterford og Rochester, temmelig nær den norske Colonie. Landet her er lavt og myrlændt, bedækket med temmelig tyk Skov; det er efter de Flestes Dom en af de uheldigste Pladse for en norsk Colonie, og Jordbunden ansees hellerikke for saa frugtbar som paa de øvrige Steder. Det har ogsaa med Hensyn til Sundhed viist sig at være slet valgt; i Høsten 1843 var der især megen Sygdom blandt de Norske, hvoraf en stor Mængde døde; Høsten 1844 var der, som i det Hele taget paa de fleste Steder i de norske Colonier, ualmindelig sund. Da Landet er saa sumpigt, findes der ogsaa her flere Klapperslanger end paa de høiere beliggende Landstrækninger, og jeg veed 2de Norske, som ifjor der bleve bidte, men kom sig efter en smertefuld og temmelig langvarig Sygdom. De første Norske, som for 5 Aar siden kom hid, vare Søren Bakke og Johannesen. Endeel fra Vos Præstegjeld, fra Nummedal og Tellemarken Udvandrede, have senere nedsat sig her. De Norskes Antal i denne Colonie kan anslaaes til omtrent 600. Deres oeconomiske Tilstand er overhovedet maadelig; vel have endeel af Emigranterne kjøbt sig Land, men saare Lidet af

dette er endnu opdyrket, da Landet her er svært at rydde; paa enkelte Undtagelser nær boe de i trange og daarlige Loghuse, Hytter, der af Nybyggerne opføres af Egetømmer, hvilket uden at være ordentlig tilhugget, lægges paa hinanden og tættes med Leer mellem Aabningerne; disse Hytter bestaae kun af et eneste Rum, hvori Alt er sammenpakket; ordentlige Udhuse have kun ganske Enkelte. At det saaledes, efter denne Colonies slette Tilstand, kun er en daarlig Lykke, som disse Emigranter ogsaa i oeconomisk Henseende for Tiden have gjort, er en sorgelig Kjendsgjerning.

I Høsten 1843 begyndte der her at danne sig en norsk-luthersk Menighed derved, at Colonien kaldte Clausen til dens Præst. Da det er af megen Vigtighed og Interesse med Hensyn til de religiose Tilstande blandt de Norske, maa jeg her tale om denne Mand udforligere. **Claus Lauritzen Clausen**, nu henved 26 Aar gammel, er født paa Øen Ærøe i Danmark; fra sin tidligste Ungdom blev han vel vakt til Erkjendelse af Christendommens Sandheder, men omtumledes i flere Aar gjennem flere deels pietistiske deels gjendøberiske Vildfarelser, indtil Gud i sin Naade lidt efter lidt førte ham til et fast kirkeligt Standpunct, hvortil hans Bekjendtskab med adskillige christelige Præster i Sjælland navnlig **P. A. Fenger, F. Boisen** og især **Grundtvig** og denne Sidstes Skrifter meget bidrog. I lang Tid havde en inderlig Længsel rørt sig hos ham efter at blive et Redskab i Herrens Haand til at forkynde Livets Ord for sine Medmennesker; denne Længsel fik ny Næring og udvikledes end mere, da han hørte om Pastor **Schreuders** christelige Beslutning at gaae som Missionær til Hedningerne; han reiste derfor til Christiania, samtalede med Schreuder om at følge ham, men gjennem de mange Hindringer, som herimod opstillede sig, troede han at see et Vink fra Herren, at han ei skulde føres ad den Vei. Under sit Ophold i Norge modtog han Opfordring til at reise til Amerika for at virke som Skolelærer blandt de Norske. Denne Opfor-

ring troede han da af flere Grunde at burde følge. Da han saaledes i August 1843 kom til Wisconsin til den norske Colonie i Musquigo, blev det ham snart klart, at det vilde blive en forfeilet Virksomhed og en bagvendt Fremgangsmaade at virke som Skolelærer under Forholde, der i kirkelig Henseende vare saa forvirrede som de blandt de norske Emigranter; han indsaae snart, at **Almueskolen**, hvori det var, han agtede at virke, ingen fast Holdning har eller kan have, naar den ikke har **Kirken**, bag hvilken den kan støtte sig, under hvis Auctoritet, i hvis Interesse den kan virke. Han indskrænkede sig derfor dertil, at han om Helligdagene oplæste Prædikener af forskjellige Postiller for den Kreds, som i dette Øiemed samlede sig om ham. Trangen til og Længselen efter at faae en Præst udviklede sig nu klarere især hos enkelte af dette norske Setlements Ledere; da disse ikke troede, at der var Haab om at faae nogen Geistlig fra Norge, samtalede de med Flere af de øvrige Nybyggere herom og henvendte sig derpaa til Clausen med skriftligt Kald til ham at blive denne Colonies Præst. Clausen, der havde et klart Øie for, at han, selv om han var paa denne Maade ordentlig **kaldet**, dog aldrig turde paatage sig det hellige Præsteembede, medmindre han gjennem Kirkens ordentlige **Indvielse** til Prædikeembedet havde faaet af Kirkens Herre Magt og Myndighed til at være Huusholder over Guds Huses gode Ting, forestillede Nybyggerne, at han kun da kunde modtage deres Kald, naar han kunde blive **prøvet**, og hvis befunden dygtig, ordentlig **indviet** som Præst af en retteligen kaldet og ordentligen indviet Præst i den lutherske Kirke. Colonien henvendte sig da til en af de tydske gammellutherske Præster, der, som forhen anført, formedelst Unionsprincipet i den preussiske Kirke emigrerede, nemlig til Pastor **L. F. E. Krause**, Præst for en saakaldt gammel-luthersk tydsk Menighed i Washington County, ikke langt fra Milwaukee. Uagtet Clausen ikke egentlig havde studeret, ansaae Krause under nærværende Omstændigheder det dog for Pligt at efterkomme

denne Opfordring fra sine norske Troesbrødre; han examinerede derfor Clausen og befandt, efter sit skriftelige Vidnesbyrd om ham, grundig Indsigt i Guds Ord og gode især kirkehistoriske Kundskaber hos ham, og indviede ham derpaa den 18de October 1843 for Setlementet i Musquigo overeensstemmende med den norske Kirkes rituelle Bestemmelser for Præstevielse og forpligtede ham ved vor Kirkes Præsteeed. At Clausen saaledes er en rettelig **kaldet** og **ordentlig indviet** Guds Ords Tjener, der efter den **Orden**, Herren i sin Kirke har foreskrevet, af en dertil Berettiget under Bøn og Hænders Paalæggelse er bleven overantvordet Myndighed til „i Kirken offentligen at prædike, lære og forvalte Herrens høiværdige Sacramenter“ og øvrige Handlinger, kan naturligviis ingen Tvivl være om, naar man betænker den kirkelige Ordinations Væsen og Betydning og vor Kirkes Orden. Om Clausen end ikke, som vi efter **Statskirkens** Fordringer prøvede Theologer og derefter kaldede og i Regelen af en af Statskirkens Bisskopper indviede Præster, netop paa denne Maade er bleven Præst, og om han end ikke paa Grund af de i Statskirken gjældende Lovbestemmelser kan blive at betragte som Præst i den norsk-lutherske **Statskirke**, saa maa han dog, naar det kan godtgjøres, at hos ham de til Præsteembedet henhørende væsentlige Dele: **Kaldet, Prøven** og **Indvielsen** ere tilstede, betragtes som en rettelig Præst i den lutherske **Kirke**, naar Begrebet om denne som en Statskirke abstraheres. Hvad det Punkt angaaer, at Clausen er ordineret af en Præst og ikke af en Biskop, da gjør dette efter den lutherske Kirkes Lærebegreb Intet til at hæve hans Præsteembedes Gyldighed, da selv efter vor norske Statskirkes Bestemmelser Præsteordinationen, ihvorvel den i Regelen skal skee af en Biskop, dog i visse Tilfælde kan udføres af en Præst, eller, hvad der med Hensyn til den høiere Orden er det samme, af en Provst; hertil kommer, at vore Bisskopper i den lutherske Kirke, naar vi betragte Sagen fra et klart **kirkeligt** Standpunkt, om de end i **Statskirken** have en

øiere **Orden** end Præsterne, dog ikke have modtaget en høiere
ndvielse end disse, Noget, Pastor Grundtvig oftere klart og
tundigen har gjort opmærksom paa. Det theologiske Facul-
t i Christiania har derfor ogsaa, efter derom indgiven Fore-
ørgsel fra Clausen, erklæret, at den Omstændighed i og for
g, at en Præsteordination er udført af en Præst og ikke af
 Biskop ei kan hæve Præstevielsens Gyldighed. Jeg har
r anseet det for rigtigt at udhæve lidt udførligere denne Sag,
a der baade blandt de norske Emigranter og blandt Flere der-
jemme hersker forvirrede Begreber med Hensyn til Præstevielse,
om en af al Statsmagt uafhængig kirkelig Handling. Na-
urligviis maatte det afstedkomme megen kirkelig Uorden og
orvirring, hvad der ogsaa med Hensyn til dette Punkt i Ame-
ka er Tilfælde, om den Regel skulde blive almindelig, at Per-
oner, der ikke have studeret Theologie, og hos hvem man saa-
des ikke har den tilbørlige Garantie for deres Dygtighed,
ulde kaldes og indvies til det hellige Præsteembede, men her
are dog Omstændighederne og de særegne Forholde saadanne,
t de gjorde dette Skridt med Hensyn til Clausen ønskeligt.
Sandhed have ogsaa de norske Colonister den største Aarsag
l at glæde sig over, at Clausen er bleven indviet til Præst,
i han er visselig en vakker Herrens Tjener med et sundt chri-
eligt og kirkeligt Blik, med en varm Iver for sit Kald, en
dmyg og eenfoldig Christentro i Hjertet og levende Vidnes-
yrd om Herren paa Læben.

En anden Person, som er bosat i denne Colonie, og som
ar spillet en ikke uvigtig Rolle i kirkelig Henseende blandt de
orske - saavel i dette som de øvrige Setlementer, er det her
aa rette Sted at omtale. Det er en Mand fra Vos Præ-
tegjeld **Elling Eielsen Sunve**, der ogsaa paastaaer at være
n retteligen kaldet og ordentligen indviet luthersk Præst, med
vilken Ret vil af Følgende indlyse. Ved sin Ankomst til
lmerika fortsatte Elling den Beskjæftigelse, som han gjennem
ere Aar i Norge havde drevet, idet han drog om og prædi-

kede, hvortil han paastod at være kaldet af Gud, uden dog at bevise, at dette hans Kald var tilstede, hvad der naturligviis i Kirken maa fordres af hver Den, der optræder som Lærer; nu varede det ikke saa længe, indtil han udstrakte dette selvpaatagne Opbyggelses- og Prædikeembede endnu videre, og gererede sig fuldkommen som Præst, forkyndte ikke blot Guds Ord, men forvaltede ogsaa Herrens Sacramenter, og paaberaabte sig hertil et Kald fra enkelte af de norske Emigranter, uden endnu at have den Indvielse, hvortil han senere støtter sig. Samme Høst, Clausen blev kaldet, prøvet og indviet, fremstaaer ogsaa Elling og paaberaaber sig ligesaa et Kald, en Prøven og en Indvielse, og paastaaer at være luthersk Præst med ligesaa stor Ret som Clausen. Han lader paa forskjellige Steder oplæse et Vidnesbyrd herom paa Engelsk, hvilket han udgiver for sit Ordinationsbeviis. Det varede længe, inden jeg fik tale med Elling og fik see dette Papiir; ved Paaskctider 1845 lykkedes det mig endelig, og da jeg spurgte ham, med hvilken Ret han udgav sig for Præst, paaberaabte han sig Christi Bud til hans Disciple, at disse skulde gaae ud i al Verden og prædike Evangelium; da jeg derpaa gjorde ham opmærksom paa Kirkens Orden i **Kaldet, Prøven** og **Indvielsen** for hver Den, som skulde kunne ansees for en rettelig Præst i Kirken, og spurgte ham, om han da ikke, eftersom han kaldte sig **luthersk**, erkjendte den Sætning i den augsburgske Bekjendelse, for at være sand, der siger: „at Ingen maa i Menigheden lære **offentlig** eller forvalte Herrens Sacramenter, uden han dertil er **lovlig kaldet**," svarede han, at han var baade kaldet og indviet og viste mig efter nogen Nølen et paa Engelsk skrevet Papiir, som han paastod at være sit Ordinationsbeviis; i dette bevidner en Francis Alex. Hoffmann, der kalder sig „Secretær for en Forening af lutherske Præster i den nordlige Deel af Staten Illinois", „at Elling Eielsen 3die October 1843 er bleven ordineret til Præsteembedet i den lutherske Kirke." Da jeg nu spurgte Elling,

hvorledes han var prøvet, og gjorde ham opmærksom paa Apostelens Fordring til Timotheus i 1 Tim. 3, 10. og 2 Tim. 2, 2. at de, som skulle beskikkes til at lære, ogsaa skulde prøves, om de dertil ere dygtige, svarede han hertil, at han var prøvet langt bedre end baade Clausen og jeg, thi han var prøvet som en Christen, prøvet under Forfølgelse, Baagen, Nøjenhed, Hunger, o. s. v., kort, han havde gjennemgaaet næsten en apostolisk Ildprøve lod det til, at han meente. Jeg søgte at gjøre ham det klart, at Apostelen i ovenanførte Fordring naturligviis maatte mene en Prøven, hvorved det godtgjordes, at den, der skulde være Lærer, var dygtig til at lære Andre, og spurgte ham oftere, om han havde undergaaet en saadan Prøve; disse Spørgsmaale søgte han at undgaae, og saaledes kom jeg ikke i dette Punkt videre med ham; hellerikke kunde jeg dengang faae noget Rede i, hvorledes det egentlig hang sammen med hans Kaldelse og Indvielse. En Maanedstid omtrent senere kom jeg ned til det norske Setlement i La Salle County ved Fox-River i Illinos, hvor jeg igjen traf Elling; jeg søgte da atter at lægge ham alvorlig paa Hjerte, hvor urigtigt han handlede, og hvor megen Forvirring, han i kirkelig Henseende afstedkom blandt de Norske derved, at han paatog sig Præsteembedet, bad ham, at han dog nu, da Begyndelsen var lagt til Kirkeorden blandt de Norske, og der var Grund til at haabe denne fortsat, vilde for Eftertiden afholde sig fra at udgive sig for Præst og især deleshed ei paatage sig det Ansvar at forvalte Herrens Sacramenter, foreslilede ham, at, om han end i sin Kreds burde søge at bidrage til Opbyggelse, vilde det være det Bedste og Rigtigste baade for ham selv og for de Norske, hvis kirkelige Begreber han ved sin Fremgangsmaade mere og mere forvirrede, at han ei fortsatte, som hidtil; men hertil svarede han, at han ikke kunde Andet, thi han var kaldet baade af Gud og Mennesker, kaldet for baade Clausen og jeg, at det var ham, som egentlig var de norske Emigranters Præst, at Clausen og jeg vare komne og

havde sneget os ind blandt de Norske, at det var os, som forvirrede og forvendte de Norske med falske og papistiske Lærdomme, o. s. v. o. s. v.; fremdeles paastod han, at han af de norske Setlere i denne Colonie var tvungen til at være deres Præst og Sjelesørger, at det var paa deres Forlangende, han med Kaldelse fra dem havde henvendt sig til en luthersk Præst for at blive indviet, ihvorvel han ikke egentlig ansaae Indvielsen for noget væsentligt Nødvendigt til Præsteembedet. Dette i Foreningen med mange grove Udfald mod Norges Geistlighed og den norske Kirke fra ham og et Par af hans Tilhængere, i hvis Huus jeg var en Middag forat faae Anledning til desbedre at tale med Elling, — var Hovedindholdet af den Samtale, jeg den Dag førte med ham. Af Andre i dette norske Setlement ved Fox-River, og deriblandt en af de pynteligste Mænd der, Christen Olsen Hole (?) fra Stavanger Amt, En af de faa Norske, der i dette i kirkelig Henseende saa forvirrede Setlement, har holdt fast ved den lutherske Kirke, fik jeg samme Dag høre, hvorledes det hang sammen med den Kaldelse, Elling paaberaaber sig; Christen Olsen forklarede, at i Høsten 1843, da Setlementet i Musquigo kaldte Clausen til at være dets Præst, lod Elling circulere et Stykke Papiir, paa hvilket han bad dem blandt de Norske, som vilde holde fast ved den lutherske Kirke, tegne deres Navne, for at man kunde see, hvor stort Antal det var, saa vilde Elling gjøre, hvad han kunde for dem, at de kunde vedligeholde den lutherske Kirkes Lære; en heel Deel tegnede deres Navne og deriblandt ogsaa Christen Olsen; en Tid efter erfarer han, at Elling har faaet en anden Norsk til paa Engelsk at skrive nogle Linier paa dette Papiir, at de underskrevne Norske kaldte Elling til at være deres Præst, og at Elling med dette er gaaet til en saakaldet luthersk Præst og har af ham forlangt en Indvielse, den han efter det Vidnesbyrd, han fra ovennævnte Hoffmann fremviser, skal have modtaget. „At Elling saaledes havde stjaalet baade hans Navn og Fleres til ham", vilde Christen Olsen

sige lige til ham, om han traf ham. Dagen efter træffer jeg Elling hos Christen Olsen og giver mig i Samtale med ham; jeg siger Elling da, at, om jeg endnu den foregaaende Dag havde haabet, at der var Oprigtighed og Sandhedskjærlighed tilbage hos ham, havde jeg dog nu erfaret, hvorledes han maatte fare med Usandhed, da han havde taget sig en anseægtig Mine paa og paastaaet sig at være kaldet til Præsteembedet baade af Gud og Mennesker, og der nu her stod En, der vilde sige ham ligefrem, hvorledes Alt var gaaet til ganske anderledes, end han havde forklaret. Dette gjorde Christen Olsen, og sagde lige til ham: „ja mit Navn og Fleres til mig har Du stjaalet." Da jeg nu gjorde Elling opmærksom paa, hvor Gud mishagelig en saadan Fremgangsmaade maatte være, og sagde ham, at jeg ansaae det for min Pligt, hvor jeg kom, at blotte ham og hans Færd, svarede Elling mig hertil intet Andet end det: „ja saa faaer Du være en Barbar da"; og derpaa skiltes jeg fra ham, og har ikke siden seet ham.

Jeg har anseet det nødvendigt saa udførligt at fremsætte dette, da det efter min Hjemkomst til Norge er mig bekjendt, at Flere af „Hauges Venner", blandt hvilke jeg kjender mange oprigtige og fromme Mennesker, hvis Dom slet ikke er mig ligegyldig, have troet, at jeg har fældet en for haard og overilet Dom om Elling Eielsen, naar jeg i et af mine Breve har paastaaet, at han ukaldet har trængt sig ind i Præsteembedet. Jeg vil nu bede Enhver, hvem det i dette Punkt er om Sandheden at gjøre, lægge sammen, hvad her er fortalt, og man vil vist uden Commentær fra min Side indsee, om jeg i mine Breve har fældet en urigtig Dom om Elling Eielsen eller ikke. — Hellerikke er denne selvgjorte Præsts Lære reen; thi foruden at han mangler Syn for det, der har gjort os Alle til Christne, for **Daaben** og **Daabspagtens** Betydning, forvexler han ganske **Igjenfødelses-, Retfærdiggjørelses-** og **Helliggjørelsesbegrebet**, og er i dette som i flere Punkter kjendelig smittet af methodistiske og pietistiske Vild-

farelser. Jeg har hørt ham twende Gange prædike, og begge Gange var Indholdet af hans Prædiken det samme, ja i mange Sætninger ordlydende Gjentagelse; Texten forlod han strax, han havde oplæst den, og prædikede over Omvendelse, uden klart og sammenhængende at vise, hvori denne bestaaer, og hvorledes den foregaaer med det syndige Menneske. — Forøvrigt vender Elling op og ned paa den Kirkes Orden, hvis Præst han udgiver sig for at være. Idet han paastaaer, at ingen Præst har Ret til at meddele Absolution, den han saaledes for sin Deel har afskaffet, har han brudt Staven ikke blot over vor Luther, men over Kirkens Apostle, ja over den Herre Christus selv, der har givet sin Kirke og gjennem den Kirkens ordentligen kaldede og viede Tjenere Magt og Myndighed til som Sendebud i hans Sted, paa hans Vegne at binde og løse, at forlade og at beholde Synderne. Idet han fremdeles i sine Forsamlinger opmuntrer Qvinder saavelsom Mænd til at fremstaae og bede og prædike, handler han mod Apostelens Formaning, der byder, at Alt skal skee til Opbyggelse og forbyder Qvinderne at tale i Forsamlingerne; idet han efter sin Tale gaaer om og spørger saa den Ene, saa den Anden: „n hvorledes føler Du Dig da, synes Du Aanden virker paa Dig," udtaler han methodistiske Ideer om Omvendelsen, som Noget der skal bryde sig gjennem i Øieblikket; idet han beskylder den gammel-lutherske Kirke, som vi har den i vort Fædreland, for at være papistisk og falsk, og paastaaer, at en ny, luthersk Kirke, der i Overeensstemmelse med Unionsprincipet i den preussiske Kirke har dannet sig i Amerika, og som ikke blot i Ritus, men og i Lære er formet efter reformeert Snit, er den rette, ødelægger han den lutherske Kirkes Eenhed, — kort, jeg vilde aldrig blive færdig, om jeg skulde opregne de mange Punkter, hvori han afviger fra den lutherske Kirke og forvender dennes Orden. Saaledes hans offentlige og kirkelige Færd som Lærer; denne byder Nødvendigheden mig at blotte, om jeg sandhedskjærlig skal skildre de kirkelig

Forholde blandt de Norske; hans private Forhold, der efter flere troværdige Mænds Udsagn er mindre end christelig, vil jeg ei indlade mig paa at bedømme. At jeg saaledes ikke blot har Ret til, men at det er min Pligt at udtale, hvad jeg i mine Breve har gjort, min Overbeviisning om, at Elling Eielsen ved sin Fremfærd har været et vigtigt Redskab til at forvilde flere Landsmænds hjemmefra indplantede Troesgrund og kirkelige Sands, saa de derved ere blevne et let Bytte for Sectlærere, vil vist enhver uhildet Sandhedskjærlig indrømme mig. — Det syntes rigtignok, da jeg forlod Amerika, som om Ellings Apostelrolle næsten var udspillet; i Musquigo havde han endnu en Deel Tilhængere, hvoriblandt En skal have leget med det hellige Altersacramente engang paa den Maade, at han dækkede et Bord med Brod og Viin, og da han havde talt nogle Ord til de Tilstedeværende, bad han dem selv komme at tage for sig, da de vidste, hvad det betydede. Til Beviis paa, hvor Ellings Tilhængere, som de fleste Secterere af den Sort, troer sig at besidde Evne til at prøve Hjerter og granske Nyrer, vil jeg her anføre Følgende: da jeg i det norske Setlement ved Fox-River andengang traf Elling hos en norsk Familie, spurgte Konen i Huset mig, hvad jeg syntes om ham; hertil svarede jeg i Ellings Nærværelse, at jeg syntes, hvad jeg ogsaa havde sagt Elling, at han handlede i høieste Grad uforsvarligt og urigtigt ved ukaldet at paatage sig det hellige Præsteembede; „ja jeg kan nu see paa Dig," svarede Konen mig, „at Du er verdslig, men Elling han er aandelig;" — „Du maa isandhed, min gode Kone, have et overmaade skarpt Blik," svarede jeg, „som i slig Fart kan bedømme enten jeg er verdslig eller aandelig; glem dog ikke Christi Ord: dømmer ikke, at I ikke skulde dømmes." Elling selv, saavelsom hans ivrigste Tilhængere have paa alle mulige Maader søgt at bagtale Clausen og nedsætte hans Rygte; de uskyldigste Handlinger af denne, som f. Ex. at han undertiden til lidt Recreation tager sit Gevær og gaaer ud at skyde, fremstilles strax som ugudeligt og uchri-

skeligt. Jeg er af Ellings Tilhængere dømt som Dranker, fordi jeg en heed Sommerdag paa en af mine Reiser, i et Tavern (Gjæstgiversted), hvor jeg hvilede, drak et med Vand blandet Glas Viin; en anden Gang var jeg Sabbathskjænder, da jeg paa Koskonongs Prairier en Søndag efter endt Gudstjeneste om Eftermiddagen foranstaltede en Samling af Menighedens Lemmer, forat de kunde enes om de Betingelser, paa hvilke de vilde kalde deres Præst. Jeg anfører dette kun for at vise, hvilke pietistiske Vildfarelser med skjæve, ukjærlige Domme over Andre, der har gjennemsyret disse Secterere. Med Drømme og Syner omgaaes dette Partie meget; kort Tid, før jeg reiste havde En af Ellings Tilhængere havt en Drøm, hvori han havde talt med Herren og seet de Salige og Fordømte; Herren havde da aabenbaret ham, at blandt de forskjellige Religionspartier var den lutherske Kirke en af de bedste, men at den, saaledes som den var i Norge, var papistisk og falsk, og at Methodisternes Samfund derfor egentlig var de Helliges Samfund. Drømmen blev opskreven og circulerede som en Aabenbarelse fra Herren. Med denne Drømmeaabenbarelse stemmer mærkværdig en denne flere Maaneder forangaaende Dom over en Prædiken, jeg holdt; jeg havde til Text af Joh. Aab. 3, 11. de Ord: „see jeg kommer snart, hold fast ved det, du har, at Ingen skal røve din Krone;" efter i min Tale først at have søgt at lægge Tilhørerne paa Hjerte, hvad det er vi som Christne, som Lemmer af den hellige almindelige Kirke, maae holde fast, mindede jeg dem om, at vi ogsaa som Lemmer af en synlig Kirkeafdeling, til vor Opbyggelse bør holde fast ved den vakkre Kirkeorden, vi have fra vore Fædre; dette sidste Punkt især blev nu af Ellingianerne, hvoraf Enkelte vare tilstede forat lure paa mine Ord og suge Gift af dem, udlagt saaledes, at jeg havde lært Folket at holde fast ved Synd og Elendighed, thi vor Kirkes Orden var falsk. Tillige synes dette Partie at have dette tilfælleds med de fleste Secterere, at de troe at have dannet et aldeles reent og helligt Samfund;

saaledes traadte strax før min Afreise en Beslægtet af Elling, en Mand fra Vos Præstegjeld, Niels Colbeinsen Fjeldbye, der var Medlem af den norsk-lutherske Menighed paa Koskonongs Prairier, ud af denne, og angav som Grund hertil i et Brev, han ved sin Udtrædelse tilskrev mig, at vor Menighed umulig kunde høre til Christi sande Kirke, fordi der vare saamange Vanhellige i den; i en Samtale jeg havde med ham, søgte jeg at bevise ham, at Christi Kirke paa Jorden efter Frelserens egne Ord maatte have Klinte iblandt Hveden, og at den, ihvorvel det altid er og vil blive Kirkens Ret, ja Pligt at udelukke af Menigheden aabenbare Ugudelige, dog efter Sagens Natur altid maa beholde mange Vanhellige tilbage, som ei kunne udelukkes, efter den Regel, at Menigheden ikke kan dømme efter Andet, end hvad den seer og hører; Manden lod sig imidlertid ikke overbevise og traadte ud. Denne sin Slægtning havde Elling bearbeidet, og det er altsaa klart, at selv om Elling ikke aabenbar lærte, at deres Samfund er reent, saa bestyrker han dog slig Mening hos sine Tilhængere. Og nu faaer det da være nok om Ellingianerne, der, formende en egen Sect, med Rette kan kaldes med et eget Navn.

Ved den Kaldelse, det norske Setlement i Musquigo, som ovenfor anført, lod udgaae til Clausen og ved hans derefter paafølgende Indvielse til Præsteembedet, var saaledes i October 1843 det første Skridt gjort til i denne Colonie at faae Kirkeorden blandt de norske Nybyggere. Fra den Tid prædikede Pastor Clausen Guds Ord, forvaltede Herrens Sacramenter og udførte øvrige præstelige Handlinger omkring i de Norskes Hytter, forsaavidt var visinok en Menighed dannet, thi hvor Herrens Ord prædikes og Sacramenterne forvaltes efter Kirkens Orden gjennem det rette Præsteembede, der er en Menighed; men foruden andre kirkelige Punkter var der især eet, der maatte ordnes, før den paabegyndte kirkelige Orden kunde faae nogen Fasthed. Ved Clausens Tiltrædelse af Præsteembedet, skulde der være afordret de Personer, der vilde slutte sig

til Menigheden en Confession, en Erklæring om de ogsaa vilde være Medlemmer af den sig i Colonien dannendes norsk-lutherske Menighed paa de Betingelser, hvorom man maatte være blevne enige. Det maa nemlig erindres, at der i de forenede nord-amerikanske Fristater er fuldkommen Frihed for Enhver til at slutte sig til hvilketsomhelst eller til intet Religionspartie, og heraf følger det altsaa, at omend de norske Colonister fra Norge af vare idetmindste synlige Medlemmer af den lutherske Kirke, fulgte det slettikke deraf, at de i Amerika vare det og selv om der i deres Kaldelse til Clausen laae en Tilstaaelse af, at de i dette fremmede Land fremdeles vilde vedblive at være Lutheranere, fulgte ikke deraf, at de just vilde være det overeensstemmende med den norsk-lutherske Kirkes rituelle Bestemmelser; dette Punkt maatte altsaa ordnes; man maatte først være bleven enig om, enten det var en norsk-luthersk Menighed, der blandt dem skulde dannes eller ikke; og erklærede Nybyggerne sig for at ville danne en saadan og altsaa holde fast ved deres Fædrelands Kirkeorden, var det aldeles nødvendigt, at Betingelser sigtende hertil maatte bestemmes. Dette var ikke skeet, og Følgerne heraf viste sig i forrige Aar. Medens jeg paa Koskonongs Prairier søgte at danne en norsk-luthersk Menighed, tilskrev Clausen mig i Anledning af en hæftig Strid, som i Musquigo var opkommen. Da Clausen nemlig havde erfaret, at Nogle af dem, der hidtil havde gjældt som Lemmer af Menigheden, ved flere Leiligheder vilde gaae sin egen Vei og ikke vilde underkaste sig den med vort Fædrelands Kirkeritual overeensstemmende Kirkeorden, til hvilken Clausen ved sin Præsteeed var bunden, og som han saaledes ansaae sig forpligtet til at følge, afgav han en Erklæring til Menigheden, at, dersom han skulde være dens Præst og Sjelesørger, maatte Menighedslemmerne erklære sig villige til at underkaste sig den i Danmarks og Norges Kirkeritual gjældende Kirkeorden, og blandt andre Punkter fremhævede han dette, at han ansaae det aldeles nødvendigt, at den i den norske Statskirke, vistnok

efter Ritualet endnu gjældende, men i Virkeligheden forfaldne og forsømte Kirkedisciplin haandhævedes overeensstemmende med den norsk-lutherske Kirkes Orden; og at han derfor ogsaa maatte forlange, at hver, som vilde nyde det hellige Altersacramente, i Regelen Dagen iforveien skulde indfinde sig hos Præsten, ei for at aftvinges noget privat Skriftemaal, det han ansaae for mindre rigtigt og overlod til Enhvers egen Villie, hvorvidt han vilde lette sin Samvittighed paa denne Maade, men for at Præsten dog kunde tale med dem om den vigtige Sag at gaae til Guds Bord. Om dette sidste Punkt var det fornemmelig Striden dreiede sig; dette blev især af de Setlementets Ledere, der havde været de ivrigste til at faae Clausen kaldet til Præst, anseet for at være et papistisk Aag, som derved lagdes paa Samvittighederne, og de erklærede, at de, hvis Clausen vilde vedblive denne Fordring, ei vilde tilhøre det Kirkesamfund, han bekjendte sig til; disse Coloniens Auctoriteter drog, som det saa gjerne gaaer, en heel Deel efter sig, og i Førstningen saae det ud, som om kun Faa vilde underkaste sig Kirkeorden, men lidt efter lidt seirede dog det Sande og efterhaanden lode, paa de kirkelige Bestemmelser, man fattede, Flere sig indlemme i Menigheden, medens dog de første Opponenter og Mange til dem vare udenfor Menigheden endnu, da jeg reiste tilbage. Var nu en Confession aflagt af dem, der, ved at kalde Clausen, paa en Maade constituerede sig som en Menighed, vilde naturligviis de, der ei vilde slutte sig til Menigheden paa de kirkelige Bestemmelser, man var bleven enig om, ikke være indtraadte i den, og den forargelige, den unge Menighed splittende og rystende Strid vilde ei være opkommen. Som før anført blev i Høsten 1844 en Confession affordret Menighedens Lemmer, og ud af den gamle Menighed dannede sig saaledes en lille ny, der som norsk-luthersk vedtog de i vort Fædrelands Kirkeritual gjældende Bestemmelser. Allerede i 1843 var der af Tollef Bakke ved Drammen og flere af dennes Slægtninger og Venner velvilligen ydet en Gave af 420 Spd.

til Opførelsen af en Kirkebygning; denne var saavidt færdig, at den 13de Marts 1845 blev indviet; foruden Clausen, der holdt Indvielsestalen, var den tydsk-lutherske Præst Krause og jeg tilstede ved denne Høitidelighed.

Hvad Skolevæsenet i denne norske Colonie angaaer, er der vel i Overeensstemmelse med Wisconsins Statuter organiseret en Skole, hvortil de Norske i Forening med de omkringboende Amerikanere kunne sende deres Børn, og hvori disse underviises i Engelsk, Skrivning, Regning 2c. Det er nemlig i Wisconsins Statuter lovbestemt, at, hvor der har dannet sig et Setlement paa et vist Antal Familier kan dette, efter derom indgiven Andragende til "the board of the schoolcommissioners" for vedkommende County, erholde Tilladelse til at danne et Skoledistrict, til hvis Bestyrelse der af respective Skoledistricts Stemmeberettigede udvælges 3 Trustees (Forstandere), 1 Clerk (Secretair) og 1 Collector (Casserer); til at bestride Udgifterne ved Skolen udreder aarlig Countiets Skolekasse saa stor Deel, som efter de skolepligtige (eller rettere skoleberettigede, thi der finder ingen Skoletvang Sted) Børns Antal i det dannede Skoledistrict falder paa dette; og hvis den derved erholdte Sum ikke er tilstrækkelig, udlignes det Manglende paa Skoledistrictets Jordeiere. Læreren udvælges af Skoledistrictets Forstandere, der bestemme hans Løn. Eftersom ingen religiøs Underviisning i disse Skoler kan finde Sted, da efter de forenede Staters Lovgivningsprincip ingen vis Kirkes Lære der skal foredrages, kunne saadanne Skoler naturligviis ikke blive Almueskoler for de dannede norsk-lutherske Menigheder; disse Menighedsskoler maae derfor af vedkommende Menighed selv organiseres og Udgifterne til dem af Menighedslemmerne bestrides. Saadan Menighedsskole er der endnu ikke i Musquigo; for at afhjælpe Trangen i denne Henseende har Clausens christeligsindede Hustru med megen Opoffrelse, med ingen Godtgjørelse, og med i det Hele taget liden Tak derfor, læst med flere af Menighedslemmernes Børn. Jeg be-

søgte engang den paa ovenanførte Maade organiserede amerikanske Skole, hvori der kun var meget faa norske Børn; et ungt amerikansk Fruentimmer var dette Aar ansat som Lærerinde; Skolehuset, er som mange Steder i dette nybyggede Land, en lille, daarlig Loghytte.

Blandt de Landsmænd, der i dette Setlement ved Musquigo ikke have sluttet sig til den her dannede norsk-lutherske Menighed, ere Nogle Tilhængere af Elling Eielsen, medens Enkelte ere blevne **Mormoner**. *)

Det norske Setlement ved Koskonongs Prairier.

Som ovenfor anført havde jeg taget et midlertidigt Ophold hos Pastor Clausen. Reise om blandt de forskjellige norske Setlementer for derved at bestemme, hvilket Sted jeg skulde vælge til Udgangspunktet for min **midlertidige** kirkelige Virksomhed, var det første Skridt, jeg nu maatte gjøre, for at opnaae Hensigten af min Mission: **at erhverve Underretning om de emigrerede Norskes kirkelige Trang og arbeide paa at bringe Kirkeorden blandt dem.** Clausen besluttede sig til at følge mig paa disse første Streiftog, men han blev syg, og saaledes maatte jeg drage alene afsted.

50 Mile i V. for den norske Colonie i Musquigo ligger **det norske Setlement ved Koskonongs Prairier**; dette var det første, jeg paa denne Tour besøgte. Denne norske Colonie er beliggende noget nær i Midten af Wisconsin paa endeel Prairier, der ialmindelighed med et fælleds Navn af de Norske kaldes efter den i SO. fra Coloniens Midtpunkt beliggende **Koskonongs** Indsøe: Koskonongs Prairier. Colonien bestaaer egentlig af 5 mindre, lidt fra hverandre beliggende Setlementer, hvoraf de 4 i Dane County og det 5te, det østligste, i Jeffersons County (see Side 24) i en Omkreds af 12 til 14 Mile. De nærmeste Byer ere Wisconsins Hovedstad **Madison** omtrent 20 Mile i NV., **Jefferson** i

*) Om denne Sect er talt udførligere nedenfor.

NO. og Jayneswille i Rock County i S. Catfish-Creek i V. og Koskonongs-Creek i O., der begge falde i Koskonongs Lake, bevande Colonien. Landskabets Charakteer her er fordetmeste „rolling prairies"; men der er tildeels Mangel paa Skov, og det er Grunden til, at de Norske have nedsat sig i Afstand fra hverandre. De ældste norske Setlere i denne Colonie have ikke boet her længere end 3 a 4 Aar; i 1843 fik denne Colonie sin første Tilvext. 7 a 800 Norske omtrent kunne for Tiden regnes til den, hvoriblandt de Fleste ere fra Thellemarken, Nummedal, Vos og tildeels fra Sogndal.

Ved mit første Ophold her holdt jeg 3de Gange Gudstjeneste, de to første Gange var en Love vor Kirke, og den 3die Gang tjente en vakker Græsbakke under et stort Egetræ os til Forsamlingssted; ved denne sidste Gudstjeneste, hvor omtrent 60 Personer vare til Alters, tog jeg til Text for min Skriftetale de Ord af en Psalme: „dækker Gud nu Bord i Orken?" og for min Prædiken Christi Ord: „kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede"; det var en klar og vakker, en for mig uforglemmelig Dag. Fra en heel Deel af de norske Setlere modtog jeg ved dette første Besøg Anmodning om at tage herop, hvilken Anmodning siden skriftelig blev gjentaget til mig. Ved først at reise omkring i de øvrige norske Setlementet, overbeviste jeg mig om, at det vilde være det hensigtsmæssigste at udgaae fra denne Colonie, der baade for Tiden er det største norske Setlement og tillige ligger nogenlunde nær i Midten af de norske Setlementer i Wisconsin og Illinois, om hvilke der for Nærværende kan være at haabe Kirkeorden, og jeg besluttede mig saaledes til at følge denne Anmodning.

Hjemkommen fra de første Reiser blandt de Norske, opholdt jeg mig atter nogen Tid hos Clausen og tog saa igjen til Koskonong, hvor jeg slog min Bolig op i en lille Hytte, der tilhørte En af de ældste norske Setlere.

Nu skulde jeg da altsaa begynde at arbeide paa i denne

Colonie for det Første at tilveiebringe Kirkeorden. Ved mit første Besøg havde jeg her, som i de øvrige Colonier, indskrænket mig til at holde Gudstjeneste for Alle, der vilde deeltage deri, i Haab om derved at vække en bevidst **Længsel** efter at holde fast ved Fædrelandets sande Kirke og opbyggelige Kirkeorden; men det var mig klart, at for at faae dannet Menigheder blandt de Emigrerede, var det aldeles nødvendigt at affordre Colonisterne en bestemt Erklæring, om hvorvidt de i dette Frihedens Land vilde skille sig fra den norsk-lutherske Kirke og dens Kirkeorden eller holde fast ved den. At der altsaa maatte opsættes nogle **Grundbetingelser** for Menighedens Dannelse indsaae jeg snart, men **Formen**, hvori disse skulde indklædes, blev nu Gjenstanden for min alvorlige Overveielse. Denne blev følgende:

1) Vil Du høre med til den norsk-lutherske Menighed her?
2) Vil Du til den Ende underkaste Dig den Kirkeorden, som vort Fædrelands Norges Kirkeritual bestemmer?
3) Vil Du love, at Du ikke skal kalde eller antage nogen Anden til din Præst og Sjelesørger, end en Saadan, der klart kan godtgjøre, at han er en efter den norsk-lutherske Kirkes Orden retteligen kaldet og ordentligen indviet Præst? og vil Du vise denne af Dig, i Forening med Menigheden, kaldede Præst, som din geistlige Øvrighed, den Hørighed og Lydighed, som et Menighedslem skylder sin Sjelesørger, i alt Det, han fordrer og gjør overeensstemmende med Norges Kirkeritual?
4) Vil Du ved at tegne eller lade tegne dit Navn her, vedkjende Dig, at Du er indtraadt i Menigheden paa ovenstaaende Vilkaar?

De Grunde, der bestemte mig til at forme Grundbetingelserne for Menighedens Dannelse paa denne Maade, vare følgende: det fremstillede sig tydeligt for mig, at det var mit **Kald** for det Første at samle de adspredte og tildeels forvirrede Lemmer af den norsk-lutherske Kirke tilbage til den, og

at altsaa det første Spørgsmaal til de Norske, der i Amerika have fuldkommen Frihed til at danne og forme et Kirkesamfund, paa hvilkensomhelst Maade, de finde for godt, maatte være det, om de frivillig vilde erkjende sig for Lemmer af en norsk-luthersk Menighed; da det fremdeles var mig klart, at der ved Dannelsen af en saadan Menighed, ved en Præst, der var bundet ved den norske Kirkes Præsteeed og for Personer, hvem Fædrenes Kirkeorden maatte være dyrebar, naturligviis ikke kunde være Talen om nogensomhelst **ny** Kirkeorden, men at det gjaldt at bygge denne paa de i vort Fædreland gjældende **rituelle** Bestemmelser, fremkom det andet Spørgsmaal i den anførte Form; — Betragtningen af, at Grunden til den kirkelige Forvirring, som herskede her, for en stor Deel var den, at de Norske uden klart Syn for **Kaldet, Prøven** og **Indvielsen** til det hellige Præsteembede, med en Slags Længsel efter at blive deelagtige i Kirkens Velsignelser, havde holdt sig til selvgjorte Prædikanter, der end mere forvirrede deres kirkelige Sands, — gjorde, at første Deel af tredie Spørgsmaal blev formet som anført, medens Tanken om Nødvendigheden af Kirkedisciplin for enhver Menighed og især for en under saadanne Forholde bragte mig til at opstille den i tredie Spørgsmaals anden Deel gjorte Fordring; vel veed jeg meget godt, at en Præst er Menighedens **Tjener**, men jeg veed ogsaa, at det, rigtig forstaaet, aldrig er eller kan være en **papistisk** Fordring, som rigtignok nogle Secterere derover have villet gjøre det til, at et Menighedslem betragter sin Sjelesørger som sin **geistlige Øvrighed** og viser ham som Saadan Hørighed og Lydighed indenfor de Grændser, af hvilke han som Kirkens Tjener er bundet; hvad er dette Andet end Apostelens Fordring: „lyder Eders Forstandere i Herren?" Desforuden vilde jeg derved gjøre mine kjære Landsmænd opmærksom paa, at, dersom de vilde nyde det store Gode: **kirkelig Orden**, maatte de finde sig i de en tøilesløs religiøs Frihed vistnok **indskrænkende**, men tillige for en Menighed uundværlige Bestemmelser; det

sidste Spørgsmaal blev formet ved Tanken om, at Præsten i sin Tid maaskee kunde blive nødt til at henvise det enkelte Menighedslem til Betingelserne, han selv frivillig havde antaget.

Da jeg paa ovenanført Maade havde formet Grundbetingelserne for Menighedens Dannelse, sammenkaldte jeg den 10de October en Forsamling af Nybyggerne i den østlige Deel af Setlementet; her fortalte jeg Folket først simpelt og ligefrem Maaden, paa hvilken jeg var bragt til den Beslutning at gaae til Amerika og Hensigten hvorfor jeg var kommen, bad dem endelig ikke troe, at jeg var kommen for at søge deres Penge, godtgjorde for dem, at jeg ved Sørensens christelige Opoffrelse var sat istand til ei at behøve at regne paa Noget fra dem, for at kunne have det Nødvendige, medens jeg virkede blandt mine Landsmænd for at ordne deres kirkelige Anliggender, jeg spurgte derpaa Forsamlingen, om det laae Nogle blandt dem alvorlig paa Hjerte at holde fast ved den Kirke, i hvilken de ved Daaben vare indlemmede, og at bevare Fædrelandets opbyggelige Kirkeorden i dette fremmede Land, bad dem igjen tilkjendegive, om det var deres Mening og Ønske med den Anmodning, de havde gjort til mig, at jeg skulde forsøge paa at ordne Noget for dem i kirkelig Henseende; og da hertil svaredes et almindeligt „Ja," mindede jeg dem i faa Ord om deres Børnelærdom, oplæste for dem enkelte Stykker af den augsburgske Troesbekjendelse og af vort Kirkeritual, og fremsatte derpaa de ovenfor anførte Betingelser for Menighedens Dannelse, bad saa, at de, der frivillig vilde indgaae paa disse, vilde tilkjendegive dette ved at svare til hvert enkelt Spørgsmaal og tegne deres Navne. Saaledes tegnede sig den Dag 40 Familier foruden endeel ugifte Personer. Aldeles paa samme Maade gik jeg frem i en Forsamling, jeg den 13de October holdt i den vestlige Deel af Setlementet, hvor dengang omtrent 30 Familier foruden nogle Ugifte tegnede sig. Dette var altsaa Begyndelsen til Menigheden, til hvilken der siden daglig kom Flere. Aldrig søgte jeg paa nogensomhelst Maade at lokke Nogen til

at indgaae i Menigheden, da det jo maatte være en frivillig Sag. I største Forvirring var alt det Kirkelige Vedkommende blandt de norske Setlere her. En Person, der kalder sig John G. Smith, havde udgivet sig for Præst fra Sverige og havde bragt en heel Deel Norske til at slutte sig til ham; han havde forvaltet Herrens høiværdige Sacramenter og udført alle præstelige Forretninger blandt dem, indtil hans mangeslags Løgne aabnede Øinene paa Flere og lod dem see, at han kun var en selvgjort Præst; da de Norske tillige erfarede, at han aabenbar havde forhaanet og bespottet sin hellige Barnedaab, ved at lade sig døbe paa ny og var gaaen over til Baptistsecten, i hvilken han skal have eenslags Præstevielse, skilte største Delen sig fra ham, og endeel af disse havde da tænkt paa at kalde en norsk Handelsbetjent til Præst, og see til at faae ham indviet, hvad i Amerika vilde været en let Sag. Clausen havde vel været der et Par Gange og prædiket og forvaltet Sacramenterne, før jeg kom, men der var ingen Menighed ordnet, og vel behøvedes der Naade og Viisdom fra Gud til at bringe Rede i dette Virvar. Begyndelsen skeede som anført; for dem, der saaledes sluttede sig til Menigheden, forkyndte jeg Guds Ord og forvaltede de høiværdige Sacramenter og øvrige gudstjenstlige Handlinger efter vor Kirkes Ritus; vel havde Enhver her Adgang til i vore Forsamlinger at høre Guds Ord, men det laae i Sagens Natur, at de, der stode udenfor Menigheden, ikke kunde have Deel i de Menigheden, som saadan, tilhørende specielle Goder: Sacramenternes Forvaltning og øvrige præstelige Forretninger.

Strax efterat Menigheden var dannet, blev ved Stemmegivning af Menighedslemmerne til **Forsanger** eenstemmig udvalgt Ole Knudsen Trovatten, en Mand fra Laurdals Præstegjeld, hvor han vexelviis har fungeret som saadan; ligesaa blev ved Stemmeflerhed 8 Medhjælpere udvalgt, 4 for den østlige og 4 for den vestlige Deel af Colonien; disse fik hver sin Rode at besørge og bleve senere i offentlig Forsamling

foreholdt deres Pligter overeensstemmende med den norske Kirkes Bestemmelser for Præstens Medhjælpere, saaledes som disse findes anførte i Pontoppidans Collegium pastorale, Side 587, flg., med de til Forholdene her nødvendige Forandringer, — og Løfte og Haandslag taget af hver af dem, at de vilde efterkomme de dem som Medhjælpere paahvilende Pligter, og at de som Menighedens Repræsentanter vilde være Præsten behjælpelige i at faae Alt ordnet paa det Bedste. Forsangeren blev ogsaa senere som Degn forpligtet ved Eed efter Kirkeritualet.

Da Menigheden saavelsom jeg følte det Ubehagelige i at samles til Gudstjeneste i de trange og daarlige Hytter, besluttede den sig til at paabegynde Opførelsen af trende simple Huse, der kunde indvies og benyttes til Kirker. 1 Acre Land blev kjøbt til hver af Kirkerne; hvert Menighedslem leverede frivillig Tømmer og Arbeidsdage og senere efter Tegning en lille Pengesum; med Flid og Opoffrelse arbeidede Folket, Gud velsignede Arbeidet med paa den Aarstid sjeldent mildt Veir, og til Menighedens og min fælleds Glæde kunde vi med taknemmelige Hjerter under Bøn og Guds Ords Betragtning indvie et simpelt Bjælkehuus til Kirke for den vestre Deel af Setlementet. Indvielsen skeede den 19de December 1844, efter de i Norges Kirkeritual fastsatte Bestemmelser; min Medbroder i Ordet Pastor Clausen assisterede ved Indvielsen; han holdt Chorbønnen og Chortalen, (sit venia verbo!) medens jeg prædikede over Ebr. 10, 19—25. med Thema: „hvorledes vor Frimodighed til at indtræde i den usynlige Helligdom bevares, næres og styrkes ved vor Fremtræden i den synlige, jordiske.“ — En Tid senere blev den østre Kirkebygning færdig. Ved Indvielsen af denne, der skeede den 31te Januar 1845, var Clausen hindret fra at være tilstede, saa jeg alene maatte forrette Alt; jeg prædikede engang over 1 Mos. 35, 2. 3. med Thema: „hvorledes vi skulle berede os til værdigen at fare op til Bethel, Guds Huus; 1) hvad vi i den Henfigt maae bortkaste, 2) hvad vi maae

iføre, 3) hvad vi maae opbygge der". — Efter forhen at have maattet holde Gudstjeneste i de daarlige Huse, hvor man var trykket og trængt, og hvor jeg var sammenklemt mellem med Leer tilklinede Vægge og store Kister, der tjente baade som Prædikestol, Døbested og Alterbord, hvad der især under Altersacramentets Uddeling var saare slemt, kan det nok indsees, hvor hyggeligt det var baade for Præst og Menighed nu, da vore smaae Gudshuse vare færdige, at kunne samles i disse. At der hverken var Tid eller Midler til at bygge uden i den allertarveligste Simpelhed følger af sig selv; begge Kirkebygningerne ere ganske simple Bjælkehuse med ligesaa simpel Indredning; et Bord, dækket med en hvid Dug og et sort Trækors paa, udgjør, omgiven af et Knæfald, Alteret; paa den søndre Side et ligesaa simpelt Catheder til Prædikestol og paa den nordre Side en tilhuggen Egekubbe med et Blikfad til Døbefunt, og dertil løse Krakker til Sæder for Menighedslemmerne; begge Huse ere byggede eens, de ere 18 Allen lange og 14 Allen brede. Afstanden mellem Kirkerne er omtrent een norsk Miil, saaat intet Menighedslem har mere end noget over een norsk Miil til Kirke. Hveranden Søn- og Helligdag holdt jeg vexelviis Gudstjeneste i hver af Kirkerne.

Medens jeg paa anført Maade i Forening med de valgte Medhjælpere søgte at ordne Menighedens kirkelige Anliggender, stræbte jeg ogsaa at faae **Skolevæsenet** midlertidig organiseret; dette var imidlertid ikke nogen let Sag, da der manglede Midler til at bestride de dermed forbundne Udgifter. Vel fik vi organiseret en af de almindelige **amerikanske Skoler** ved den efter Lovene bevilgede Understøttelse fra Countiets Skolekasse, en Skole, hvortil alle de i Skoledistriktet bosatte Forældres Børn have Adgang, men hermed vare vi ikke hjulpne, thi vi fik ei derved en **Menighedsskole**, da, som forhen antydet, Religion ei kan foredrages i disse Distriktskoler, og Religionsunderviisning maatte naturligviis fornemmelig være Gjenstanden for vor **Kirkeskole**, der saaledes paa anden Maade

maatte organiseres. Vigtigheden af en saadan, hvori Menighedens Børn kunde underviises i vor Kirkes rene Lære, gjorde, at jeg, i Haab om dertil at faae den nødvendige Understøttelse fra Fædrenelandet, paa eget Ansvar antog Forsangeren til mod en Løn af 10 Dollars maanedlig i 3 Maaneder af 1845 at holde Skole for Menighedens Børn; i denne Menighedsskole underviises udelukkende i Religion og Choralsang, da Børnene antages at kunne lære de øvrige Fag i Setlementets Distriktskole.

Jeg havde ved min Afreise fra Norge deels af Bogtrykker Grøndahl i Christiania, deels gjennem „Selskabet for christelige Underviisnings- og Andagts-Bøgers Udgivelse" sammesteds, velvilligen modtaget endeel religiøse Bøger til gratis Uddeling; herved lagdes Grundvold til et lidet Bibliothek for denne Menighed. De øvrige Bøger bleve uddeelte til enkelte Menighedslemmer saavel i denne som i de øvrige norske Colonier, ligesom Pastor Clausen modtog et Exemplar af hver Bog. For denne Gave har derfor Clausen, saavelsom de enkelte Menighedslemmer bedet mig tolke Giverne deres hjertelige Tak.

Da Menigheden saaledes var saavidt ordnet, gjorde jeg den opmærksom paa, at det Kald, jeg havde modtaget fra Colonien, kun gik ud paa at bringe Orden i de kirkelige Anliggender, og at der nu, da dette var saavidt fyldestgjort, som det af mig som ordnende Præst kunde skee, var Tid for den ordnede Menighed at træde sammen, for først at enes om de Betingelser, paa hvilke den vilde kalde sin faste Præst og Sjelesørger, og naar disse vare opsatte, da at lade Kald udgaae til en Saadan. Menighedens Medhjælpere traadte derfor sammen, opsatte disse Betingelser og forelagde dem for Menigheden. Da herom opkom Dissents, og man ikke syntes at kunne komme til noget Resultat, maatte jeg efter Opfordring ogsaa tage mig af den Sag, med hvilken jeg havde anseet det rettest indtil da slet ikke at befatte mig. Der blev nu i den Anledning foranstaltet en almindelig Forsamling, hvor Søndagen den 2den

Februar efter endt Gudstjeneste denne Sag skulde afgjøres. Med Hensyn til Betingelserne for Lønnen til en fast Præst, befandtes der da at være 3de forskjellige Partier, det ene for et Forslag, der gik ud paa, at Præstens aarlige Løn skulde bestemmes til 200 Dollars, og det andet for en i vor Menighed indtraadt svensk Adelsmands, der vilde, at Præsten ingen fast Løn skulde have, men at hvert Menighedslem skulde yde efter Godtbefindende, og det tredie for Medhjælpernes Forslag; for dette sidste var der fleest Stemmer, og dette blev saaledes af hele Menigheden antaget, med Undtagelse af Enkelte, hvoriblandt den svenske Adelsmand, der af den Grund traadte ud.

Disse Betingelser, saaledes som de af Forsangeren paa Medhjælpernes Vegne vare opsatte, og i dette Møde af Menigheden bleve antagne, lyde saaledes:

„Betingelser for Valget af den faste Sjelesørger for den norsk-lutherske Menighed paa Roskonongs Prairie.

Ledede af en inderlig Længsel efter ogsaa her i dette fremmede Land at holde fast ved vor evangelisk-lutherske Kirkes sande saliggjørende Lære og vort Fædrelands opbyggelige Kirkeorden, have vi, underskrevne norske Setlere i Dane og Jeffersons Countier i Wisconsin Territory i Nordamerika, besluttet at danne en norsk-luthersk Menighed og have i den Hensigt i October 1844 overladt til den fra vort Fædreland i forrige Aar ankomne norsk-lutherske Præst J. W. C. Dietrichson at ordne de kirkelige Anliggender for os.

Af frivillig Hjertens Drift have vi Alle med Haand og Mund erkjendt, at vi ville høre med til den norsk-lutherske Menighed her, og at vi til den Ende ville underkaste os den Kirkeorden, som vor norske Kirkes Ritual bestemmer, samt vedkjendt os, at vi for Fremtiden ikke ville kalde eller antage nogen Anden til vor Præst og Sjelesørger end en Saadan, som kan bevise og klarligen godtgjøre, at han er en efter den norsk-lutherske Kirkes Orden ordentligen indviet Præst; - og lovet,

at vi i alle de Ting, som den af os kaldede Præst fordrer overeensstemmende med Norges Kirkeritual skulle vise ham, som vor geistlige Øvrighed, den Horighed og Lydighed, som et Menighedslem skylder sin Sjelesørger.

Da bemeldte Hr. Pastor Dietrichson nu har udført det ham af os overdragne midlertidige Hverv, saavidt dette for Tiden kan skee, kunne vi skride til at bestemme de Betingelser, paa hvilke vi for Fremtiden ville vælge os en fast Sjelesørger.

Som Christne kjende vi Herrens Befaling i 1 Cor. 9, 14.: „at de, som forkynde Evangeliet skulle leve af Evangeliet," og vi ere ogsaa af Hjertet villige til, saavidt vore Evner strække, at efterkomme dette Herrens Ord.

De Betingelser, om hvilke vi derfor ere blevne enige, og paa hvilke vi ville kalde vor Sjelesørger, ere følgende:

1) At der af Menigheden indkjøbes 40 (fyrgetyve) Acres Land til Præstens Brug, saavidt muligt, midt imellem de af den norsk-lutherske Menighed her opforte tvende Kirkebygninger; at paa dette Land et simpelt Vaaningshuus med Stue, tvende Kammere og Kjøkken opføres, samt at 10 Acres af dette Land oppløies og indgjærdes.
2) At i et Tidsrum af idetmindste 5 (fem) Aar en Pengesum af 300 (tre hundrede) Dollars aarlig bliver Præstens faste Løn, hvilken Sum udredes i tre Terminer om Aaret.
3) At for ministerielle Forretninger, saasom Barselqvinders Indledning, Barnedaab, Confirmation, Brudevielser, Liigtaler betales af Vedkommende efter Godtbefindende.
4) At til de 3 store Hoitider, Juul, Paaske og Pintse ydes Præsten hvergang Offer efter Enhvers Hjertelag.

De Udgifter, som, forat disse Betingelser kunne opfyldes, falde paa os, overlade vi til otte af os udvalgte Mænd, der vexle hvert tredie Aar at udligne paa hvert Lem af Menigheden, saaledes som de ville forsvare det for Gud, for deres egen Samvittighed og for os. Til disse Mænd har Præsten med Hensyn til Betingelsernes Opfyldelse at holde sig.

At dette er vor Villie og Beslutning, erkjende vi herved ved at tegne eller lade tegne vore Navne.

Den norsk-lutherske Menighed paa Koskonongs Prairier Dane & Jeffersons Countier, Wisconsin Territory, Nord-Amerika den 2den Februar 1845".

Herunder 227 Underskrifter.

Til disse Navneunderskrifter, der opregne Familiefædren og de voxne ugifte Personer i Menigheden, ere senere komn endeel Andre; ved min Afreise bestod Menigheden i det Hel af 575 Sjele.

Da Menigheden havde udfærdiget Betingelserne for Val get af den faste Sjelesørger, stod det altsaa tilbage at kald en saadan; med Hensyn hertil havde jeg gjort opmærksom paa at dette Menighedens Kald kunde skee ad tvende Veie, ente kunde den kalde en Præst fra Norge, eller ogsaa stemme pa Pastor Clausen eller mig, de eneste rettelig indviede norsk-lu therske Præster i Amerika, hvorom der saaledes for Tiden kund blive Tale; hvad mig angik, sagde jeg ofte saavel Medhjæl perne som Menighedslemmerne, at de gjorde mig en stor Tje neste ved ikke at kalde mig, da jeg af flere Grunde helst on skede at blive i mit Fædreland; jeg mindede om, hvad jeg havd fortalt dem, at det egentlig var Hensigten af min Mission ku at ordne Noget i kirkelig Henseende for de norske Emigranter og at jeg, naar denne Hensigt var nogenlunde opnaaet, ansaa mit Kald i Amerika for fuldendt, sagde ligefrem, at saavid jeg kjendte mig selv, troede jeg, at, om det end ved den Her res Naade, der uddeler i Besynderlighed til Enhver, eftersom han vil, muligens kunde have lykkets mig at skrubhovle og ploi og derved vække og ordne iblandt dem, troede jeg dog, at man gen Anden langt bedre kunde forstaae at file og harve, nær og lede den ordnede Menighed. Uagtet disse mine Forestillin ger tilstilledes mig dog en Tid efter Menighedens Kald. Grunden til, at de ikke kaldte en anden Theolog eller Geist lig fra Norge, var den, at de ikke troede, at nogen dygtig Mand

vilde komme over til dem, og at de ei saae sig istand til at udrede de med en Saadans Reise forbundne Udgifter, — og Grunden til, at de ei kaldte Clausen, var deels den, at de ei vilde berøve Menigheden i Muskuigo denne Mand, deels, hvad jeg senere erfarede, at ihvorvel de inderlig agtede og elskede Clausen, hvem ogsaa største Delen kjendte, vare der dog Endeel, der ikke vare rigtig paa det Rene med, om han kunde betragtes som en rettelig indviet Præst, fordi han ikke var indviet af en Biskop, Noget, der faldt vanskeligt for dem, der vare opdragne i en Statskirke at sætte sig ret ind i; jeg gjorde dem oftere opmærksomme paa denne Sag, og søgte at vise dem, hvad jeg før har omtalt, at den Omstændighed, at en Præstevielse er foretaget af en Præst og ei af en Biskop, ingenlunde kan hæve dennes Gyldighed, hvilket, som jeg har Grund til at antage, dog nu de Fleste af dem indsee.

Da Kaldsbrevet, Menigheden tilstillede mig, kan bidrage Lidt til at vidne om den Aand, der synes at røre sig i denne nydannede Menighed, har jeg ikke taget i Betænkning at forlænge denne lille Bog ved at lade det aftrykke; det er opsat af Forsangeren i Forening med Menighedens Medhjælpere og er blot med Hensyn til Stiil og Form og enkelte Udtrykke afsilet af Clausen, til hvem det i den Hensigt blev oversendt. Det lyder ordret saaledes:

„Velærværdige Hr. Pastor J. W. C. Dietrichson.

Da De, efter i September f. A. første Gang at have besøgt os, paa vor Begjæring besluttede at vælge vort Setlement som Udgangspunkt for Deres midlertidige kirkelige Virksomhed, overlode vi til Dem i October forrige Aar at ordne vore dengang i høieste Grad forviklede kirkelige Forholde; dette vort Kald til at prøve paa at grundlægge en norsk-luthersk Menighed iblandt os overeensstemmende med vort Fædrelands Kirkeorden, modtog De midlertidig til vor hjertelige Glæde og, De har nu, ved at bringe Alt paa den bedste Maade i den rette kirkelige Orden, gjort dette Kald fyldest, saavidt det

nu kan skee. Men da saaledes dette Deres Kald er opfyldt, og Deres Gjerning overeensstemmende med samme bragt til Ende, føle vi det at være Pligt og Nødvendighed for os at skride til Valget af en fast Præst og Sjelesørger, som kan fortsætte den begyndte Gjerning i samme Aand og Orden iblandt os, at ikke, hvad der er opbygget, igjen skal nedbrydes og adsplittes.

Vi have allerede, under Deres af Herren saa rigelig velsignede Virksomhed iblandt os, lært Dem at kjende som en Mand, der i enhver Henseende besidder de Egenskaber, vi vist med fuld Føie troe, bør findes hos enhver Herrens Tjener især i dette Land og under vore Forholde; vi have hos Dem fundet redelig Nidkjærhed for Guds Ære og hans Menigheds sande Gavns Befordring, parret med Viisdom, Sagtmodighed og Kjærlighed, vi have hos Dem fundet Fasthed og Stadighed i Deres Gjerning samt en viis Fastholden ved den for en Præst saa fornødne Anseelse i Menigheden, hvilken De har bevaret og forøget ved en reen christelig Vandel, altsammen Egenskaber, som under Herrens naadige Bistand sætter Dem istand til paa en ret værdig og velsignelsesriig Maade at virke i det hellige Embede. Ei anføres dette som en forfængelig Smiger, men det anføres, som den nærmestliggende Grund, hvorfor vi herved ærbødigst lade vort Kald udgaae til Deres Velærværdighed til at modtage Præsteembedet i den af Dem her paa Koskonongs Prairier, Dane og Jeffersons Countier, Wisconsins Territory i Nord-Amerika grundede norsk-lutherske Menighed.

Hvad vi som Christne nødvendig maae fordre af vor Sjelesørger er: 1) at Guds Ord forkyndes puurt og reent, og de høiværdige Sacramenter forvaltes, og i det Hele alle kirkelige Forretninger udføres aldeles i Overeensstemmelse med vort Fædrelands Kirkes Orden, saaledes som enhver Præst i denne Kirke ved Ordination og Præsteeed er forpligtet; 2) da vi allerede have erfaret, hvor nødvendig Kirketugt er til kirkelig Ordens Overholdelse, saa fordre vi, at Præsten strængt maa

overholde samme overeensstemmende med Kirkeritualet; 3) at vor Sjelesorger fører en reen og ulastelig Vandel efter Apostelen Pauli Formaning i 1 Tim. 3 Cap.

Hjertelig ønskende og haabende, at De Hr. Pastor Dietrichson modtager dette vort Kald, gjentage vi herved, hvad vi allerede i det Væsentlige tilforn ved vor Indtrædelse i Menigheden med Haand og Mund have lovet, at vise vor Præst og Sjelesørger den for et Menighedslem tilbørlige Hørighed og Lydighed i alt, hvad han fordrer og gjør overeensstemmende med vort Fædrelands Kirkeritual. Ligeledes forbinde vi os til punktlig og ubrødelig at efterkomme de Betingelser, vi forud tilfælleds have affattet og underkastet os med Hensyn til Lønnen for den faste Sjelesørger i denne Menighed.

Med hjertelig Bøn til Gud, at han, vor Fader i Jesu Christo vil forlene vor Præst sin Helligaands Kraft og naadige Bistand til at stride og lide som en sand og værdig Guds Stridsmand, oversende vi Dem dette vort eenstemmige Valg til at være vor faste Præst og Sjelesørger og vedlægge derhos de Vilkaar, til hvilke Valget af Præst for den norsk-lutherske Menighed her er bundet.

At alt Ovenstaaende er vor Villie og faste Beslutning bekræfte vi herved ved vore Underskrifter.

Den norsk-luthersk Menighed paa Koskonongs Prairier, Dane og Jeffersons Countier, Wisconsin Territory, Nord-Amerika, den 3die Marts 1845."

Herunder de samme 227 Underskrifter som under Betingelserne.

Vel var jeg i en Tid uvis, om jeg skulde modtage dette Kald; naar jeg tænkte mig de mange Savn, Besværligheder og Opoffrelser af mit Fædreland med Saameget af det, som der er mig kjært, med de Vanskeligheder, der ere forbundne med, og den kirkelige Klarhed og Kraft, der udfordres til at lede og styre en Menighed i det af Secter saa splittede Amerika, formaaede jeg kun sjelden ret af Hjerte at sige: „jeg er Herrens, han gjøre med mig efter sin Velbehagelighed!" — men,

naar jeg paa den anden Side betænkte, hvad Følgen nødvendig maatte blive for denne Menighed, der nu var bleven mig saa kjær, hvis den skulde forlades uden geistlig Hjælp, saae jeg intet andet Raad, følte jeg mig i min Samvittighed forpligtet til at love, hvad jeg svarede, „at, hvis det er Guds Villie, jeg igjen skal over, hvad jeg er vis paa, Herren gjennem de sig i den Henseende udviklende Omstændigheder klarligen vil vise mig, — og der ikke gives Nogen, der af indsigtsfulde og christelige Mænd erkjendes at være dygtig til at fortsætte den begyndte Gjerning, og som vil overtage Menigheden i mit Sted, da skal jeg efter en Tilbagereise til Norge, for i saa Tilfælde at ordne det Nødvendige til et længere Ophold i Amerika, atter vende tilbage til Menigheden." Dette var Hovedindholdet af det skriftelige Svar, jeg paa Menighedens Kaldsbrev til mig gav den, og hvormed Menigheden, da det blev oplæst for den efter endt Gudstjeneste 1ste S. efter Paaske, erklærede sig vel tilfreds. Mit deri givne Løfte skal jeg vist holde, hvor tungt det end maatte falde mig, hellere end at see denne mig saa kjære Menighed uden Præst og Sjelesørger.

Første Søndag efter Paaske var en høitidelig Dag i en af vore nys indviede Kirker, da 22 af Menighedens Unge, efter gjennem 3 Maaneder, 2 a 3 Dage ugentlig at være forberedte, i Confirmationen bekræftede deres Daabspagt.

Men ved Siden af den Glæde, som Præst saavelsom Menighed maatte føle ved at see de kirkelige Anliggender saaledes lidt efter lidt ordne sig ud af det forhenværende Vildrede, bleve vi nødte til at foretage en Handling, der forvoldte os megen Sorg. Om det end er vist, at hos Mange en alvorlig Længsel drev dem til at træde ind i Menigheden, en Længsel, der var bragt til Bevidsthed ved længere eller kortere Undværelse af det store Gode: kirkelig Orden, som Haabet om timelig Fordeel bragte dem til at forlade hjemme, saa ligger det dog i Sagens Natur, at mange Læbebekjendere og Mundchristne ogsaa indtraadte, og at Menigheden naturligviis her, som altid og

overalt blev et Næt, der samlede alleslags Fiske i sig; dette havde vi allerede strax efter Menighedens Grundlæggelse havt enkelte sørgelige Exempler paa, og deriblandt et, der gjorde det aldeles nødvendigt at anvende Kirkens strængeste Tugt, hvis ikke dette Samfund allerede i Begyndelsen skulde ophæve sig selv, ved at taale aabenbare Modsætninger i sig.

En ugudelig Dranker, Halvor Christian Pedersen Funkelien fra Omegnen af Kongsberg, der, som de Øvrige frivilligen var indtraadt i Menigheden og derved havde underkastet sig dennes Lov og Tugt, afstedkom ved idelig Drukkenskab, Slagsmaal og Spotten over de allerhelligste Ting aabenbare Forargelser saavel i Menigheden som blandt de om os boende Fremmede, forhærdede sig mod flere Gange gjentagen kjærlig Tilretteviisning baade af Præst og Medhjælpere, viste ved sit hele Forhold, at han aabenbar skilte sig ved sin hellige Daabspagt, der udgjør Betingelsen for alle Christnes Optagelse og Bliven i Kirken; han maatte derfor efter Kirkeritualet dømmes og straffes af Menigheden. (sfg. 1 Cor. 5, 1—13. med Ritualets 7de Cap. 1 Art.) Synderen søgte vel paa mange Maader at skræmme baade Præst og Menighed, men Frygt kunde naturligviis ikke hindre os fra at gjøre vor Pligt, og efterat jeg derom havde raadført mig med Pastor Clausen saavelsom flere Gange med Menighedens Repræsentanter, bleve vi nødte til at følge den Orden, som Ritualet i den Henseende foreskriver, — og 1ste Søndag efter Paaske, samme Dag, som Menighedens Unge høitideligen gjentoge deres Daabsløfte, maatte vi offentligen af Menigheden udelukke denne forargelige Synder, der ved Fremturen i Ugudelighed aabenbar havde brudt sin Daabspagt og ei vilde vende tilbage til den. Vel var det saare tungt, at slig en Handling skulde blive nødvendig, men dog tjente ogsaa denne til paa sin Maade at fæstne Menigheden, ligesom det og herved blev end mere klart, hvor aldeles uundværlig en stræng Vaagen over Kirkedisciplinen var i den nys grundlagte Menighed. De om os boende Amerikanere, hvoraf Alle

ere Secterere og blandt dem Mange ere Methodister, der udmærke sig ved en stræng Kirketugt, vilde isandhed havt Grund nok til at dadle os Lutheranere, hvad de ogsaa ialmindelighed ere saa færdige til, forat optage og beholde alslags Ugudelighed blandt os, dersom Menigheden ei her havde benyttet sin Bindenøgle; — og om de end, da Handlingen var skeet, vel søgte at fremstille ogsaa den i forhadt Lys, var det dog klart, at de netop for dens Skyld siden betragtede os med lidt mere Respect.

Tildeels fremvirket ved Seccterercs Forbittrelse ogsaa herover i Forening med den Excommunicerede Had og Hævngjerrighed, resulterede, — hvad man mindst skulde ventet i Amerika, hvor Staten lader Kirken skjøtte sig ganske selv, — af denne kirkelige Handling en borgerlig Proces, der maa omtales, da den vedkommer Menighedens kirkelige Forholde.

Saavel medens der overeensstemmende med Ritualet lystes til Band over Halvor Pedersen, som især deles hed, efterat han var udelukket, rasede han mere end nogensinde før, og truede især efter sin Udelukkelse af Menigheden med at brænde Kirkebygningen, dræbe Præst og skade Medhjælpere, — tomme Trudsler, vi imidlertid, selv i et Land, hvor Lovene paa Grund af Forholdene ikke kunne komme os stort til Hjælp, slet ikke ændsede eller bekymrede os om, — uagtet han rigtignok engang i Drukkenskab under mange Trudsler og Forbandelser over mig allerede var paa Veien til min Hytte, men hindredes af trende af Menighedens Qvinder, der fik ham til at gaae hjem. Under sin slemme Periode, hvori det ret viste sig klart, at Udelukkelse af Kirken har en dybere Betydning, end som blot udvortes Straf, yttrede han ogsaa oftere, at han vilde komme i vor Gudstjeneste med Brændeviinsflasker i Lommen og istedetfor at indtage den for ham, som Udelukket, særskilt bestemte Plads, sætte sig ligefor Alter og Prædikestol, for ret at afstedkomme Forargelse; hellerikke dette ændsede vi mere end hans øvrige Snak, forend idetmindste Noget af det blev til Handling. Tiden gik imidlertid hen fra Paaske til

Pintse, og i den pleiede Halvor flittig Omgang med Svensken John G. Smith, der som for omtalt havde fungeret som Præst for de Norske, for jeg kom; denne Mand havde i længere Tid været meget forbittret saavel paa de ham frafaldne Menighedslemmer, som paa Clausen og mig, fordi vi oftere havde forestillet de Norske, at Smith umulig kunde være en rettelig Præst i den luthersfe Kirke, da han var Baptist, — ligesom jeg især havde stødt ham, da han begjærede af mig, at jeg skulde indvie ham til luthersk Præst, og jeg hertil svarede ham, at Apostelens Formaning: „læg ikke snarlig Hænder paa Nogen", bød mig i det Hele i den Sag at være saa betænksom, at jeg aldrig uden Bemyndigelse dertil vilde benytte den mig vistnok ved Ordinationen givne Ret til ved præstelig Indvielse at meddele, hvad jeg havde modtaget, — og at den samme Formaning især med Hensyn til ham, hvem jeg maatte betragte som aldeles uværdig og uduelig til at være Præst, bød mig ganske at afvise en saadan Begjæring. Foruden ved denne min bestemte Afvisen af dette Forlangende havde jeg ogsaa paadraget mig hans Vrede ved leilighedsviis at advare Flere af Colonisterne at vogte sig for denne Person, der nu havde ombyttet det selvpaatagne Præsteembede med som selvgjort Læge ved Medicin at qvakle paa de Norskes Legemer. I Haab rimeligviis om at faae bedre Anledning til at hævne sig, forenede han sig derfor med Menighedens Modstandere, blandt hvilke han engang i Forening med Elling Eielsen holdt en Forsamling, hvori begge disse til Intimation morede deres Tilhørere ved at læse op af „Speners aandelige Præstedømme" og deraf anvende alle de Udtrykke, som der bruges om de katholske Munke og Præster paa Norges „papistiske" Geistlighed, „i hvis lange Kjortler Djævelen skal have sit Sæde". Blandt disse Modstandere vandt han nu ogsaa i den af Menigheden udelukkede Halvor Pedersen fra en Uven en Stalbroder; hvad der i disse Venners fortrolige Sammenkomster blev forhandlet, kan jeg naturligviis ikke vide, men vist er det, at Halvor første

Pintsedag kom i vor Kirke, fra hvilken han hidtil havde holdt sig borte. Det vilde jo været et glædeligt Tegn, hvis han var kommen forat høre Guds Ord, men hvad hans Hensigt var, viste sig snart. Gudstjenesten var endnu ikke begyndt, jeg var som sædvanlig kommen tidlig i Kirke og sad bag vort lille Alterbord, da Menighedens Forsanger forkyndte mig, at Halvor var kommen i Kirke og havde sat sig paa en Bænk blandt de øvrige Menighedslemmer; jeg bad da Forsangeren gaae til ham, og sige ham, at han maatte indtage den for ham særskildt bestemte Plads; paa denne Anmodning svarede Halvor trodsig, at han sad, hvor han lystede; paa gjentagen Hilsen, at han maatte finde sig i at indtage den anviste Plads, hvis han vilde forblive i Kirken, fik Forsangeren end mere knubbede Svar. Medens vi ventede, indtil Menighedens Medhjælpere vare ankomne, gik Halvor i denne Mellemtid fra den Bænk, han paa Mandfolkesiden først havde indtaget, op til den Alteret nærmeste, øverste Bænk paa Qvindesiden og satte sig der med en uforskammet, udfordrende Mine; Menigheden samlede sig imidlertid, medens flere Qvinder forlode Kirken af Frygt for Halvor, der ved sine Trudsler havde sat mange af dem i Skræk. Da nu Medhjælperne vare ankomne, gik jeg hen foran Halvor, mindede ham om, at han frivillig, som de Øvrige, havde indgaaet i Menigheden paa Grundbetingelserne for dens Dannelse, at underkaste sig den Kirkeorden, som vort Fædrelands Kirkeorden bestemmer, (sfg. Side 45) gjentog for ham, hvad strax efter hans Udelukkelse ved en Medhjælper var sagt ham, at han paa Grund af sit aabenbare ugudelige Forhold første Søndag efter Paaske var offentligen udelukket af Menigheden, og at jeg derfor som Kirkens Tjener maatte fordre af ham, at han indtog den ham anviste Plads eller ogsaa forlod Kirken; da han nu atter hertil svarede, at han blev siddende, hvor han vilde, vendte jeg mig med Menigheden og opfordrede den og navnligen dens Repræsentanter til at lede Halvor ud af Kirken; som med et Trylleslag reiste sig med Kraft og Bestemt-

hed den hele forsamlede Menighed, medens Forsangeren og tvende af Medhjælperne under Halvors Modstand og Trudsler førte ham ud. Da Alt igjen var bleven roligt, begyndte Gudstjenesten og fortsattes, uden at han senere kom ind. Første Pintsedag gik imidlertid hen, uden at jeg hørte noget mere til Halvor, som jeg tænkte nu holdt sig i Rolighed hjemme. Anden Pintsedag reiste jeg tidlig om Morgenen til den vestre Kirke, som før anført, omtrent een norsk Miil fra den østre, tæt ved hvilken jeg boede; — her holdt jeg min Afskedspræken, havde endeel ministerielle Forretninger og efter Gudstjenesten Adskilligt at afgjøre nu den sidste Gang, jeg før min Afreise var samlet med Menighedslemmerne. Da jeg derfor først silde kom tilbage til min Bolig træt og bevæget baade ved Afskeden, jeg nu havde taget fra den mig saa kjær blevne Menighed og ved Tanken om, hvad der i den sidste Tid havde forarget os, — Hvo skulde strax ved Døren af min Hytte vente paa mig uden Hr. Halvor og tvende Constabler, (en Art Politibetjente), af hvilke den Ene viste mig en skriftelig Ordre fra en Justice of the peace *) (Fredsdommer), i hvilken denne i de forenede Staters Navn giver Constablen „Befaling til at tage mig øieblikkelig med, forat stilles for Fredsdommeren, for der at svare paa en Klage for „assault and battery" (Angreb og Slagsmaal.)" Foruden mig vare Forsangeren og de tvende Medhjælpere, der havde ført Halvor ud af Kirken, ogsaa indstævnede. Da jeg havde taget Præstekjolen af, erklærede jeg mig færdig til paa Lovens Bud strax at følge, men da Constablerne bemærkede, hvor træt jeg var — jeg havde

*) I ethvert Township (see Side 23) kan der af Bosidderne udvælges Mænd, der fungere som Fredsdommere, (justices of the peace); disse Embedsmænd, der vælges paa to Aar, paaligge det at overholde alle Love, der vedkomme den offentlige Sikkerhed, at dømme i de Sager, der ei overgaae en Sum af 50 Dollars og at udstede Skjøder, (deeds). Juridisk Dannelse have disse Fredsdommere ingenlunde.

Intet nødt, siden tidlig om Morgenen, for jeg reiste hjemmefra, og det var allerede nu mørkt og silde, — bleve de enige om, at de nok kunde fortolke det: „øieblikkelig" („forth-with") som det lød i deres Ordre, derhen, at den Ene forblev hos mig som Vogter Natten over, medens den Anden søgte de øvrige Anklagede op; dette skeede derfor; jeg sov den Nat som Fange under Vagt og tidlig næste Morgen droge vi Indstævnte, ledsagede af de tvende med gode Knipler forsynede Constabler, afsted til en Justice of the peace, der boede 5 a 6 engelske Mile fra mig. Her havde saavel endeel Amerikanere som Norske flokket sig sammen og blandt disse ivrige Modstandere af vor Menighed, blandt hvilke en norsk Mormonpræst, der hændelsesviis var kommen reisende med Kramvarer der forbi. Først ud paa Eftermiddagen, da de af Halvor indstævnte Vidner vare samlede, kom Sagen for. Fredsdommeren fremførte Klagen, og derpaa blev en Jury *) sat. Anklagen imod os blev optaget af en amerikansk Bonde, Brown, som Halvor havde udvalgt til sin Procurator; denne Mand havde været Medlem af et Methodistsamfund, men var udelukket af det; med ham havde ogsaa Halvor pleiet Omgang efter sin Udelukkelse, og efter Ordsproget: „lige Børn lege bedst", vare disse blevne gode Venner ved det Samfundsbaand, hvormed Hadet til vor Menighed og dens Præst forbandt begge de Excommunicerede. Dette Had gav sig Luft i hans Procedüre, hvori han som Intimation opfordrede hver fribaaren Amerikaner og hver ærlig Ven af de forenede Staters frie Forfatning, til med Kraft at modsætte sig det overhaandtagne Papisterie, der ogsaa blandt dem vilde gjøre sig gjældende ikke blot hos dem, der aabenbar kaldte sig Katholiker, men ogsaa, og det end farligere, hos Saadanne, der trods Navn af Protestanter dog saavel i

*) Der opgives en Fortegnelse over 18 Mænd, som tages i Eed paa at dømme rettelig, og af disse har hver af Parterne Ret til at udskyde 6; de tilbageblevne 6 have da som Meddomsmænd Bitræde i Retten, og disse danne en Jury.

Ritus som i Kirkestyrelse tydeligt nok viste, at de med jesui-
:isk Snuhed vilde indsmugle Papisme, — beviste derpaa saa
:lart, som to og to er fire, at den Handling, som med denne
„gentleman" (Halvor) var foretaget, var en skrigende Uret-
ærdighed, som Loven til advarende Exempel for Fremtiden
naatte straffe, og at den med Rette henførtes under Benæv-
telsen: „assault and battery" („Angreb og Slagsmaal"),
ovori først og fornemmelig som Ophavsmand „the pope"
g „the black-coated gentleman "(„Paven og den sortkjo-
ede Herre", de Benævnelser, hvormed han beærede mig,) og
ernæst de trende andre Indstævnte som Udøvere af Udaaden
are skyldige; han foreslog derfor for den ærede Jury, at jeg
omtes meest skyldig, for derved at afskrække de med mig Lige-
ndede fra at begaae slige Handlinger, farlige for den offent-
ige Borgersikkerhed; jeg havde slig en Auctoritet blandt de ær-
ige men mindre dannede Norske, meente han, at min Magt
landt dem vilde blive farlig, hvis den ikke indskrænkedes; den-
egang havde jeg blot givet Befaling til at kaste en Mand
d, hvo gav Sikkerhed for, at, om jeg havde befalet dem at
ıge Mandens Hoved, dette ikke ogsaa kunde skeet? — Dette var
)ovedindholdet af Hr. Browns Indlæg mod os. En anden ame-
ikansk Bonde, Farmer, hvis Hustru er af den episkopale Kirke,
ıedens han selv er Presbyterianer, interesserede sig meget
ır denne Sag, baade fordi han og Kone følte sig meer i religiøst
Samfund med vor Menighed, end med de deromkring boende
Secter, og især fordi hans Fader, der havde været Præst i
en presbyterianske Kirke, havde havt en lignende Affære med
t ugudeligt Lem af hans Menighed, der var gaaen op paa
Prædikestolen og havde forsøgt at rive Bibelen fra Præsten.
Denne Mand tilbød derfor velvillig at tale vor Sag og blev saale-
es vor Defensor. Han beviste, at det fulgte af de forenede Sta-
ers Lovgivningsprincip, hvad der ogsaa klart er udtalt i Wis-
onsins Statuter, at Staten ikke har den mindste Ret til at
lande sig i nogetsomhelst Religionsparties kirkelige Anlig-

gender, at det var saalangt fra, at den borgerlige Lovgivning kan hindre noget Kirkesamfund i at udøve den af det antagne Kirketugt, saalænge denne ei kommer i Strid med Lovgivningen, at det meget mere er dens Pligt at forsvare enhver Menighed mod Indgreb i den, at enhver Menigheds eget Forsamlingshuus er en privat Eiendom, der tilhører den, og at, ligesom det i ethvert privat Huus staaer Eieren frit for at udøve sin Huusret, saaledes kan Menigheden eller dens Repræsentanter anvise Enhver sin Plads eller nægte ham at forblive, om han ikke vil modtage den; — han formeente det klart, at ligesaalidt som der kunde være tale om „assault and battery" („Angreb og Slagsmaal") af Præsten, der beviislig ikke havde lagt Haand paa Anklageren, hvad der dog nødvendig laae i Begrebet om Angreb og Slagsmaal, ligesaalidt kunde det henføres til dette Begreb, at en trodsig Person, der ei vilde modtage den ham anviste Plads, blev fort ud af Forsamlingshuset; — og han forlangte derfor Sagen afviist, som fremkommen for et uret Forum. Parmer søgte fremdeles at overbevise Juryen om, hvor uklogt det vilde være af Mænd, der tilhørte en saa oplyst, for sine liberale Institutioner saa bekjendt Nation, om de vilde dømme en fra et fjernt og fremmed Land ankommen Præst som skyldig i en borgerlig Lovovertrædelse fordi han, betragtende Kirken som et helligt Legeme, efter Apostelens Formaning: „bortskaffer den Onde fra Eder", havde fulgt sin Kirkes Regler og ladet en trodsig Dranker og Slagsbroder føre ud, da han ei vilde finde sig i den Tugt og Kirkeorden, som han engang selv frivillig havde underkastet sig bad Juryen meget mere betænke, at ethvert ærligt Medlem af hvilketsomhelst, om end fra vort nokfaa forskjelligt Religionsparti, maatte hellere være glad, naar en Menighed med den Præst og Repræsentanter med Kraft arbeidede paa at hemm Ugudelighed og fremme Dyd og Gudsfrygt, — og han overlod derfor, med fuldkommen Overbeviisning til den ærede Jurys Indsigt, Sagen til dens retfærdige Dom, — og paastod

derhos, at skulde Regen straffes, maatte det være Halvor Pedersen selv, der ved sit trodsige Forhold havde forstyrret den til Gudsdyrkelse samlede Menighed, og at han burde dømmes til den i Wisconsins Statuter for saadan Overtrædelse fastsatte Mulct. — Saavidt Hovedindholdet noget nær af Parmers Desensorat for os. Vidnerne, som bleve fremførte, hvoriblandt det, forunderligt nok, tilstedes Halvor at vidne i sin egen Sag, uden at den samme Ret blev tilstaaet os Anklagede, kunde naturligviis ikke bevidne Andet, end at de havde seet Halvor blive ført ud af Kirken, medens flere Vidner godtgjorde, at de forud havde hørt ham oftere sige, at han vilde komme i Kirke den Dag for at prøve, om Præsten turde lade ham kaste ud, hvis han ikke indtog det bestemte Sæde, og at han dog vilde see, om han ikke skulde kunne gjøre Saameget, at han kunde lægge Hindringer i Veien for Præstens Tilbagereise til Norge, og derhos betage ham Lysten til at komme tilbage til Amerika, — med flere andre Vidnesbyrd, der tydelig nok godtgjorde, at Halvors hele Fremgangsmaade med at komme i Kirke just den Helligdag, som han vidste, var den sidste, paa hvilken jeg før min Afreise til Norge vilde holde Gudstjeneste i den østre Deel af Colonien, hvortil han hørte, — var forud overlagt og beregnet paa, hvad der skeede. Juryens Dom burde naturligviis ikke været tvivlsom, — men da Dommeren opfordrede den til at afsige sit „guilty or not guilty“ („skyldig eller ikke skyldig“), over os Anklagede, udtaltes „guilty“ over os, „guilty in assault and battery“ („skyldige i Angreb og Slagsmaal“), — og Dommeren, der nu efter Lovene havde at afsige Straffen for Broden, dømte hver af os i 5 Dollars Mulct, den mindste Bod, Wisconsins Statuter fastsætter for „assault and battery“, — da han, som han selv udtrykte sig, „in respect of the circumstances“ („i Betragtning af Omstændighederne“) ikke ansaae Sagen at kunne belægges med den høiere Mulct; tillige skulde vi betale Omkostningerne, der beløbe sig, saavidt jeg erindrer, til omtrent 12 a 13 Dollars. Dette var saale-

des den Dom, som en oplyst og eedsvoren Jury i Dane County i Wisconsin fældte, som den meente, overeensstemmende med dette Territoriums Statuter, der udtrykkelig udtale Religions- og Kirkestyrelses-Frihed som et af Hovedprinciperne for Lovgivningen. At Dommen, der gav slig Seier over vor Menighed, var til Glæde for Halvor Pedersen og hans Venner, der netop ved den opnaaede den forud beregnede Hensigt, følger af sig selv. I Forbigaaende være det derhos bemærket, at saavel Fredsdommeren som de Fleste af Juryens Medlemmer vare Sabbatherier *), og at Nogle af dem, med flere Amerikanere, mod Sædvane havde været tilstede i vor Kirke 1ste Pintsedag.

Hvad Grunden var til en saadan Dom, hvis Uefterrettelighed i alle Maader man ikke behøver at være Jurist for at indsee, — enten det nu var Hr. Browns glimrende Grunde, i Forening med en hos Juryen idetmindste ubevidst Uvillie imod vor Menighed, eller det var en hos disse udannede Mænd, af hvilke de Fleste vare ganske unge, tilgivelig Misforstand af Loven, eller, hvad rimeligst er, alt dette tilsammen, — skal

*) Ved Sabbatherier eller „seventh day-Baptist" („syvende Dags Baptister") forstaaes et Religionspartie, der ere enige med Baptistsecten i at forkaste Barnedaaben og i andre Punkter, medens de især adskille sig ved at holde Løverdagen, Jødernes Sabbath som Helligdag; med pharisæisk Strenghed helligholde de denne Dag, som den eneste rette Hviledag, og ere ialmindelighed meget fiendske mod dem, der holde Søndagen. Med vor Gudstjeneste havde de af dem, der vare tilstede saavelsom enkelte Methodister, erklæret sig meget misfornøiede, da de i vor Ritus, i vort sorte Trækors paa Alterbordet, i Præstedragten o. s. v. havde fundet aabenbart Papisterie, ligesom det var især dem og Flere af de omboende Methodister en Torn i Øinene, at Koskonongs Menighed har bestemt Løn for sin Præst, der efter deres Mening skal leve af sine Hænders Arbeide, trods Apostelens Bud: „at de, som forkynde Evangeliet, skulle leve af Evangeliet."

jeg lade være usagt. At imidlertid vi Anklagede hverken for vor egen eller Menighedens Skyld kunde være tilfreds med en saadan Dom, hvorved Staten, efter vor Mening aldeles uden Ret, blandede sig ind i vore, i Amerika af al Statsmagt uafhængige kirkelige Anliggender, — var klart og vi besluttede os derfor til at appellere fra denne Underret til „the District-Court", en Slags Stiftsret, der for hvert County har sit Sæde i respective Countys Hovedby, og saaledes for Dane County, hvori denne Sag behandledes, i Madison. (see Side 24) Det blev os sagt, at vi efter Loven havde 24 Timer fra Dommens Forkyndelse af, inden hvilke vi skulde erklære os for Appellen, og i denne Tid tillige have de til denne henhørende lovlige Papirer færdige. Uagtet nu Dommeren, saavelsom Juryen søgte at overtale os til ikke at appellere, ved Forestillinger om, at Dommen maatte blive den samme ved en høiere Ret, og at vi kun til Unytte paadroge os flere Omkostninger, besluttede vi os dog naturligviis hertil. Hvor knap end Tiden var, — Dommen var os forkyndt Kl. 11½ tredie Juledags Aften, og inden samme Klokkeslet næste Dags Aften skulde Appellen være tagen, — reiste dog Forsaugeren og [...]g, saa hurtigt muligt til Madison, 23 engelske Mile fra Stedet, hvor vi vare, samtalede der med tvende af de dygtigste Sagforere, der begge, uafhængige af hinanden, noiere udviklede, hvad af vor Defensor var fremsat, og raadede os til at appellere, da det ikke var tvivlsomt, at Sagen for en upartisk og forstandig Ret vilde faae det modsatte Udfald. Forsynede med de fornødne Papirer, kom vi derpaa tilbage til Fredsdommeren Kl. 9 om Aftenen og toge Appellen, uagtet hans synlige Uvillie og Modstand. Da „the District-Court" i Madison har tvende Sessioner om Aaret, og da Tiden til at indanke Sager for den første Session allerede var forløbet, kunde Sagen ikke komme for, forend den næste Session, 1ste November 1845, — og beroede saaledes til den Tid, da Pastor Clausen paa mine Vegne skulde mode og engagere en Defensor i Madison, hvor

der dog gives nogle Sagførere, der skulle have studeret Lov kyndigheden.

Saaledes stod denne Sag, da jeg, efter min forud tagn Bestemmelse, et Par Dage senere reiste. Skulde jeg, meden denne lille Bog er under Trykken, erholde, hvad jeg venter Efterretninger fra Clausen, skal Udfaldet blive anført i en Ef terskrift.

Ved at omtale den kirkelige Handling, som Koskonong Menighed gjennem dens Præst og Repræsentanter foretog, ide den udelukkede af sit Samfund en aabenbar Forarger, ma jeg bede, man alvorlig vil overveie saavel den af Christkirken Væsen nødvendigt betingede **Fordring**, som den af Herre selv Kirken givne **Myndighed**, samt Kirkens **Orden** fra d ældste Tider, og derhos den endog vor lutherske Statskirke ve Lov hjemlede, endnu ved Magt staaende, **Ret** og **Forplig telse: at udelukke aabenbar Ugudelige af sit Samfund**,— og hver sandhedskjærlig Christen vil da see, at saadan Handlin er reen kirkelig, ligesom ogsaa hver Den, der vil tænke ove de grundlagte norsk-lutherske Menigheders særegne Stilling Amerika, vist vil indsee, hvor nødvendig Kirkedisciplinen er især for et Kirkesamfund under saadanne Forholde. Dette ind saae ogsaa Koskonongs Menighed strax efter dens Grundlæg gelse, og den fordrede derfor med Hensyn hertil, som i Kalds brevet anført: „**at Præsten strængt maa overholde Kir ketugten overeensstemmende med Kirkeritualet**". De Indvending, som man ofte har hørt anføre imod en alvorli Overholdelse af Kirkedisciplinen, at den, saalangt fra at gavne meget mere skulde slappe Baandet mellem Præst og Menighed har jeg idetmindste erfaret, er aldeles ugrundet; thi vi havde saavel medens denne Sag stod for, som efter Halvor Peder sens Udelukkelse af Menigheden, de klareste Vidnesbyrd om at Handlingen gavnede saavel i Menigheden som med Hensyn til dens Stilling til Secterere, ligesom jeg fra de alvorligst og meest christeligsindede Menighedslemmer modtog de utvety

digſte Beviſer paa, at det var ſaalangt fra, at Baandet mellem Præſt og Menighed ſlappedes derved, at det meget mere fæſtnedes des inderligere.

Hvad den Beſtemmelſe i Kirkeritualets 7 Cap. 1 Art. angaaer, at den Excommunicerte, naar han kommer i Kirken for at høre Guds Ord, „ſkal have en ſærdeles Sted for ſig ſelv nedre i Kirken, hvor det hannem forordnes", anſaae vi viſtnok ikke denne for ſaa væſentlig vigtig i og og for ſig, men det gjaldt jo her at ſætte Kraft imod beregnet Trods, til advarende Exempel for Andre, det gjaldt jo, at Menigheden lagde for Dagen, at den ei af Feighed eller Frygt kunde bringes til at opgive en Beſtemmelſe af Kirkeritualet, til hvilket baade den og dens Præſt var bundet, en Beſtemmelſe, der, ihvorvel ingenlunde ſom Excommunication ſelv, ligger i Kirkens Væſen, dog af troende Fædre er antaget, og ſom vi derfor uden kirkelig Bemyndigelſe ikke havde Ret til at meſtre.

Da jeg ſaae Henſigten for min Reiſe til Amerika nogenlunde nærme ſig ſin Opfyldelſe, og jeg ſaaledes kunde beſtemme Tiden til at vende tilbage til Norge, var Koskonongs Menighed med mig bleven enig om, at den bedſte Maade at ordne Alt paa, indtil jeg eller en Anden i mit Sted ſom faſt Sjeleſørger overtog Menigheden, var at kalde Paſtor Clauſen til i denne Mellemtid at beſtyre den. Herpaa ſvarede Clauſen: „at han antog dette Kald ſaaledes, at han ved Siden af Musquigo vilde betjene Koskonong ſom Hovedmenighed og boe vexelviis paa begge Steder." Da jeg anden Pintſedag havde taget Afſked fra Menigheden og paa min Tilbagereiſe til Norge kom gjennem Musquigo, overleverede jeg den 19de Mai f. A. Kirkebogen og de øvrige Menigheden vedkommende Sager til Paſtor Clauſen, der altſaa fra den Tid indtil videre betjener Menigheden ſom dens midlertidige Præſt.

Medens fra Auguſt Maaned 1844 til Midten af Mai 1845 Sagerne udviklede ſig, ſom ovenfor anført, i det norſke

Setlement ved Koskonongs Prairier, var jeg tillige omkring blandt de øvrige norske Colonier, deels i Wisconsin, deels i Illinois, for ogsaa der at bidrage, hvad jeg kunde, til Kirkeorden blandt vore Landsmænd.

De norske Setlementer ved Pine-Lake og ved Rock-River.

Omtrent 28 Mile i NV. fra Milwaukee, er forstørstedelen i Milwaukee, men tildeels ogsaa i Dodge County (see Side 24 og 25) en norsk Colonie, der af de Norske almindelig benævnes: **Setlementet ved Pine-Lake**, (Furru-Søen), kaldet saa efter en lille Indsøe af dette Navn, eller det svenske Setlement; dette sidste Navn har det faaet, fordi en svensk Student, **Unonius**, var den Første, som i Forening med nogle andre Svenske i 1841 nedsatte sig her. Medens der endnu kun ere faae Svenske, fik Colonien Tilvæxt ved Norske, da Hr. **Gasmann** fra Skeen valgte dette Sted, og saavel med ham i 1843 som Aaret efter endeel Norske setlede der. Landet her bestaaer af **Aabningsland**, hvor der er dyrket mellem Træernes Aabninger. Alle Nybyggere i denne Colonie have, saavidt mig bekjendt, taget deres Land paa „claim", d. e. de have benyttet den ved Lov hjemlede Ret til at nedsætte sig paa Regjeringsland og dyrke det, og have derved Forkjøbsret, naar Landet bliver solgt; dette Land vil sandsynligviis ikke paa længere Tid komme til Marked, da der i Omegnen er projecteret en Canal, og der i denne Anledning verserer en Proces, der først maa endes, forend Landet kan sælges.

Faa Dage efter min Ankomst til Musquigo gjorde jeg allerede i August 1844 en lille Udflugt til denne norske Colonie; jeg tog ind til Gasmanns Familie, der viste mig megen Gjæstfrihed. Gasmann havde dengang endnu ikke tilflyttet det Land, han har kjøbt nogle Mile længere i N. i Dodge County, hvor han eier en Strækning af 1000 Acres Land, og skal have bygget et godt Huus og anlagt et Saugbrug. At en Mand med den Indsigt og praktiske Dygtighed, Hr.

Gasmann besidder og med den Pengekraft og Menneskehjælp, hvormed han emigrerede, vil kunne komme frem med Tiden, kan vist ei være tvivlsomt.

Med Hensyn til de kirkelige Forholde i dette Setlement, da ere største Delen af de Norske her overgaaede til den episcopale **Kirke.** Allerede i 1843 blev det med Gasmann, den Danske, forhenværende Redacteur af „Dagen", Hr. **Fribert,** der ogsaa er bosat her, og enkelte Andre bestemt, at man skulde slutte sig til denne Kirke, og vælge en svensk Student, der har studeret Cameralvidenskaberne ved Upsala Universitet, Hr. **Unonius** til Præst. Var denne Overgang skeet med klar Bevidsthed om, at man derved skilte sig fra Fædrenes Kirkesamfund, kan man kun beklage dette Skridt, om hvilket Sveriges Erkebisp i et i den Anledning til Hr. Unonius skrevet Brev siger: „at, om han end ikke vil kalde det et **Frafald** maa han dog kalde det et **Nedfald,"** — uden naturligviis i nogen Maade at burde arbeide paa at lokke Nogen, der af Hjertet vilde være episcopal, til at vedblive at være luthersk. Men man har ved Overgangen sagt de Norske, at der ingen væsentlig Forskjel skulde finde Sted mellem begge Kirkers Lære, og at de saaledes ligefuldt vedbleve at være Lutheranere, om de end sluttede sig til Episcopalkirken. Med Hr. Unonius havde jeg en Samtale om denne Sag; jeg fremsatte for ham, saa godt jeg kunde, de 4 Hovedpunkter, hvori begge Kirker differere, nemlig om **Daaben,** om **Nadveren,** om **Prædestinationen** og om **Bispedømmet;** jeg søgte at begrunde den lutherske Kirkes Lære og vise, hvilken **væsentlig** Forskjel der dog i disse vigtige Punkter er mellem de Episcopale og os Lutheranere; men da Hr. Unonius holdt paa sin nye Kirkes Lære og fremdeles meente, at Forskjellen kun beroede paa en **Ordstrid** mellem **Theologer,** hvad der naturligviis ikke, som Kirkehistorien klart viser, kan være Tilfældet, kunde jeg nok vide, at vi ikke kunde blive enige, naar begge Kirkesamfund fra deres første Tider af derom have været uenige; jeg derfor blot forestillede Hr. Uno-

nius Nodvendigheden af, at man i en for begge Kirker saa vigtig Sag gik aabent og ærligt tilværks, sagde ham, at der, da denne Sag første Gang var for, og Overgangen skulde bestemmes, simpelt og ligefremt burde være fremsat Forskjellen mellem begge Kirker, og at det saa burde være overladt til Enhver at vælge, hvad han vilde; — da nu dette dengang ikke var skeet, ansaae jeg det for Pligt at sige ham, at det maatte skee, for at dog de Overgaaende kunde vide, hvad de gjorde, og ikke staae i den falske Troe, at de fremdeles vedbleve at være Lutheranere, naar de bleve Episcopale; En af os maatte, meente jeg, gjøre Folket opmærksom herpaa, og da han nu gav mig det Løfte, at han skulde foredrage denne Sag for Setlementets Beboere og i denne Hensigt forelæse et Brev fra Sveriges Erkebisp, hvori Erkebispen viser Forskjellen, troede jeg det rettest af mig at lade den Sag bero; jeg var jo desuden slet ikke kaldet til at bringe Episcopale til at blive Lutheranere, men til at arbeide paa at samle de adspredte Lemmer af vor Kirke tilbage til denne, og stræbe at bringe Kirkeorden blandt disse. Af Artighed og kirkelig Liberalitet var det, kan jeg tænke, Unonius opfordrede mig til at prædike ved den Gudstjeneste, han til den næste Søndag havde tillyst, men herfor undslog jeg mig naturligviis af flere Grunde. Unonius var dengang endnu ikke ordineret; han freqventerede et Seminarium der i Nærheden, hvor han skulde dannes til Præst; imidlertid prædikede han, medens Sacramenterne forvaltedes af en episcopal Præst; Confirmation var i Foraaret 1844 forrettet af en Biskop, der efter denne Kirkes Bestemmelser ene er berettiget dertil. Senere talte jeg med Hr. Unonius ved Kirkeindvielsen i Musqnigo, og da erklærede han, at han havde holdt sit Løfte, og at Colonien havde bestemt sig til fremdeles at slutte sig til Episcopalkirken; han sagde mig dengang, at han havde tænkt at benytte den norske Kirkes rituelle Bestemmelser ved sin Gudstjeneste, ligesom han forhen havde benyttet den svenske Kirkes Liturgie; jeg gjorde ham opmærksom paa, at den norske

Kirke ved Forvaltningen af Altersacramentet klart og tydeligt udtaler en Lære forskjellig fra den episcopale Kirke, der om Altersacramentet lærer, at vi annamme Christi Legeme og Blod paa en aandelig og himmelsk Maade igjennem Troen, og at Troen er det **Middel**, hvorved vi erholde Christi Legeme og Blod, medens derimod vor Kirke udtrykkelig siger, at Christi Legeme og Blod er tilstede i Sacramentet efter **Ordets Lydelse**, og vil ligesaa ved Uddelingen, i de Ord: "dette er Christi sande Legeme, dette er Christi sande Blod," bestemt have afviist enhver Lære om, at det skulde være afhængig af Communicantens Troe, om Christi Legeme og Blod er tilstede i Sacramentet, Noget, der nodvendig ophæver Sacramentets Væsen, thi er det ikke **Guds Ord**, det virkende og skabende, men Noget hos mig, hvoraf Sacramentets **Væsen** (hvad Sacramentet er) er afhængig, da tilintetgjøres dets Begreb, som en Gjerning af Gud, ei af Mennesker; at Christi, **uafhængig af Menneskets Troe eller Vantroe** i Sacramentet tilstedeværende Legems og Blods **Virkning** paa Communicanten bestemmes af dennes Troe eller Vantroe, vedkommer ei Sacramentets Væsen. Jeg sagde ham ligefrem, at jeg ikke troede, han som ærlig **Episcopal** og som Præst i denne Kirke kunde forsvare at bibrjnge sine Menighedslemmer en Lære, der stred mod deres Kirkes Lære, og at jeg heller ikke troede, at hans geistlige Foresatte kunde tillade ham at benytte vor Kirkes Ritus. Uagtet rigtignok de smaae Ord: „efter Ordets Lydelse", som findes i den Tiltale til Communicanterne, der af Præsten oplæses for Sacramentets Uddeling, ikke var ham rigtig tilpas, meente han dog nok, det kunde gaae an at bruge vor Kirkes Ritual, og bad mig dengang, ligesom han senere tilskrev mig et Brev om at erholde Kirkeritual og Alterbog af mig, hvad jeg imidlertid ikke, — uagtet mit Ønske, — har seet Leilighed til at faae ham ihænde. Jeg kan imidlertid slet ikke sætte mig ind i slig kirkelig **Liberalitet**, der forekommer mig, ei uden paa Sandheds Bekostning at kunne hyldes af ærlig Mand. Ved Paasketider 1845 skal

Hr. Unonius af en episcopal Biskop være indviet, og faaer sin Løn, saavidt mig bekjendt, stor 300 Dollars aarlig af den episcopale Kirkes Missionskasse.

I Høsten 1844 ankom til dette Setlement fra Sverrige en luthersk Præst Hr. **Bøckmann**; jeg har ikke seet denne Mand, men jeg havde som Svar paa min Anmodning til ham at være tilstede ved Indvielsen af vore Kirkebygninger paa Koskonong, et vakkert, christeligt Brev, hvori han blandt Andet siger, „at det, trods Bestræbelser fra Episcopalkirkens Præsteskab og Tilhængere deroppe at formaae Flere til at overgaae til deres Kirke, dog havde lykkets ham at samle de i Colonien boende Svenske, med Undtagelse af 2de svenske Familier, til en lille luthersk Menighed."

Saaledes forholdt sig ved min Afreise de kirkelige Forholde i Colonien ved Pine-Lake.

---

6 a 7 Mile længere i V., faa Mile fra Flækken Watertown, paa Grændsen af Jeffersons County og Dodge County, er ved Rock-River et lille norsk Setlement, hvorhen ogsaa Episcopalkirken har søgt at udstrække sin Virksomhed.

Dette Setlement ved **Rock-River** bestaaer af omtrent **100** Norske, af hvilke de Første, saavidt jeg veed, Christopher Aamodt og Hans Uhlen, begge fra Modums Præstegjeld, nedsatte sig der i 1843; de Fleste kom i 1844, hvoriblandt største Delen fra Sætherdalen i Christianssands Stift. Landet her er et myrlændt, temmelig tæt Skovland, bestaaende foruden af Eeg af en Deel Maple, (en Slags Løn) af hvis Saft kan tilberedes sundt og ret velsmagende Sukker.

Jeg havde Intet hørt til denne lille norske Colonie, om hvilken jeg stod i den Formodning, at den i Forening med de Norske ved Pine-Lake havde sluttet sig til Episcopalkirken, indtil strax over Nytaar 1845 en Mand fra Setlementet kom til mig paa Koskonong og bad mig, at jeg vilde reise derhen og søge at ordne deres kirkelige Forholde; denne Anmodning

blev siden gjentaget i en Skrivelse fra Setlementet til mig; jeg reiste derfor i Februar derhen, gjorde opmærksom paa Forskjellen mellem den lutherske Kirke og den episcopale, til hvilken sidste en stor Deel stode i Begreb med at gaae over, og idet jeg gik frem aldeles paa samme Maade som, da jeg grundlagde Menigheden paa Koskonong, ordnedes her en lille norsk-luthersk Menighed, i hvilken alle de Norske med Undtagelse af 4 Familier indgik og sluttede sig som Annexmenighed til Koskonongs Menighed, hvis Præst den kalder til for det Første 4 Gange om Aaret at besøge den og yder ham herfor, mod at Præsten skal befordre sig selv, en Godtgjørelse af 24 Dollars aarlig samt frivillige Gaver for ministerielle Forretninger. Senere var jeg strax for min Tilbagereise endnu engang der, holdt Gudstjeneste og Altergang, samt indviede en Acre Land til Gravplads, paa hvilket Sted Menigheden har bestemt senere at opføre et lille Forsamlingshuus, der kunde benyttes til Kirke. — Colonien er beliggende 30 Mile i NO. fra Koskonong; fra Flækken Watertown er det endnu aldeles uveisomt derhen; jeg maatte, da jeg i Vaar var der, efterat være udsat for at kantre i en Canoe, (en lille indiansk Baad) hvormed jeg satte over Rock-River, vade til Knæes igjennem Moradser og krybe gjennem Skovkrat for at komme derhen; imidlertid vil det sandsynligviis ikke vare længe, inden den over Watertown allerede paabegyndte Vei til Milwaukee bliver færdig.

Tilgrændsende denne norske Colonie er et ikke ubetydeligt af emigrerede Gammel-Lutheranere bestaaende tydsk Setlement, hvis nuværende oploste kirkelige Tilstand ret afgiver et sørgeligt Exempel paa, hvad Enkeltes Secteeraand kan virke; disse Emigranter havde ingenlunde for timelig Fordeels Skyld, men, som før anført, formedelst det Tryk, de som Gammel-Lutheranere i religiøs Henseende troede at være paalagte i Preussen, forladt deres Fædreland, og man skulde jo da troe, at denne alvorlige Stræben, der drev dem til med Opgivelse af ikke

ubetydelige Fordele at gaae fra deres Hjem, skulde virket kraftigen til at holde dem fast til det Kirkesamfund og den Kirkeorden, de hjemme for ingen Priis vilde opgive, og som det her i Frihedens Land stod til dem at bevare; men nogle høie Aander blandt dem prædikede snart om det **aandelige Præstedømme**, som hver Christen har, og den dermed forbundne **aandelige Frihed** saaledes, at de miskjendte og foragtede det specielle Præstedømme, som alene Kirkens kaldede og viede Tjenere kunne have, og at de med deres Ideer om kjødelig Frihed overskrede den **indskrænkende Orden**, som til Opbyggelse nødvendig maa findes i Kirken, — og de droge Mange efter sig, saaat Setlementet, der forhen var betjent som Annexmenighed af en af de tydsk-lutherske Præster i Washington County, paa egen Haand kaldte en uindviet Mand til Præst, og er nu opløst i forskjellige stridende Partier, hvoriblandt kun nogle faa Familier have holdt fast ved det Gamle.

Paa min sidste Tilbagereise fra dette norske Setlement traf jeg endeel **Indianere**, af hvilke vi have hyppige Besøg i Colonierne, hvor de streife om for at jage og fiske. Tæt ved Flækken **Astherland**, danner Rock-River et lille Fossefald, hvor et Parti af disse fiskende „røde Mænd" tiltrak sig min Opmærksomhed; det var moersomt at see, med hvilken overordentlig Behændighed de paa eengang styrede deres smaae ranke Canoer og med en egen Art Redskab stak den i Vandskorpen opspringende Fisk; i det Hele røbede alle deres Bevægelser en Legemselasticitet og en Livlighed, som er egen for disse halvvilde Naturmennesker. Paa Strandbredden stode endeel ældre Indianere samt Squawer (Qvinder) og Børn; disse opmuntrede de Fiskende ved Tegn og Bifaldsraab; jeg indlod mig, saa godt det lod sig gjøre, i Samtale med dem paa Engelsk, hvoraf de forstode enkelte Ord og forøvrigt ved Pantominer; deres Venskab havde jeg allerede strax erhvervet mig derved, at jeg gav dem Snuus og Tobak, hvori saavel Mænd som Qvinder ere overmaade glade; en gammel Indianer kom derfor meget ven-

lig hen til mig og hviskede mig i Øret: „Whiskey, Whiskey!“ og vilde derved bede mig om Lidt af dette af Maiskorn tilberedte Brændeviin, som de elske saa hoit; jeg svarede paa Engelsk: „nei Whiskey er ikke god for dig“, og da jeg ved samme Leilighed vilde erfare, om han havde nogle religiøse Begreber, pegede jeg mod Himlen, hvorpaa Indianeren med en andægtig Mine foldede sine Hænder, saae opad og sagde: „Manitou! Manitou!“ og satte sig derpaa bedrøvet ned, og gjentog ei senere sin Bøn om Whiskey, som om han altsaa baade forstod og erkjendte, at den Tilstand, hvori han rimeligviis oftere er kommen ved at drikke Whiskey, ikke var hans Manitou velbehagelig. Som bekjendt kunne Indianerne egentlig ikke kaldes grove Afgudsdyrkere; thi de tilbede kun een Gud, „den store Aand“, som de kalde Manitou, eller som det hos en Indianer af en anden Stamme i deres Gutturalsprog for mig har lydt: Manuach. Disse Indianere vare Menomonies, en Stamme, der, bestaaende af mellem 4 a 5000 Indianere, have Land tæt ved Wisconsins nordvestlige Grændse. Som oftest ere de nysankomne Emigranter bange for Indianerne, men uden Grund, thi de tilføie ingen Skade, uden de ere bernsede, eller man har fornærmet dem; de ere tvertimod meget godmodige og taknemmelige for det Ubetydeligste, man giver dem. En Kone af Menigheden paa Koskonong kom til mig i Vinter og fortalte mig, at hun havde været i stor Forskrækkelse, da en Indianerfamilie en Dag kom ind i hendes Hytte, medens hendes Mand var borte, og hun sad alene med sine Børn. Da de hende saa uvelkomne Gjæster saae, at der laae Brød paa Bordet, grebe de dette med Begjærlighed og efterat have fortæret det, gjorde de Miner til, at de vilde have mere; den forskrækkede Qvinde offrede dem hele sit lille Brødforraad, — og da dette ogsaa var fortæret med Begjærlighed, tog Indianermanden den skrigende og modstræbende Qvinde ved Armen, førte hende udenfor Døren, hvor han pegede paa en død, nys skudt Hjort og betegnede, at dette skulde være Gjengjeld for

Brodet, de havde modtaget, hvorpaa Familien, venligt nikkende til Konen, forlod hende. Ihvorvel Konen i Dyret havde faaet mere end Værdie nok for det bortgivne Brod, forsikkrede hun mig, „hun ikke vilde have den Angst, hun havde udstaaet, igjen for ti Hjorte". — En anden Norsk foer vild en Vinternat; han stødte paa en Indianer-Wigwam, (Telt,) hvor han trods sin Frygt bestemte sig til at gaae ind; her blev han meget venlig modtagen, Indianerne pegede paa en Plads ved den antændte Ild, at Gjæsten skulde sætte sig, en Squaw kom og tog hans Skoe, bankede meget omhyggeligt Sneen ud af disse, satte dem ved Ilden, at de skulde tørres, og bragte derefter den Fremmede noget Dyrekjød, at han kunde vederqvæge sig; derefter bredte hun et Dyreskind ud ved Ilden for at betegne, at dette skulde være Gjæstens Natteleie, — lagde mere paa Ilden, og Indianerne gik derpaa til Hvile. Den Norske var dog, trods denne Venlighed, man havde viist ham, mistænksom og bange, og lukkede ikke et Die den hele Nat. Om Morgenen bød hans Værtinde ham atter Mad, men da han gjerne vilde komme bort, og søgte saa godt han kunde at gjøre dem begribelig, at han havde faret vild, nikkede de hertil, at de allerede havde forstaaet dette, og Indianermanden fulgte ham og satte ham paa ret Vei til en nærboende Amerikaner. „Hedningerne vise Lovens Gjerninger at være skrevne i deres Hjerter," vidner Apostelen, — og hvor beskjæmme ikke disse Exempler paa et taknemmeligt og kjærligt Sind saamangen Christen!

Skammeligen behandle som oftest Amerikanerne de stakkels fortrængte Indianere. Vel er det saa, at hvor Cultur og Civilisation trænger frem, der ligger det i Sagens Natur, at det, der ei vil bøie sig derfor, maa vige, men Maaden, hvorpaa det skeer, burde dog idet mindste være menneskelig.

En stakkels forhungret Indianer, hvem Jagten en Vinter havde slaaet feil, skyder et af de mange Sviin, som Colonisterne kunne holde i Mængde, fordi de nære sig selv i Sko-

vene; den amerikanske Farmer (Bonde), der eiede Svinet, hø-
rer Skuddet og seer Indianeren ifærd med at slæbe sit Bytte
bort; han springer ind efter sit Gevær og skyder Indiane-
ren; — de øvrige omstreifende Indianere, til hvis Stamme
den Dræbte hører, faaer Nys om Udaaden, og sværger Hævn,
som rimeligt kunde være hos Halvvilde, sværger, at to Hvide
skulde bøde for denne ene Røde; Morderen undgaaer, alene ved
at flygte, Indianernes Hævn, men disse hvile ikke, før de havde
holdt deres Eed; trende i den Udaad uskyldige Amerikanere
maatte bøde med Livet for den Skyldige, der dengang undslap.
Øvrigheden tog sig af Sagen og ved fra Fortet Winnebago
tilkaldt Militærmagt bleve Indianerne drevne længer mod Vest, -
uden at Øvrigheden føiede Anstalter til at opspore og afstraffe
den amerikanske Farmer, der var Ophavsmanden. Dette skal
for ikke længe siden være hændet ikke langt fra vore Setlementer.
Jeg maa endnu anføre et charakteristisk Træk af en In-
dianer, om det end ikke vidner fordeelagtigt om en af vore
egne Landsmand. Indianerne ere, som anført, ialmindelighed
altfor gode Venner af Whiskey og ville især, naar de have faaet
„Blod paa Tand", for at faae mere, offre Alt, ja endog deres
Rifle, der er deres kjæreste Eiendom, og som de udmærket for-
staae at bruge. En halvberuset Indianer gaaer forbi en norsk
Nybyggers Hytte; den Norske, der kjender Indianerens Svag-
hed, forstaaer fuult nok at benytte sig af den; han tager ud
en Krukke Whiskey og viser Indianeren, der krampagtig gri-
ber efter Whiskeyen, medens den Norske betegner ham, at han
Intet erholder, medmindre han til Vederlag giver sin Rifle.
Indianeren forglemmer sig og sælger, for at svælge, det Bedste,
han har, drikker og gaaer. Efter tre Ugers Forløb kommer
han igjen, gaaer ind i den Norskes Hytte, stiller sig rolig hen
for Manden, tager saamange Penge frem, som Whiskeyen,
han havde modtaget, kunde være værd, og peger paa Riflen,
som han havde opdaget, hængende paa Væggen; den Norske
vilde ikke forstaae denne Pantomine og viste sig uvillig til for

saa let Priis at give Slip paa den smukke Rifle; men Indianeren, der seer, at det Gode ikke nytter, spænder Hanen paa et Gevær, han havde med, lægger an mod Manden, men holder dog inde en Stund; da den Norske mærkede, at det nu blev Alvor, ilede han med at give Riflen tilbage, hvorpaa Indianeren, læggende Pengene paa Bordet, ganske rolig forlod Huset med sin tilbagevundne kjære Eiendom.

Flere norske Setlementer i Wisconsin.

Omtrent midt i Iowa County (see Side 25 No. 9) ligger en lille By **Mineralpoint** 60 a 70 Mile i V. for **Koskonong**. Ved de ikke ubetydelige Blyegruber, som findes i Omegnen her, saavelsom ved den faa Mile i N. beliggende Flekke, **Dodgeville**, opholde sig jævnlig endeel Norske som Arbeidere. Fra mit første Ophold paa Koskonongs Prairier tog jeg derhen og holdt Gudstjeneste for nogle ganske faa Landsmænd nogle Mile fra Mineralpoint i en vakker Skov, hvor Græsbakken var Tilhorernes Sæde, medens Stubben af et nedhugget mægtigt Egetræ, dækket med en hvid Dug, tjente mig til Prædikestol. Jeg har vel siden havt Anmodning fra de der boende Landsmænd igjen at besøge dem, men jeg har ei kunnet vinde Tid dertil; hellerikke kunde det være at tænke paa her at danne nogen Menighed, da her egentlig ikke er noget Setlement, — og jeg har derfor raadet dem, hvem det ligger alvorligt paa Hjerte at bevare Kirkeordenen, at slutte sig til den 20 til 30 Mile i SO. fra Mineralpoint i samme County ved **Wyota** grundlagte norsk-lutherske Menighed, hvad ogsaa Enkelte af dem have gjort.

Ved og omkring Flekken **Wyota** findes ogsaa betydelige Blyegruber, der hovedsagelig drives af en Mand ved Navn **Hammilton**, efter hvem ialmindelighed denne Trakt kaldes **Hammiltons Diggings**, med hvilket Navn det faa Mile fra Wyota anlagte norske Setlement ved Floden **Pekatonika** ogsaa benævnes. I Wyota boer en Knud Knudsen fra

Drammen; han er Smed, og er En af de Norske, der ved en særdeles Driftighed har arbeidet sig ret godt frem. Han er en af Medhjælperne for den her dannede norsk-lutherske Menighed, der bestaaer af omtrent 100 Medlemmer, hvoraf de Fleste ere Emigranter fra Vos Præstegjeld, der i 1843 have nedsat sig her. En af de første Setlere her, Peder Davidsen fra Vos har hidtil frivillig fungeret som Forsanger for Menigheden, ligesom han ogsaa er Medhjælper. Landet her er et temmeligt hoit rullende Sletteland.

Henved 50 Mile i SO. herfra har omtrent paa samme Tid dannet sig en anden lille norsk Colonie, der almindelig kaldes det norske Setlement paa Rock Prairie, en fordetmeste bolgeformig Prairiestrækning i den sydlige Deel af Rock County (see Side 25 No. 8). Menigheden her bestaaer af omtrent 200 Medlemmer, hvoriblandt største Delen Nummedøler; de fra Lands Præstegjeld Emigrerede ere fast alle bosatte her, og blandt disse en særdeles pyntelig gammel Mand Harald Ommelstad, der er udvalgt til Menighedens Forsanger, ligesom han og har underviist nogle af Menighedens Børn. 10de April f. A. indviede jeg en Kirkegaard her. — Gullik Halvorsen Skavlem fra Rollaugs Præstegjeld var, saavidt jeg veed, den første Norske, som i 1839 nedsatte sig her. De Norske boe ogsaa her som paa Koskonong, og af samme Grund formedelst Mangel paa Skov, temmelig adspredte, saa Setlementet er vidtstrakt.

16 a 18 Mile længere mod S. i samme County er et tredie lille norsk Setlement paa Jeffersons Prairie, en noget fladere, temmelig træbar Prairiestrækning, der adskilles fra Rock Prairie ved Rock-River. Menigheden her bestaaer af omtrent 150 Medlemmer, de Fleste ligeledes Nummedøler. Til disse 3 Setlementer havde ogsaa Svensken John G. Smith, der paa Koskonong udgav sig for Præst, udstrakt sin Virksomhed, ligesom Elling Eielsen baade paa Rock Prairie og især paa Jeffersons Prairie har endeel Tilhængere, blandt hvilke paa

6*

det sidstnævnte Sted en Ole Nastad fra Rollaugs Præstegjeld, der er en af de ældste Norske i dette Setlement. En flink og brav ung Mand fra Vinje Præstegjeld, Aslak Olsen Gjerrejord, der har været paa Hvideso Seminarium, er Forsanger for den her dannede Menighed.

Efterat jeg paa mine første Reiser omkring blandt de Norske havde besøgt ogsaa disse 3 Colonier, gik jeg ved mit andet Besøg her i Høsten 1844 frem aldeles paa samme Maade som paa Koskonong og ordnede efter samme Grundbetingelser Menigheder her, der indtil videre bleve betjente som Annexmenigheder til Koskonong. Disse 3 Colonier forenede sig i Forening med et lille Setlement paa Grændsen af Wisconsin og Illinois, der ligger i Staten Illinois og blandt de norske Setlementer i denne Stat skal omtales, — i Høsten 1843 om at skrive til Norge efter en Geistlig; i Februar 1844 afsendtes ogsaa fra den forhen omtalte Knud Knudsen, som egentlig havde givet Stødet hertil, en Skrivelse til Biskoppen over Christiania Stift, i hvilken Knudsen paa disse Coloniers Vegne beder Biskoppen vælge dem en duelig Geistlig, og lover en Saadan i et Tidsrum af idetmindste 5 Aar 300 Dollars aarlig i fast Løn foruden Offer og Betaling for ministerielle Forretninger, ligesom der ogsaa skulde indkjøbes 80 Acres Land, hvoraf det Fornødne skulde oppløies og indgjærdes, og hvorpaa Huus skulde opføres. Om denne Skrivelse havde jeg ingen Kundskab, før jeg kom til Amerika, og ved mit andet Besøg i disse Colonier fik jeg høre, at der til Knudsen var indløbet Svar fra Biskoppen, som havde modtaget Knudsens Brev i Juli Maaned 1844; i sit Svar henviser Biskoppen Colonierne til mig; disse henvendte sig derfor til mig med Anmodning om at blive deres Præst; jeg havde imidlertid allerede dengang, som før anført, efter Anmodning fra Koskonong besluttet mig til at vælge dette Setlement som Udgangspunkt for min midlertidige kirkelige Virksomhed og havde allerede der begyndt at ordne en Menighed; det fulgte altsaa af sig

selv, at jeg ei kunde efterkomme denne Anmodning, om det endog ikke havde lagt i Hensigten for min Reise til Amerika, der var: at **undersøge de kirkelige Forholde blandt de Norske, og ved at arbeide paa at ordne disse, at give Stødet til Kirkeorden blandt Emigranterne,** at jeg ei for det Første kunde modtage noget bestemt Kald der; jeg svarede derfor Colonierne, at jeg kun kunde indskrænke mig til at stræbe at ordne Menigheder blandt dem, og at jeg forøvrigt ved Siden af Koskonong, som jeg maatte betragte som **Hovedmenighed,** vilde betjene dem med geistlig Hjælp, saameget jeg kunde. De dannede Menigheder besluttede sig da til enten at kalde en Geistlig fra Norge eller Clausen, hvem de kjende, eftersom han ogsaa for mig havde besøgt dem, og saaledes stode Sagerne der, da jeg reiste tilbage. Det var Meningen, at disse Smaaecolonier tilsammen skulde udgjøre een **Hovedmenighed,** hvortil et andet lille Settlement i Illinois skulde lægges som Annexmenighed, og at Præsten skulde boe i det midterste af dem. Det bliver et overmaade besværligt og vidtloftigt Distrikt, en Strækning af mellem 70 til 80 Mile fra NV. til SO. For een Præst at overtage dette er isandhed i høieste Grad vanskeligt ikke blot med Hensyn til de almindelige geistlige Forretninger, og især hvad den specielle Sjelesorg angaaer, men og fornemmelig med Hensyn til Skolevæsenets Ordning i saamange smaae adspredte Colonier. En amerikansk Distriktskole er vel i det sidste Aar holdt paa Jeffersons Prairie, og Ansogning derom indleveret for Colonien paa Rock Prairie, men hvad Kirkeskoler betræffer, der, for Menighedernes Bestaaen som saadanne, ere saa aldeles nødvendige, da har jeg af Mangel paa Resourcer Intet i denne Retning kunnet foretage i disse Setlementer, hvor altsaa Bornene hidtil have maattet savne stadig Religionsunderviisning, med Undtagelse af den lille Begyndelse, der, som anført, ved Harald Ommelstad er skeet paa Rock Prairie. Jeg har desuagtet maattet confirmere 7 af disse Menigheders Unge, hvilke jeg, saagodt det lod sig gjøre under mit Ophold

i Colonierne, havde forberedet. Forsamlingshuse ere vel af disse Menigheder paatænkte, og Pladse dertil udseede, men de ere endnu ikke paabegyndte, saa vi have maattet holde Gudstjeneste deels paa Lover, deels under aaben Himmel, deels i Nybyggernes Huse, af hvilke der paa Rock Prairie og Jeffersons Prairie gives nogle ret gode.

Endnu nogle Smaaccolonier i Wisconsin.

Foruden de 3 anforte Colonier, **Hammilton Diggings, Rock Prairie og Jeffersons Prairie**, der alle ligge i den sydlige Deel af Wisconsin, de tvende sidste ikke langt fra den Skillelinie, som er trukket under $42\frac{1}{2}$ Grad nordlig Bredde mellem dette Territorium og Staten Illinois, er der omtrent 30 Mile i N. for Jeffersons Prairie en ubetydelig norsk Colonie, midt imellem Koskonong og Musquigo, 24 a 25 Mile i V. for Koskonong. Dette lille Setlement, som efter en Bæk af dette Navn kaldes: **Skoponong**, ligger i den sydostlige Deel af Jeffersons County (see Side 24 No. 2); de forste Norske have boesat sig her i 1843; de Fleste ere Emigranter fra Vos. Landet her er **Aabningsland**. Her blev ligeledes ifjor Host samlet en lille Menighed paa omtrent 100 Sjele; og da der faa Mile herfra i 1844 dannede sig en anden lille Colonie, ordnede Pastor Clausen ifjor i denne en anden lille Menighed, der blev slaaet sammen med Skoponong, og er midlertidig af ham bleven betjent som Annexmenighed til Musquigo. I denne sidste Colonie boe endeel Emigranter fra Gjerpens Præstegjeld.

I Washington County i NO. fra Musquigo (see Side 24 No. 4) have ogsaa i Hosten 1844 nogle faa Norske nedsat sig ved og omkring et lille Sted, der, beliggende ved Michigan=Soen under Navn af **Sauk=Washington**, er udlagt til By. En ung Mand, Reimert fra Farsund, der har ægtet en Datter af Gymnastiklærer Hansen, har med sin Svoger taget Bolig her og begyndt at drive Handel fornemmelig med Leverance af Veed til de forbifarende Dampskibe.

Endelig have ogsaa i 1844 i **Portage County** (see Side

25 No. 6) paa en Prairiestrækning N. fra Madison, og NV. fra Koskonong endeel Norske nedsat sig. Da disse Smaaecolonier endnu ere i sin allerførste Barndom, har hverken Clausen eller jeg troet det rigtigt at splitte vore Kræfter ved endnu at arbeide paa Kirkeorden i disse.

I Byen **Milwaukee** opholde sig ikke saa faa Norske, deels Haandværkere, deels Tjenestefolk; blandt disse har jeg paa Gjennemreiser tvende Gange holdt Gudstjeneste; Clausen har ifjor samlet Nogle af dem til en lille Menighed, der ligesaa er lagt som Annexmenighed til Musquigo. — Desforuden opholde sig i de øvrige Smaaebyer i Wisconsin en heel Deel ugifte Norske, af hvilke de, hvem det er om Kirkeorden at gjøre, have sluttet sig til de nærmeste norsk-lutherske Menigheder.

Illinois

blev optagen som selvstændig Stat i Unionen i Aaret 1818. Indtil Aaret 1800 skal endnu ingen Colonieanlæg have været i Illinois, men allerede i 1810 angives Tallet af Indvaanerne til 12,000, i 1820 til omtrent 55,000, i 1830 til omtrent 157,500 og efter Census i 1840 var der 474,404. Atter et Beviis paa, hvor overordentlig hurtig Folketallet stiger i de forenede Stater. Staten Illinois, der ligger imellem den 37te og 42½ Grad nordlig Bredde, grændser mod N. til Territoriet Wisconsin, mod O. til Michigan-Søe og Indiana, mod S. til Ohiofloden, der adskiller det fra Kentucky og mod V. til Missisippi, der adskiller det fra Staten Missouri og Territoriet Iowa. Dens største Længde er 378, dens største Bredde er 210 Mile, og dens Fladeindhold er 55,000 Qvadratmile. Jordbunden er fordetmeste jævn, kun mod S. og N. noget mere bakket. Paa **Skov** har Illinonis tildeels Mangel, medens der findes uoverseelige **Prairier**, der for en stor Deel ere af de **flade** og tildeels **vaade**. Af den Grund ansees Illinois heller ikke for saa sundt som Wisconsin; i den hede Aarstid og om Høsten blive mange Steder sædvanlig hjem-

fogte af „fever and ague" (Koldfeber) og „bilious fever" (Galdefeber), der især for Personer fra et nordligt Clima ere farlige ja ofte dræbende. De vigtigste Floder, der gjennemstromme Landet, ere Illinois- og Rock-River, der udmunde i Missisippi; forøvrigt er det en Mangel for Illinois, at der i Forhold til den store Landstrækning er fattigt paa Vasdrag og Kilder.

Af de 87 Countier, hvori Staten er inddeelt, have Norske nedsat sig i følgende:

1) **Jo Daviess** County, 650 □ Mile stort. Betydelige Kobber- og Blyminer findes her, ligesom i det ret i N. tilgrændsende Iowa-County i Wisconsin (see Side 25 No. 9). *Galena* er Retssæde; den ligger paa Bredderne af „Fever-River," en Amerikaniseren af „Fève" (Bønne) Floden, som den oprindelig blev kaldt af de Franske; Forvanskningen er imidlertid ikke saa ilde truffen, thi i Omegnen, der skal være meget usund, hersker jævnlig Feber. Countiets sydvestlige Grændse dannes af Missisippi, medens det mod O. grændser til

2) **Stephenson** County, 504 □ Mile stort. Pekatonika-River bevander dette Landskab; det grændser mod O. til

3) **Winnebago** County, 420 □ Mile stort. Rock-River og dens Bifloder bevande Landet. *Winnebago* er Retssæde. Det begrændses mod O. af

4) **Boone** County, 428 □ Mile stort. *Belvidere*, beliggende ved Kishwaukee-River, der bevander dette Landskab, er Retssæde. Mod O. begrændses det af

5) **Mc. Henry** County, 425 □ Mile stort. Fox-River gjennemflyder dette Landskab, hvis Retssæde er *Mc. Henry*.

Disse 5 Countier, der alle have fordetmeste bølgeformig Jordbund, Prairier, afvexlende med Skovpartier, danne i Forening med **Lake** County, der mod O. begrændses af Michigan-Søen, med deres nordlige Grændse den Linie, der adskiller Wisconsin fra Illinois.

6) La Salle County, 1872 □ Mile stort. Bølgeformig Jordbund, forøvrig ved Flodbredderne. Illinois-River og dens Bifloder bevande Landet. Ottawa, en ikke ubetydelig By, under 41½ Grad nordlig Bredde, er Retssæde. Peru, en By i betydelig Opkomst, ligger ved Illinois-Floden, ved Udgangen af en Canal, der graves mellem denne Flod og Michigansoen, og som kommer til at forbinde Missisippi med de store nordlige Indsøer.

7) Cook County, 1000 □ Mile stort med bølgeformig Jordbund, Prairiestrækninger, tildeels sumpige, afvexlende med Skov. Chicago ved Michigansøen og ved Udløbet af Michigan og Illinois Canalen, er den største By i Illinois, med over 20,000 Indb., medens Springfield, en By med omtrent 6000 Indb., beliggende paa en Prairie i Sangamon County omtrent midt i Illinois, er Statens Hovedstad.

Norske Smaaecolonier i Illinois.

Omtrent 30 Mile i SO. fra det norske Setlement ved Hammiltons Diggings i Iowa County og 18 Mile næsten i S. fra Setlementet ved Rock-Prairie i Rock County (see Side 82 og 83) er et norsk Setlement, der af de Norske almindelig kaldes Rock-Ground. Den Strækning, hvor de Norske her boe, ligger deels i Stephensons, deels i Winnebago County (see Side 88 No. 2 & 3), ikke langt fra Grændsen af Wisconsin og Illinois. Landets Charakteer her er temmelig hoitliggende Prairier, afvexlende med Skov. En Mand fra Rollaugs Præstegjeld, der i 1839 emigrerede med ikke ubetydelig Formue, Clemet Torstensen Stabæk, valgte tilligemed Flere fra samme Egn, dette Sted, hvor derfor Hovedbefolkningen af Norske er Nummedøler. De norske Colonisters Antal her kan anslaaes til omtrent 150.

Ogsaa paa dette Sted havde Svensken John Smith fungeret som Præst, medens Elling Eielsen egentlig aldrig havde faaet Tilhængere her. Som anført havde dette Setlement for=

enet sig med de tvende Setlementer ved Hammilton Diggings og Rock Prairie, der gjennem Knudsen skrev til Biskoppen efter Præst. Paa mine Toure til Colonierne i Wisconsin var jeg ogsaa i dette Setlement, hvor ligesaa en Menighed blev grundlagt, hvortil fast alle Colonisterne sluttede sig, og som i Forening med de 3de andre forannævnte Colonier skulde udgjøre en Hovedmenighed (see Side 84). Under mit sidste Ophold der indviede jeg en Kirkegaard for denne Menighed, hvis Hensigt det var her snarest muligt at opføre et Forsamlingshuus. Christian Haraldsen, en Søn af Harald Ommelstad paa Rock-Prairie, blev udvalgt til denne Menigheds Forsanger.

Omtrent 20 Mile i O. er i **Boone County** (see Side 88 No. 4) et andet lille norsk Setlement, der ligeledes ligger paa Grændsen omtrent af Illinois og Wisconsin, 8 a 10 Mile i S. fra Setlementet ved Jeffersons Prairie i Rock County (see Side 85). Dette Setlement kaldes af de Norske almindelig efter en Prairie ved Navn **Long-Prairie.** Landets Charakteer her er fordetmeste et temmelig fladt Aabningsland. De første Setlere ankom hertil i Høsten 1844; de Fleste ere fra Viigs Præstegjeld i Bergens Stift. Colonisternes Antal er omtrent 120 a 130, der Alle høre med til den her grundlagte Menighed; hos disse Nysankomne havde endnu ingen Sectprædikant faaet Indpas, da jeg i November 1844 førstegang besøgte dem. Det var Meningen, at denne lille Colonie skulde lægges som Annexmenighed til Setlementerne ved Hammilton, Rock-Ground, Rock- og Jeffersons Prairier. Til Forsanger for Menigheden er udvalgt Aslak Olsen Gjerrejord paa Jeffersons Prairie. Ved mit sidste Besøg der, 15de April 1845, indviede jeg en Kirkegaard for denne Menighed, ligesom jeg samme Dag confirmerede en Dreng. Hvad Skolevæsenet i disse tvende Colonier angaaer, have vi af Mangel paa Midler endnu intet kunnet ordne.

Noget længere i O. i **Mc. Henry** County (see Side 88 No. 5) er et andet lille norsk Setlement, der er anlagt om-

trent samtidig med det forannævnte; de fleste Emigranter ere fra Vos Præstegjeld. Da jeg ingen Anmodning modtog fra denne Colonie til at besøge den, og jeg hørte, at de Fleste der skulle være Tilhængere af Elling Eielsen, vilde jeg ei splitte mine Kræfter ved at reise til dette Setlement, der ogsaa skal bestaae kun af faa Norske.

Saavel i Galena i Jo Davieß County (see Side 88 No. 1) som i Omegnen af denne By, opholde sig endeel Norske, deels som Tjenestefolk, deels som Arbeidere i Blyeminerne deromkring; Nogle af disse have sluttet sig til de nærmeste Menigheder; noget norsk Setlement er ikke i dette County.

Mineraldistriktet, i hvilket flere af vore Landsmænd have fundet ret godt betalt men strængt og usundt Arbeide, indbefatter en Landstrækning, deels i Wisconsin, deels i Illinois af omtrent 100 Mile fra N. til S. og 50 Mile fra O. til V., fra Wisconsin-River til henved 20 Mile i S. fra Galena. Det blev for over 50 Aar siden af den amerikanske Regjering kjøbt af Indianerne, der ved Gravning (digging) i en liden Udstrækning havde fundet Blyerts, som de havde solgt til reisende Kjøbmænd; deres Udbytte var imidlertid, som man kan vide, saare lidet, eftersom det hele Arbeide af Gravning og Smeltning blev drevet af deres Qvinder; disse ere det nemlig, der foretage alt Arbeide ved Agerdyrkning &c., da dette ansees som uværdigt for Indianermanden, der kun beskjæftiger sig med Krig og Jagt, og bærer stolt sin Rifle, medens hans Squawer maae slæbe endog det fældede Dyr og andre Byrder efter ham, og det er den største Bebreidelse, den ene Squaw kan gjøre den anden, ved at sige: „din Mand maa hjælpe dig at bære Byrder.“ Da dette af den amerikanske Regjering kjøbte Land var opmaalt, blev en Deel af det solgt; men da det blev Regjeringen bekjendt, at der fandtes Mineral i betydelig Rigdom, kom den øvrige Landstrækning i denne Trakt ikke til Marked. En Tilladelse blev givet til at grave og smelte paa den Betingelse, at Gouvernementet skulde er-

holde visse Procent af det fundne Mineral; dette foranledigede, at der opkom en ny Slags Speculanter i dette speculative Land, nemlig Findere, (finders) der søgte efter hvad de kaldte „en god Udsigt“ (a good prospect), det er Tegn paa Jordens Overflade til en god Metalaare; fandt de da en saadan, eller kunde de faae Folk indbildt, at de havde fundet en saadan, solgte de den til Andre, der bleve Gravere, (diggers.) Det opdagedes snart, at næsten den hele forannævnte Landstrækning var en sammenhængende Mineralledning; Erts blev funden ikke blot i Bjergene, men under Overfladene af de vide Prairier, paa hvilke man derfor i denne Mineraltrakt finder Hul paa Hul efter Diggerne.

I Byen Chicago i Cook County (see Side 88 No. 7) ere endeel Norske bosatte. 14de August 1844 tog Pastor Clausen og jeg med Dampskib paa Michigansøen fra Milwaukee til Chicago, der ligger 80 a 90 Mile i S. for Milwaukee. Under vort Ophold her holdt vi 2de Dage Formiddags- og Eftermiddags-Gudstjeneste i en endnu ufuldendt Kirke, som blev os overladt af en unieret tydsk Menighed. Nogen Menighed blev ikke dengang ordnet, men det skeede af Clausen, da han engang senere besøgte dette Sted; den blandt de Norske her, efter samme Grundbetingelser som paa de øvrige Steder, grundlagte Menighed, betjenes af Clausen som Annexmenighed til Musquigo, da det ikke er saa besværligt for ham at komme fra de hans Setlement nærmeste Byer, Racine eller Milwaukee, med Dampskib derhen. Under vort Ophold i Chicago var der en Mængde Norske her, men de Fleste vare nys ankomne Emigranter, der laae her paa Gjennemreise til de norske Setlementer i Wisconsin eller Illinois. Omtrent 100 Norske kan man regne opholde sig stadig her, deels som Tjenestefolk, deels som Dagarbeidere. Den blandt de Norske, som der er kommen nogenlunde frem, er en Halstein fra Stavanger Amt, der har opholdt sig der i 6 a 7 Aar, og har faaet sig et lidet Huus i en af Byens Udkanter, og har formedelst Arbeidsdyg-

tighed og Orden godt Lov blandt Yankeerne; forresten ere desværre Mange af de Norske i Chicago drikfældige og have ved deres Uorden og Slagsmaal bragt de Norske her i slet Rygte blandt Amerikanerne, saa der under Ogenavnet: „the norvegian Indians“ (de norske Indianere) jævnligen er pasqvilleret over dem i Aviserne. Ifjor Vinter havde blandt Andet et Par Norske været med i et Slagsmaal, hvori en Irlænder blev dræbt.

Det norske Setlement ved Fox-River,

af de Norske almindelig kaldet saa efter Floden Fox, der strømmer forbi den Landstrækning, hvor de Norske have bosat sig, er beliggende i La-Salle County, 10 a 12 Mile N. fra Byen Ottava (see Side 88 No. 6). Landets Charakteer her er fordetmeste Prairie med forholdsmæssig lidet Skov ved Flodbredderne. Dette Setlement er den ældste norske Colonie i de forenede Stater; det er en Affødning af en Nedsættelse af Norske, som i Aaret 1825 (?) skeede i Egnen omkring Byen Rochester i Newyork State. De ældste Setlere i denne Colonie ved Fox-River ere nemlig af de Emigranter, der ankom med den Slup, som i 1825 afgik fra Stavanger til Newyork. I 1821 var en Kleng Pedersen fra Stavanger Amt udvandret; han gjorde i 1824 en Tour tilbage til sin Fødeegn, og ved hans Beretninger om Amerika vaktes Udvandringslysten paa den Kant af Norge. Et Selskab paa omtrent 50 Personer kjøbte sig en liden Slup, lastede den med Jern og gik til Newyork. De seilede gjennem Canalen og maatte gaae ind paa Kysten af Engelland, her begyndte de at sælge Brændeviin, hvis Indforsel der skal være forbudt; hurtigt maatte de igjen søge tilsøes, for at undgaae den Mulct, de ved dette Salg udsatte sig for. Paa deres Seilads kom de for langt mod Syd ad Madeiraøerne til, hvor de fandt en Tønde Madeiraviin drivende; denne kaprede de op og drak sig dygtig fulde. I saadan Tilstand kom Skibet drivende ind i en Havn uden Kommando og uden at heise Flag; tilraabte af en Bremer, som laae paa Rheden, at de øieblikkelig maatte heise Flag,

hvis de ei vilde hilses af Kanoner, fik de Flaget op. Efter saadanne Eventyr naaede de endelig Newyork i Sommeren 1825 efter en Seilads af 14 Uger fra Stavanger. Ved Ankomsten til Newyork havde de atter Vanskeligheder at kjæmpe med; Skibet havde nemlig flere Folk ombord, end de amerikanske Love tillade, og der blev derfor lagt Beslag paa Skipper og Slup med Ladning; dog slap Skipperen frie og Eierne fik Skib og Ladning igjen; de solgte begge Dele med stort Tab, og medens Skipperen og Styrmanden forbleve i Newyork, fik de Øvrige ved Sammenskud af endeel Qvækere Hjælp til at komme længere op i Landet. Nogle af disse Emigranter, af hvilke Endeel vare Qvækere, nedsatte sig i Byen Rochester i Newyork-State, hvor Een af dem, ved Navn Larsen, endnu boer. De Andre gik omtrent 35 Mile i NV. derfra, hvor de kjøbte Jord for 5 Dollars pr. Acre; de lede ofte stor Nød og ønskede sig tilbage til Norge; imidlertid slede de sig igjennem, og i 1834 solgte Nogle af dem sit Land der med nogen Fordeel og flyttede til **Fox-River i La Salle County i Illinois.** I 1837 kom igjen endeel norske Emigranter, af hvilke Nogle nedsatte sig i dette Setlement, medens Andre gik endeel Mile længere sydlig til **Beaver-Creek**, hvor Student Rynning boede, og ligger begraven; da Flere af de Norske fandt sin Død her i denne usunde Egn, flyttede de Tilbageblevne til Setlementet ved Fox-River, der rigtignok hellerikke skal være nogen sund Egn. Omtrent 4 a 500 Norske boe her, og største Delen af disse er fra Stavanger Amt og Bergens Stift.

I Slutningen af April 1845 tog jeg en Tour ned til denne Colonie, sletikke i det Haab at kunne faae ordnet Noget i kirkelig Henseende i et Setlement, om hvilket jeg fra paalidelige Kilder havde hørt, at den religiøse Forvirring blandt de Norske var stor, men for idetmindste med egne Øine at overbevise mig om, hvorledes der stod til. Altfor klart viste det sig ved dette Besøg for mig, hvorledes det i kirkelig Henseende gaaer med de stakkels Emigranter, naar ingen geistlig Hjælp

kommer til dem fra Fædrenelandets Kirke; de kjære Landsmænd, ved den hellige Daab optagne i og udgaaede fra vort Fædrelands Kirkemoderskjød, ere her paa enkelte Undtagelser nær splittede i forskjellige Secter; Nogle ere Presbyterier, Andre Methodister, Andre Baptister, Andre Ellingianere, Andre Qvækere, Andre Mormoner. Her er det egentlig, Elling Eielsen foregiver at have sit Præstekald, uagtet han rigtignok som for anført, boer i Musquigo; han har her faaet opført et Huus, der benyttes til Forsamlingshuus, og besøger endeel Gange om Aaret denne sin Hovedmenighed, hvis Lemmer, saavidt jeg har kunnet erfare, nok ere reducerede til meget Faa.

Da det er i dette Setlement, de fleste af de Norske boe, som ere overgaaede til Mormonsecten, er det her paa sit Sted at omtale denne. Efter de Oplysninger, jeg om denne Sect har kunnet erholde, skal jeg meddele, hvad jeg veed, saavel om dens Opkomst som om dens Lære.

Secten har givet sig det værdige Navn: „the true church of Jesus Christ of Latter-day Saints," d. e. „Jesu Christi sande Kirke, af den yderste Dags Hellige." Dens egentlige Stifter er en Amerikaner ved Navn Joseph forkortet Joe Smith. Joes Fader var en af det Slags Folk, der i det vestlige Amerika kaldes: „money diggers", Mennesker, der føre et omstreifende Landløberliv og indbilde Folk, at de vide, hvor Skatte ere skjulte, eller hvor rige Guld- eller Sølvgruber ere at finde. Om Joseph, der var sin Faders Yndling, og som efter Faderens Forsikkring allerede tidlig havde Syner, var der i hans Ungdom spaaet, at han skulde blive en stor Mand. Han udviklede gode Aandsevner og blev, hvad Amerikanerne kalde det: „a very smart fellow", (en meget opvakt Karl); endnu ung tog han paa Reiser, og gjorde ofte heldige Affærer, ved at sælge gode Udsigter til Metalaarer (see Side 91), som han foregav at have fundet. Paa en af sine Toure blev han bekjendt med en med ham Ligesindet: Sidney Rigdon.

Imellem disse To blev der en Tidlang et gjensidigt Venskab, og de besøgte hinanden jævnligen. Denne Sidney Rigdon, der, som en ægte amerikansk Eventyrer, havde fristet Lykken paa mangfoldige Maader, havde været Kroeholder, Skriver, Kjøbmand, Avisudgiver og til Slutning Præst, havde paa den Tid, da han gjorde Smiths Bekjendtskab, begyndt at speculere i en særegen Retning. Han prædikede dengang forunderlige Lærdomme og propheterede i sine Taler om store og vidunderlige Begivenheder, som snart skulle gaae for sig. Paa samme Tid udbredte Joseph Smiths Fader det Rygte, at en Aand havde aabenbaret sig for hans Søn i et Syn og sagt Joe, at han skulde finde nedgravet 2de gyldne Tavler, naar han paa en vis Dag kom til det Sted, som Aanden betegnede ham, ifort sorte Klæder og ridende paa en sort Hest, og naar han, efterat have erholdt Tavlerne, hverken lagde dem fra sig eller saae bag sig. En riig Bonde, til hvem dette blev fortalt, udrustede Joe Smith med en sort Klædning og laante ham en sort Hest, hvormed Joe reiste til Stedet, Aanden betegnede ham, fandt i en Steenkiste Tavlerne, men adlød ikke Befalingen, som var given ham, lagde dem ned igjen af Frygt for, at Nogen skulde opdage dem og saae sig om i samme Henseende; han forsøgte igjen at bemægtige sig dem, men da han atter vilde aabne Steenkisten, hvori han havde fundet dem, viste der sig for ham en forunderlig Skabning, der mere og mere antog et Menneskes Skikkelse; denne slog ham tvende Gange, saa Joe faldt til Jorden og bævende spurgte, hvorfor han ikke kunde erholde Tavlerne, hvortil Aanden svarede: „fordi Du ei har adlydt de Dig givne Befalinger, men kom igjen et Aar fra denne Dag, og bring da med Dig din ældste Broder, saa skal Du erholde dem." Denne Aand var den Prophets Aand, som havde skrevet den i Tavlerne indgravne Skrift. For Aarets Udløb døde den ældste Broder, og Joseph gik efter Aandens Befaling til den bestemte Tid igjen til Stedet, hvor Aanden kom og spurgte efter hans Broder; paa Joes Svar, at han var død,

befalede Aanden ham at komme igjen et Aar efter den Dag og bringe med sig den Mand, som skulde betegnes ham at være den Rette, naar Joseph saae ham. Denne Mand var Sidney Rigdon, i Forening med hvilken Joseph Smith kom til Stedet og erholdt de gyldne Tavler. Skriften paa disse var skrevet i et for alle Verdens Vise uforstaaeligt Tungemaal, som Joseph alene kunde fortolke ved Hjælp af en klar, skinnende Steen, som han havde faaet fra Himmelen. Ved at Joseph saae igjennem denne, blev Skriften oversat og udgivet i Trykken i en stor Bog. *) Denne Bog, der skal gjælde som et Tillæg til Bibelen og er skrevet i bibelsk Stiil, skal i en historisk Beretning om Amerikas Urindvaanere, Indianerne fortælle, at disse nedstamme fra Israeliterne, ligesom den ogsaa skal indeholde Prophetier om fjerne Tider. Efterat denne Bog var udkommen, fulgte Aabenbaring paa Aabenbaring. Det blev aabenbaret for Joseph Smith, at Christi sande Kirke var forvansket og forsvunden „til Ørkenen"**) og at

*) Denne Bog kaldes: „the Mormon Book" og skal, efter hvad jeg har hort, bære dette Navn efter den Prophet, der skal have skrevet hvad der stod paa Tavlerne; dennes Navn skal have været Mormoni og deraf altsaa Navnet: Mormoner.

**) Paa mit Spørgsmaal til Ypperstepræsten Gudmund Haugaas (see Side 105), til hvilken Ørken, det var, Christi Kirke skulde være forsvunden, om til Wisconsins eller hvilkensomhelst anden Amerikas Ørk, eller til et andet Sted i Verden, svarede han efter nogen Betænkning: „til Folkenes Ørken"; da dette Svar mindre end tilfredsstillede mig, bad jeg ham, da Christi Kirke nødvendig maa være et synligt, i Verden fremtrædende Samfund, paavise mig det bestemte Sted, hvor Christi Kirke havde været i al den Tid, indtil Joseph Smith blev kaldet af Herren til at gjenoprette Kirken, — eller ogsaa indromme, at det jo maatte være gaaet tvertimod Herrens Forjættelse, „at Helvedes Porte ikke skulle faae Overhaand over hans Menighed." Hverken kunde Ypperstepræsten det Forste; hellerikke vilde han det Sidste, — og jeg kom saaledes ikke videre med ham i det Punkt.

Herren havde udseet Joseph til at være den Prophet, ved hvem Kirken igjen skulde bringes tilbage til den forrige Reenhed, og oprettes igjen i apostolisk Form; og for at udføre dette af Herren anbetroede Hverv, blev Joseph umiddelbar af Christus selv kaldet og indviet til hans Tjener.

Paa denne Maade stiftedes ved Joseph Smith, som Herrens Prophet, denne Sect, hvis første Medlemmer fordetmeste vare Personer, der i Forening med Smith og Rigdon vare beskjæftigede med Oversættelsen og Skriften paa de fundne Tavler. Deres første Bestræbelser vare indskrænkede til den vestlige Deel af Newyork State og Pensylvania, hvor de gjorde mange Proselyter. Ved en Aabenbaring, Joseph erholdt, tilkjendegav Herren, at Propheten og alle hans Tilhængere skulde gaae til Ohio, i hvilken Stat Kirkland blev Kirkens Hovedstation, indtil Aaret 1838; men dette Sted skulde ei betragtes som varigt Sæde for den, thi Herren havde sagt i Pagtens Bog, „at han blot en Tid havde helliget dem dette Sted." Senere droge de til Missouri, indtil de, fordrevne derfra i Begyndelsen af 1839, ankom til Illinois, hvor den største Deel af dem nedsatte sig paa et Sted ved Missisippiflodens Bredder i Hancock County; her begyndte de at bygge, og inden 4 Aars Forløb var der en betydelig By, hvis Folkemængde nu skal være over 20,000 Indb., som Alle tilhøre Mormonsecten, der angives at være voxet til den overordentlige Mængde af 200,000! Denne By, hvis gamle Navn Commerce af Propheten blev ombyttet med Navnet Nauvoo, er Mormonernes hellige By og for Tiden deres Hovedsæde. Her residerede Propheten i et elegant Hotel, kaldet „the Nauvoo House", og her bygges Templet, der skal være en prægtig Bygning af Steen, indvendig 140 Fod lang og 80 Fod bred; i det er en Døbefunt, der er construeret i Lighed med det støbte Hav i Salomos Tempel (1 Kong. 7, 23. flg.), og bæres af 12, smukt udhugne og med Guld overdragne Oxer; paa Siderne af Døbefunten ere forskjellige Skriftsteder anbragte, et Vandspring

fylder den med Vand. Hvert Lem af Mormonkirken giver Tiende til Opførelsen af Templet, Nogle i Arbeide, Andre i Penge. — Saavidt om Sectens **Opkomst** og **Udvikling**.

Hvad det Særegne i dens **Lære** angaaer, da troer jeg ikke, at denne findes opsat i noget **Bekjendelsesskrift**, og jeg kan kun meddele de Oplysninger derom, jeg har kunnet erholde. Den paastaaer i sin Lære at holde sig til **Bibelen**, hvis bogstavelige og ligefremme Fortolkning den mener at følge. Om Christi **Kirke** lærer den, som før anført, at denne er forvanskeт og forsvunden, og at den fra Apostlernes Bortgang ikke i sin Reenhed mere fandtes paa Jorden, før Herren opvakte Joseph Smith til sin Prophet. Der, hvor Christi Kirke er, maa nemlig i alle Dele være den samme Skik og Orden som i den første **apostoliske**; denne apostoliske Form er ved Smith tilveiebragt igjen og findes i den af ham restituerede Kirke. **Præstedømmet**, som var gaaet tabt, fordi **Indvielsesrækken** fra Christus og Apostlerne paastaaes at være brudt i alle andre Kirkesamfund, er ved Smith igjen oprettet, da han umiddelbar af Herren blev **kaldet** og **indviet**, og fra ham udgaaer **det rette apostoliske Præstedømme** atter. I Spidsen for Kirken staae i Apostlernes Sted 12 **Elders** (Ældste). De samme overordentlige **undergjørende** Gaver, hvis Fylde aabenbarede sig i den første apostoliske Kirke, findes i denne, saaat Nogle have den Gave at kunne prophetere, Andre at kunne tale med fremmede Tunger, Andre at kunne helbrede ꝛc.; disse Gaver skulle udvikle sig fuldkomnere, jo nærmere Tiden kommer til Herrens Aabenbarelse, — og Tiden er snart fuldkommen; til Nauvoo Templets **Fuldendelse** ere nemlig herlige Forjættelser knyttede, da skal Herren komme og regjere **tusinde** Aar **paa Jorden** med sine Hellige, Mormonerne.

Om **Daaben** lære de, som Baptisterne, at **Barnedaaben** er ugyldig, og at Daaben maa skee ved **Neddyppelse** og ei ved **Bestænkelse**. Fremdeles skal Daaben ikke blot skee **eengang**, men saaofte Mennesket har syndet grovt, kan det lade sig

døbe igjen til Syndernes Forladelse. Daab over de Døde d. e. Daab baade over de Afdødes Grave, og Daab i de Afdødes Sted, saavelsom Daab for de aandelig Døde, det vil sige Alle, der ikke ere Mormoner, frelser disse. — Altersacramentet annammes af dem, — dersom jeg forstod en norsk Mormon rigtig — under Sukker og Vand, hvilket sidste Christus forvandler til Viin. — Jorden og al dens Fylde tilhører Mormonerne og vil af Herren engang overantvordes fra alle Vanhellige til Mormonerne, der ere Guds Hellige.

Dette er, hvad jeg har hørt om denne den anden Mahumeds falske Lære, der har bedaaret saa mange Tusinder. Det maa med Rette forundre os, hvorledes Troen paa denne selvgjorte Prophets foregivne Aabenbaringer kunde erholde Indgang hos Folk; her stadfæster sig atter den Erfaring, som Historien klarligen afgiver, at der gives Intet saa afsindigt, at ikke den faldne Menneskesjel kan forvildes deraf, — ligesom Sandheden af Apostelens Vidnesbyrd, at de, som ei ville annamme Sandheden, overgives til at troe Løgnen i de kraftige Vildfarelser, som sendes dem (flg. 2 Thess. 2, 9. flgg.). Derhos bemærke man, at Smith skal have havt alle de Egenskaber og fuult forstaaet at øve de Kunster, ved hvilke lettroende og fra Sandheden bortvendte Hjerter let blændes; hans Tale var gaadefuld og høitidelig, ligesom hans foregivne Gave til at gjøre Tegn og underlige Gjerninger stadfæstede Troen paa hans guddommelige Sendelse. Ihvorvel de Fleste af hans Tilhængere ere udannede Folk, skulle der dog ogsaa gives mange lærde og indflydelsesrige Personer, der med Kraft arbeide paa at udbrede Mormonismen, saa det ikke er rimeligt, at Secten vil gaae under, uagtet Stifteren og Propheten er borte; han blev nemlig i Sommeren 1844 dræbt i et Opløb imod Mormonerne, af hvem han naturligviis netop af den Grund betragtes som en Martyr for Sandheden. — Sidney Rigdon, der nok egentlig er Mormonismens Fader, skulde senere være bleven uenig med Propheten, og skal derfor

være bleven bansat af Mormonkirken; da Riget paa den Maade blev splidagtigt med sig selv, fortaltes der, at Rigdon skal have givet Oplysninger, der blotte det hele Bedrageri. Saaledes har jeg hørt, at Rigdon skal have berettet Sammenhængen med de fundne Tavler paa følgende Maade: i Connecticut boede en Mand ved Navn Salomon Spaulding, der som en ægte Yankee skal, liig Rigdon, have prøvet paa alle Ting, have været Præst, Kjøbmand, Smed, Skolemester, indtil han paa sine ældre Dage blev Skribent. Frugten af denne sidste Speculation blev under Titel af „det fundne Manuskript" en historisk Roman om de første Colonister i Amerika, i hvilken Forfatteren søger at vise, at de amerikanske Indianere nedstamme fra Jøderne, og giver en nøiagtig Fremstilling af deres Reise til Søes og til Lands, indtil de under Commando af Nephi og Lehi ankom til Amerika, hvor de deelte sig i trende Stammer; om deres Indsigt i Kunster og Videnskaber skulle de mange mærkværdige Ruiner af Byer og andre mærkelige Oldsager, som findes paa flere Steder i Nord- og Syd-Amerika, afgive Vidnesbyrd. Denne Roman blev af Spaulding solgt til en Bogtrykker, der imidlertid døde, inden den blev udgiven, og fra ham kom den til Sidney Rigdon, der besluttede at udgive „dette fundne Manuskript" som en ny Aabenbaringsbog fra Gud. Da denne Plan var moden hos Rigdon, prædikede han for at forberede Gemytterne; men just, som han havde mange Vanskeligheder at kjæmpe med, for at gjennemføre Speculationen, gjorde han, som før anført, Bekjendtskab med Joseph Smith, i hvem han ventede at erholde et virksomt Redskab; men han gjorde Regning uden Vært, Smith var en ham langt overlegen Aand, der gjorde Rigdon til sit villieløse Redskab, og disse To var det, der da i Forening fandt de gyldne Tavler, hvis Indhold skal være, paa ubetydelige Forandringer nær, det samme som findes i Spauldings Manuskript. Jeg har seet et Skrift af en Mormon-Elder, hvori denne søger at gjendrive denne Paastand, der da vistnok ikke har saa liden Grund for

sig, naar En af Sectens Elders kan værdige den saa megen Opmærksomhed.

Iblandt de mange Mirakler, Joseph Smith skal have gjort, hørte jeg fortælle om flere, der ei skulle være faldne heldigt ud; jeg vil hidsætte tvende. — Ligesom Jesus gik paa Vandet, saaledes kunde Herrens Prophet Joseph Smith det Samme; ved Missisippiens Bredder saae man oftere, til Forbigaaendes største Forundring, at der i Maaneskin svævede en hvid Gestalt paa Flodens Vande, — dette var Propheten; — en Aften havde da en stor Mængde samlet sig for at være Vidner til dette Mirakel; Joseph kommer ganske rigtig, iført en lang hvid Kjortel, men da han havde gaaet et Stykke, plumper han i Vandet, og maatte trækkes op for ei at drukne. Sagen var: nogle Personer, som havde opdaget, at Propheten øvede sine Kunster ved simpelt hen at gaae paa nogle Brædder, der kunstigen vare anbragte under Vandets Overflade, havde sauget disse af, saa de maatte brækkes, naar han kom midt ud paa dem. Det hed da, at Josephs Troe dengang ei var stærk nok, og at det var Grunden til, at han sank, — medens nogle af hans Tilhængere, der vare tilstede, skulle behændigen have forstaaet strax at bortfjerne Brædderne, at ei Bedrageriet skulde opdages. — En vakker Sommerdag kom en velklædt Person henimod Aften ind til en amerikansk Farmer og forlangte Aftensmad og Nattelogie.*) Farmeren tog venligt mod ham; der blev spist til Aftens og samtalet om forskjellige Ting, blandt hvilke Talen kom hen paa Propheten Joseph Smith; Farmeren yttrede sig vantroende, medens den Fremmede, der erklærede at han ingenlunde var Mormon, dog meente, at man burde være betænksom med at fordømme Alt, hvad der syntes Underligt, og fortalte, at han selv havde været Vidne til ham uforklarlige Begivenheder, som gjorde, at han ei vidste, hvad han

*) I de tyndt befolkede Strøg i Vesten er der nemlig kun paa de færreste Steder ordentlige Gjæstgiverier, saa Nybyggerne ofte mod Betaling huse Veifarende.

skulde troe. Under slige Samtaler blev der anviist den Fremmede et Sovekammer; da det led en Stund ud paa Natten, vaagnede Farmeren og hans Hustru ved Suk og Stonnen og afbrudte Skrig fra Gjæstens Værelse; Værten ilede til for at undersøge Grunden hertil, og fandt den Fremmede i Dødskrampet; alle Midler bleve forgjæves anvendte, Gjæsten døde efter en Times Smerter. Medens Farmeren og hans hele Huus naturligviis vare i Oprør over denne Begivenhed, kom tidlig om Morgenen 2de Personer vandrende og forlangte Frokost. Til disse fortalte da Farmeren det Ubehagelige, som var hændet i hans Huus. De nys Ankomne bleve meget bestyrtsede og bedrøvede herover og bad Værten om Tilladelse til at see Liget; denne fulgte med dem ind i Værelset, hvor den Døde laae, og da fortalte de Ankomne at de vare Udsendinge fra „Jesu Christi sande Kirke af den sidste Dags Hellige" og at de af Herren havde modtaget Magt til at gjøre Mirakler, saaledes, at de endog formaaede at opvække Døde, og de følte sig overbeviiste om, at de ogsaa kunde vække denne Døde. Paa den forundrede Farmers Spørgsmaal, om de vare fuldkommen forvisŝede om, at det stod i deres Magt at bringe denne Døde til Live igjen, svarede de, at han ei behøvede at tvivle derpaa, Herren havde givet dem Magt til at gjøre Undergjerninger for derved at vække Mennesker til Troen paa den sande Kirke, som ved Herrens Prophet, Joseph Smith, var gjenoprettet. Farmeren besluttede da at lade dem prøve sit Mirakel, sendte imidlertid Bud omkring til sine Naboer, hvoraf en Mængde, begjærlige efter at see en Undergjerning, flokkede sig sammen. Medens de 2de Mormoner knælede og bad foran Liget, stillede Farmeren, der imidlertid havde været ude nogle Øieblikke, sig foran den Dødes Seng og forholdt sig rolig, indtil Bønnerne vare endte; da Præsterne nu vare ifærd med at begynde Undergjerningen, spurgte han dem, om de vare fuldkommen overbeviiste om, at de kunde gjøre den Døde levende igjen, og hvorfra de havde denne Overbeviisning; da de hertil svarede, at de

netop havde modtaget Aabenbaring fra Herren om, at de kunde, spurgte Farmeren dem videre, om deres Magt indskrænkede sig til den særegne Maade, paa hvilken denne Mand var død, eller om det ogsaa stod i deres Magt at opvække ham, hvis hans Arm og Been eller endog Hoved var hugget af; da hertil af Mirakelmændene svaredes, at det ingenlunde kom an paa Maaden, hvorpaa han var død, og at der ikke var nogen Grændse for den Magt, som Herren havde givet dem med Hensyn til denne Døde, gik Værten ganske rolig frem og sagde: „eftersom der ikke er Grændse for Eders Magt, ønsker jeg og vist de øvrige Tilstedeværende med mig at see Eders Mirakel i den største Kraft, hvori det kan vise sig, og med Eders Tilladelse derfor, da det jo ikke kommer an paa, om den Dødes Hoved er afhugget eller ikke, — saa" — — derpaa hæver Farmeren en Oxe, som han havde skjult under Frakken, — da til Alles største Forbauselse den Døde i forskrækkelig Hast reiser sig og sværger paa, at han ikke for nogen Priis vil have sit Hoved afhugget. De Tilstedeværende greb nu Mormonerne og tvang dem til at tilstaae, at Alt iforveien var aftalt mellem den foregivne Døde og de sidst Ankomne, og alle Tre bleve med en dygtig Dragt Prygl bortjagede at friste Lykken bedre et andet Sted. Man siger, at disse trende Mirakelmænd skal have været Joseph Smith og hans værdige Staldbroder Sidney Rigdon. — At nu vistnok mangfoldige opdigtede Historier fortælles paa dette Parties Bekostning, er vel høist sandsynligt, men at Mormonsecten, der er bygget paa Bedragerie, driver dette paa mangfoldige Maader, og at det da ofte mislykkes, er vist.

At det var ærgjerrige politiske Planer, som drev Joseph Smith, synes meget rimeligt. I Nauvoo skal han have oprettet en af flere tusinde Mand bestaaende Livvagt, der kaldes „the Nauvoo Legion" og for hvilken Propheten var høist befalende General, saa han som en ægte Pave stod i Spidsen for sin Kirkes kirkelige og militære saavelsom for dens com-

mercielle *) Anliggender. Derhos bemærke man, at da Enhver efter 6 Maaneders Ophold er stemmeberettiget, kunde det ikke synes Propheten at være et saa ugrundet Haab engang at komme paa Valg til Præsident i de forenede Stater, saameget mere, som ogsaa dette skal være sjunget for hans Vugge. — Blandt Indianerne skal Propheten ogsaa have havt sine Missionærer og Agenter, for rimeligviis med dem at slutte Forbund, der i paakommende Tilfælde jo kunde være af Vigtighed for Kirkens politiske Operationer.

Omtrent 150 Personer blandt de Norske ere overgaaede til denne Sect, og de Fleste af disse opholde sig i dette norske Setlement ved Fox-River, hvor foruden endeel Yngre, som ere blevne Præster, 2de ældre Norske allerede have naaet en hoi Værdighed i Mormonkirken; den Ene, en Tinddøl Ole Heier, er nemlig Biskop og skal besidde den Gave at kunne helbrede Syge; den Anden, Gudmund Haugaas fra Stavanger Amt, er hverken mere eller mindre end: „highpriest after the order of Melchisedek in the church of Jesus Christ of Latterday-Saints", d. e. „Ypperstepræst efter Melchisedeks Orden i Jesu Christi Kirke af den sidste Dags Hellige", ligesom han ogsaa er den hoieste Mormonbiskops „Counsel" (Raadgiver) i de verdslige Sager, som vedrore Kirken; han besidder den Naadegave at kunne tale med Tunger. Denne Sidste gjorde Setlementet paa Koskoneng et Besøg, medens jeg opholdt mig der; han havde med sig en anden ganske ung Norsk, Knud Pedersen, der er En af de 70 Disciple, der som Evangelist har det Embede at gaae omkring og prædike og døbe. Begge disse streifede om paa forskjellige Steder og holdt nogle Gange Forsamling; i den ene af disse var jeg tilstede. Efter en lang Indledningstale, hvori Ypperstepræsten gjorde mange Undskyldninger for, at han var en ulærd Mand, for-

*) Mormonkirken i Nauvoo driver nemlig en udbredt Handel, for hvilken denne Byes Beliggenhed ved Missisippi er fortrinlig skikket.

sikkrede, at han ikke foragtede men høiagtede Lærdom, sagde, at han, uden at lokke Nogen, kun i Korthed vilde fremlægge sin Troesgrund, læste saa op Eph. 4 Cap. og 1 Cor. 12 Cap.,*) forlod derpaa strax Texten, og rørte sammen en heel Deel snart af det Gamle snart af det Nye Testamente, uden at vi fik høre det Mindste af hans Troe eller Troesgrund. At Talen havde gjort det samme Indtryk paa de faa Tilhørere, som paa mig, mærkede jeg strax, og jeg derfor kun talte ganske faa Ord i den Anledning, og pegede paa, hvad det maatte være for en Forvirringens Aand, der kunde frembringe sligt usammenhængende Snak. Under deres Ophold her vare de et Par Gange hos mig og for ei at give dem den fjerneste Anledning til at ride paa den Kjephest, som de ogsaa altid bruger til Beviis for deres Læres Sandhed, at de spottes, hades og forfølges af Alle, viste jeg dem al den almindelige Menneskekjærlighed og Velvillie, som stod i min Magt og opfordrede Menighedens Lemmer til det Samme, saa de ved deres Bortdragen erklærede, at de havde fundet sig saa vel her, at de snart vilde komme igjen. Ei forsøgte Gudmund paa Koskonong at tale med Tunger, saa jeg ei har været Vidne til denne hans Naadegave, men andre Norske, som have været tilstede i Forsamlinger, hvor Aanden var kommen over Gudmund, have fortalt mig, at han under frygtelige Grimaser og med skjælvende Læber skal have udstødt endeel Lyd, af hvilke Tilhørerne kun kunde skjelne disse to, der ofte bleve gjentagne: „Schavi! Schava!" Naar saa Gudmund havde talt fra sig, blev der bedet Vorherre

*) Disse tvende Steder af Bibelen skulle Mormonerne jævnligen oplæse i de Vantroendes Forsamlinger; af disse søge de nemlig at bevise, at Mormonsecten maa være den rette apostoliske Kirke, fordi den alene har, som den paastaaer, den Orden i Læreembedet, som fandtes i den første Kirke, idet Herren har beskikket dem, Nogle til Apostler, Andre til Propheter, Andre til Evangelister, Andre til Hyrder og Lærere (sfg. Eph. 4, 11. med 1 Cor. 12, 28.), ligesom „Aandens Aabenbarelse er givet Enhver af dem" (sfg. 1 Cor. 12, 8—12.).

om en Udlægger, der da almindelig forklarede, at Aanden gjennem Gudmund havde forkyndt Mormonkirken at være Herrens sande Kirke o. dsl. Tvende*) andre yngre Norske, der ogsaa vare Præster, kom nogen Tid senere til Koskonong, for vel ogsaa at forsøge at fiske i rørt Vand, men om de end ikke kunne have ugrundet Haab om i sin Tid at faae fanget et Par store Fiske iblandt den Hob, som ikke have ladet sig fange i vor Menigheds Næt, var deres aandelige Fisketour dog ikke heldig paa Koskonong. I Musquigo, hvorfra de kom til os, og hvor de allerede forhen havde nogle Tilhængere, lode den Vinter et Par Norske sig døbe i en tilfrossen Bæk, blandt hvilke en Gitle Danielsen (?) fra Stavanger Amt, der, trods Pastor Clausens alvorlige Formaninger til ham, dog lod sig bedaare af denne falske Lære.

Under mit Ophold i det norske Setlement ved Fox-River, var jeg tilstede ved en Mormonforsamling, hvilken jeg her vil omtale som et Bidrag især til de norske Mormoners Historie. Ved Fox-Flodens af store Egetræer omgivne Strandbred blev paa en klar, varm Vaardag, en Søndags Formiddag, en talrig Forsamling holdt. Efterat en Psalme var sjunget af Mormonernes Psalmebog, hvis Indhold er forfattet deels af Propheten Joe Smith, deels af hans Hustru og andre Digtere i Mormonkirken, fremstod en Amerikaner, en begavet ung Mand, der nylig var ankommen fra Mormonernes Hovedresidents Nauvoo, og som var En af de 70; han besteg en stor Vogn, vel belastet med Folk, satte først med megen Omhyggelighed sine Arme i en imponerende Stilling, og begyndte derpaa med lukkede Oine og kraftig Rost en lang Bøn med det almindelige Omqvæd: „oh holy Ghost come down upon us!" („o Helligaand, kom ned over os!"), tog derpaa en Text af Johannes's Aabenbaring,**) udlagde denne paa Mormon-Viis og

*) Udsendingerne vandre altid To og To.

**) Aabenbaringsbogen og Daniels Prophetier skulle næst Mormonbogen være deres kjæreste Læsning.

talede derpaa om Daaben, som han erklærede for ugyldig, naar den ikke skeede ved fuldkommen Neddyppelse under Vand, gjorde Tilhørerne viis paa, at naar en Synd er begaaet, maa man døbes „atter og atter og atter til Syndernes Forladelse." Efter ham betraadte en anden Mormonpræst den samme Talerstol, raabte Vee over alle Secter, beviste, at Mormonkirken var Jesu Christi sande Kirke, og at kun for dens Medlemmer var der Naade at vente, Deel i „den syvende og sidste Aabenbaring af Naaden", som Herren i disse sidste Dage havde givet for alle Mennesker ved sin Prophet, Joseph Smith. Efter denne første Act begyndte anden dermed, at Præsterne med hele Forsamlingen gik nærmere ned til Flodbredden, hvor den første Prædikant afførte sig sit Halstørklæde, Kjole, Vest, Uhrbaand og Uhr, hvilket han Alt overleverede til en graahærdet norsk Mormon; derpaa vadede han ud i Floden, til Vandet rak ham vel over Knæerne, talte saa nogle Ord om Daabens Vigtighed saavel for hver Den, der vilde indtræde i Kirken, som for hver Indtraadt, der havde begaaet en eller anden Synd, opmuntrede og besvoer den paa Flodbredden staaende Forsamling til ikke paa denne vakkre Dag at forsømme den Anledning, Herren saa naadig gav dem til at erholde Naade og Forladelse og den Helligaands Gave i „den levende Kilde, der var aabnet af Herren til Syndernes Forladelse" („the living fountain opened by the Lord for the remission of the sins.") Derefter kom først en Amerikaner, der ligeledes afførte sig Kjole og Vest og vadede ud i Vandet, ledet ved Haanden af Døberen, som derpaa greb ham med den ene Haand i Nakken, hævede den anden mod Himmelen, nævnede Baptizandens Navn, styrtede ham derpaa baglænds ned i Vandet (baglænds nemlig, forat han under sin Daab skulde „see Himlene aabne") med de, — for slig Leeg isandhed altfor hellige, Ord: „jeg døber Dig i Navnet: Faderens og Sønnens og den Helligaands." Derpaa blev den Døbte af Døberen atter ledet op af Floden. Denne Amerikaner var gift med en norsk Qvinde,

der forhen var bleven Mormon; Manden, som længe skal have stredet imod, feirede denne Dag sin Indtrædelse i Kirken. Efter ham kom en lille 6 a 7 Aars gammel norsk Pige; idet Doberen tog hende ved Haanden og ledede hende ud i Floden, sagde han, vendende sig mod Forsamlingen paa Flodbredden, omtrent saa: „vi dobe ikke Born, thi det gjorde ikke Herrens Apostler, men vi tage dem efter Christi Exempel i Favn, lægge Hænderne paa dem og velsigne dem, men naar Bornene, som dette, er kommen til Skjels Aar og Alder, dobe vi dem; kom derfor mit Barn!" Derpaa samme Scene med hende som med den Forste. Derefter kom tvende Norske til, og lode sig dobe; den Ene af disse var tre Gange tilforn dobt og blev nu igjen dobt „til sine Synders Forladelse". Dermed sluttede Doberiet for den Dag, uagtet det, hvad en Mormon Dagen iforveien havde fortalt, var bestemt, at baade Ypperstepræsten Gudmund Haugaas og Biskoppen Ole Heier, kort fast hele Mormoncompagniet blandt de Norske skulde dobes igjen den Dag „til deres Synders Forladelse." Deres Modstandere i Setlementet vilde nemlig vide, at nogle af „de Hellige" skulde være blevne uenige om nogle Sviin og derfor var nu den Helligaand, der naturligviis intet Samqvem vil have med Svineuenighed, veget fra dem og for at faae Forladelse for denne Synd og den Helligaands Gave igjen, skulde de den Dag være dobte paany. Dette skede imidlertid ikke dengang; Grunden veed jeg ikke, maaskee den Spot, som endeel af de Tildestedeværende, der ikke vare Mormoner, drev med dette Galenskab, idet endogsaa En af dem — urigtigt nok — tog en stor Hund og kastede midt udi Floden, da den Fjerde dobtes, — kan have virket til, at Doberiet udsattes til en beleiligere Tid. — Medens den forste Prædikant var paa Talerstolen, var der kommen en syg Mand, kjort af sin Hustru i en Censpænder-vogn; Manden skulde i 7 Aar have været værkbruden og kom nu for ved Haandspaalæggelse at helbredes. Denne Helbredelsesscene blev udsat til samme Dags Aften i en Forsamling i Gudmunds Huus, hvor Miraklet under Bon og Hænders Paa-

læggelse skal være forsøgt, men ei lykkets ganske, fordi den Helligaands Gave for en Tid var veget fra Mirakelmændene; — i denne sidste Forsamling var jeg ikke, da jeg havde nok af det, jeg havde seet af dette i mine Øine vanhellige Skuespil. — Jeg fik saaledes ikke heller see nogen Mirakelprøve, men Gudmund Haugaas havde paa Koskonong forsikkret mig, at han paa sin syge Datter havde seet klare Beviser paa, at Ole Heier besad den Naadegave at kunne helbrede. Samme Søndags Eftermiddag holdt jeg efter Anmodning fra de faa Norske, der have holdt fast ved den lutherske Kirke, Gudstjeneste i et Skolehuus i Setlementet. Det temmelig rummelige Værelse var aldeles opfyldt, og dertil en stor Mængde udenfor; alle de norske Mormoner og øvrige Secterere vare tilstede. Texten paa den Dag, — det var 4de Søndag efter Paaske — gav mig gjennem Frelserens Ord i Joh. 16, 13 & 14 V.: „naar han, den Sandheds Aand kommer, skal han veilede Eder til al Sandhed, thi han skal ikke tale af sig selv, o. s. v. — thi han skal tage af Mit og forkynde Eder", Anledning til, som Ordene kunde falde i et extemporeret Foredrag, at tale om, hvorledes alle disse falske og Guds Ord fordreiende Secter og deriblandt navnlig Mormonsecten, — alle raabe paa at have Sandheds Aand; jeg viste dem, hvorledes Mærket paa den ægte Sandheds Aand nodvendig maatte være at veilede til al Sandhed og ei til Løgn, søgte at lægge Tilhørerne paa Hjerte, at Sandhedens Aand dog umuligt kan veilede Mennesket til at bespotte og forhaane sin egen Daab, søgte at vise dem, at Sandhedens Aand gjennem sine Redskaber ei taler Menneskepaafund og Galenskab, men tager af det, som hører Christus til, og at det er dette, han forkynder og forklarer for hver den, som lader sig lede af den. I Begyndelsen loe Mormonerne, men da jeg i Talens Løb lod omtrent de Ord falde: "jeg seer rigtignok desværre, hvorledes I stakkels forblindede Landsmænd lidet bekymre Eder om, at Sandheden forkyndes Eder; det letsindige Smil, som spiller om Eders Læber vidner for grant

derom, men dog maa jeg forkynde Eder Herrens sande Kirkes og hans Ords Sandhed, — om I ville annamme den eller ikke, staaer til Eder o. s. v." — bleve de alvorligere. Da Gudstjenesten var til Ende, reiste Ypperstepræsten Gudmund sig og sagde: „jeg vilde tale nogle Ord i Anledning af det, Præsten har sagt, om Folket vilde stoppe et Dieblik; i alfald stopper vel Præsten." Heraf tog jeg imidlertid ingen Notits, men gik, da jeg ikke ansaae det for Ret at indlade mig i unyttig Strid med en Mand, hvem jeg længe baade under hans Ophold paa Koskonong og Dagen iforveien i et Besøg, jeg gjorde ham, *) forgjæves havde søgt at overbevise om Sandheden. Efter hvad jeg siden hørte, skal Ypperstepræsten bleg og skjælvende have raset mod mig og hvad jeg havde sagt, — og det blev mig fortalt, at der var raabt efter mig, da jeg, idet jeg gik, trængte mig gjennem Folkemassen: „han gjør som Skrubben, naar han har dræbt saa flyer han;" — hvortil en Anden naivt nok skal have svaret: „han fik dog altsaa dræbt da." Ligesaa hørte jeg, at Mormonerne skulde være saa forbittrede paa mig, at Enkelte skulde have frygtet, at de kunde gjort, hvad det skulde været. Imidlertid reiste jeg efter min Bestemmelse næste Dags Morgen fra dette Setlement, kjørte over Fox-Floden paa samme Sted, hvor jeg Dagen iforveien havde været Vidne til Døbesecnen, lod min Hest drikke af det for sligt Døberaserie altfor friskt og klart strømmende Vand, og kom i god Behold tilbage til min Hytte paa Koskonong.

Jeg har troet det rigtigt at meddele noget udførligere, hvad jeg har kunnet erfare om Mormonsecten, baade fordi

*) Ved dette Besøg fik jeg Anledning til at see hængende over Ypperstepræstens Sopha et Fac Simile af de fundne „gyldne Plader." Skriften var den forunderligste Blanding af græske, hebraiske, syriske og andre Slags Bogstaver, og besynderlige Figurer, som chinesisk Skrift, saa det ikke var muligt at faae et eneste sammenhængende Ord ud deraf. Tavlerne selv skulle være forsvundne.

Flere af vore emigrerede Landsmænd, som anført, ere overgangne til denne Sect, og fordi det er mig bekjendt, at ligesom Secten har udsendt Missionærer til forskjellige af Europas Lande, saaledes skal det være bestemt, at Mormonmissionærer ogsaa skulle ankomme til Norge.

Veien mellem Koskonong og dette Setlement, — omtrent 120 a 130 Mile — gaaer for det Meste over store nøversseelige Prairier, paa hvilke man mangesteds ikke øiner Andet end Himmel og bølgende Græsenge. Da det var paa Vaarsiden, jeg gjorde denne Reise, frembød det friskegrønne Græstæppe, som nys havde lagt sig over disse store Strækninger, et herligt Skue, yndigt især, efterat Prairiebranden, der aarlig antændes deels af Indianerne, forat de paa deres Jagt deslettere kunne komme frem, deels af Nybyggerne, forat Græsset des for skal spire, er gaaet over disse vide Enge og har efterladt et mørkt og trist Udseende. — Jeg hvilede paa denne Tour en Nat over hos en from Methodist, der paa mit Spørgsmaal om, hvad jeg havde at betale, svarede mig: „go and preach for your brethren!“ („gaae og prædik for dine Brødre!“)

Af Tilstanden i dette Setlement ved Fox-River, der er den ældste Nedsættelse af norske Emigranter, burde man kunne bedømme, om det er sandt, at Amerikandvandringen har gjort de Norske til de mægtige og formaaende Herremænd, som man jo efter de mange lokkende og glimrende Beretninger om Amerika skulde troe, De maatte blive, der have opholdt sig 20 Aar i Amerika, — at dette ingenlunde er Tilfælde, maa enhver Sandhedskjærlig kunne see og ville indrømme, og haabe tør man, at naar Brevskriverne fra Amerika, hvis Beretninger i Almindelighed dog ingenlunde ere saa glimrende mere nu som før, samvittighedsfuldt vilde skildre Forholdene, som de virkelig ere, male ikke blot Lys- men Skyggesiderne, Amerika, som alle andre Lande, har, — da ville deres Breve, selv om de tilraade Emigration, være det sikkreste Middel til at hemme den Ud-

vandringslyst, som, til Skade for saamange Emigranter, i de sidste Aar har taget saadan Overhaand blandt vore Landsmænd. Da Hensigten med denne lille Bog ingenlunde er at skildre Emigranternes oekonomiske, men deres kirkelige Tilstand og hvad dermed staaer i Forbindelse, og jeg ingenlunde føler mig anderledes opfordret til at fraraade Emigration, end jeg allerede i mine gjennem Dagbladene offentliggjorte private Breve har gjort, anseer jeg det unødvendigt her at forlænge denne Bog, der allerede er bleven vidtløftigere, end jeg havde troet, med nogen nøiagtigere Beretning om de norske Emigranters oekonomiske Tilstand, der i Almindelighed selv hos de Nybyggere, der have været flere Aar i Amerika, isandhed kun er maadelig.

Foruden de Colonier, jeg har nævnet i Territoriet Wisconsin og Staten Illinois, er der et norsk Setlement i den sydlige Deel af Iowa (see Side 23) i Lee County under $40\frac{1}{2}$ Grad nordlig Bredde. Dette Setlement, i hvilket den i 1843 afdøde Hans Barlien skal have været En af de første norske Setlere, er nu ganske ubetydeligt, da en heel Deel af de Norske, som boede her, have forladt denne Egn, der i det Hele taget skal være meget usund. En Mad. Lauman, hvis Mand døde der for nogle Aar siden, boer i dette Setlement. En heel Deel af de Norske i dette Setlement skulle ogsaa være Mormoner. — Da Setlementet er saa fjernt fra de øvrige norske Setlementer i Wisconsin og Illinois og, som anført, saa ubetydeligt, har jeg ikke besøgt det. — Efter hvad der er fortalt mig, skulle alle de Norske der have taget deres Land paa „claim." (see Side 72.)

Efterat jeg paa den Maade, jeg gjennem disse Blade har søgt at fremstille, havde gjort Alt, hvad der stod i min Magt, for at opnaae den Hensigt, i hvilken jeg følte mig kaldet til

at reise til Amerika: at undersøge de norske Emigranters kirkelige Tilstand og søge at give Stødet til Kirkeordenen blandt dem, — tiltraadte jeg, fra Koskoneng gjennem Musquigo, min Tilbagereise til Norge, gik fra Milwaukee paa Indsøerne med Dampskib til Buffalo, hvor jeg opholdt mig et Par Dage og tog derfra, ikke som paa min Henreise paa Jernbane, men valgte dennegang den vistnok noget langsommere, men meget behageligere og lidt billigere Tour med Trækbaade paa **Eriecanalen.** Denne Canal, der forbinder Erie-Søen med Hudsons-Floden er isandhed et Kjæmpeværk; gjennem en Strækning fra Buffalo til Albany af 363 Mile er Canalen paa flere Steder anlagt gjennem et Terrain, hvor man har maattet hugge sig gjennem Skove og minere sig igjennem Klipper; ved **Lockport**, en liden By saakaldet efter de 4 betydelige Sluseværker („locks"), hvormed Canalen her er forsynet, viser det sig især i det Storartede, hvad Menneskeklogt og Kunst kan formaae over Naturen. Det blev mig fortalt, at Eriecanalen skal have kostet over 8 Millioner Dollars. — Fra Albany tog jeg atter med Dampskib paa Hudson til Newyork, hvorfra jeg under mit Ophold der gjorde en Tour til Philadelphia, hvis Bodsfængsler jeg ønskede at besee.

Philadelphia med, efter Census af 1840, 258,832 Indb. er en deilig By, vel bebygget og prydet med prægtige offentlige Bygninger af hvidt Marmor, blandt hvilke „the United States' Bank", og det endnu ufuldendte **Girards Collegium** tæt udenfor Byen især udmærker sig. Philadelphia har en fra det travle og larmende Newyork forskjellig Charakteer, et saa reent og søndagsmæssigt Udseende, idet nemlig den meste Handel og Støi er indskrænket til Quaierne og de Floden tilgrændsende Gader. Vandværkerne ved Floden Schuylkill, hvis hele Vandmasse er dæmmet op og danner en overordentlig Vandkraft, forsyne hvert Huus i den store By med Vand.

Den første Udflugt, jeg gjorde i Philadelphia, var til **Bodsfængslerne**, hvoraf der gives tvende „the County Prison"

og „the State Prison", begge anlagte efter det pensylvanske eller philadelphiske Fængselssystem, der, som bekjendt, i Modsætning til det auburnske System, efter hvilket Fangerne arbeide sammen under den strengeste Taushed, har til Princip disses fuldkomne Isolering i eensomme Celler. Med en tydsk-luthersk Præst Dr. og Professor Demme gjorde jeg Bekjendtskab i „the County Prison", hvilket jeg først besøgte; han tog sig med særdeles Venlighed af mig, gjorde mig bekjendt med Overbestyreren for „the State Prison", en ægte amerikansk Gentleman, der var overordentlig begeistret for dette System, hvis gode Virkninger han ikke noksom kunde lovprise. Af ham blev mig fortalt, at der en kort Tid forud fra dette Fængsel var frigivet en Norsk, der var dømt for en særegen Forbrydelse. Han havde været Matros ombord paa et stort amerikansk Skib, Fartøiet forliste, og Folkene søgte at redde sig i Baade, den Norske var i Forening med nogle Andre kommen i en mindre Baad, der var overlastet og truede med at undergaae i den stærke Storm og Søgang; for at redde sig selv og nogle Enkelte bleve 2de af de stærkeste Mænd i Baaden, blandt hvilke den Norske, enige om, at kaste Saamange overbord, som Baaden ikke kunde bære, — dette skeede, og blandt dem, der fandt Naade for deres Øine, var en Pige, der havde været som Passageer med Fartøiet, medens 4 bleve kastede ud, af hvilke den Ene endog frivilligen sprang i Søen. Folkene i Baaden bleve efter nogle Dages Forløb reddede af et Skib, der bragte dem ind til Philadelphia, hvor Pigen fremstod som Anklager mod den Norske, som havde været Ophavsmand til den Beslutning, der var fattet; denne blev greben og dømt til Bodsfængselsstraf, — i hvor mange Aar erindrer jeg ikke — men efterat han havde siddet i 1 Aar blev han i Betragtning af det Særegne i Forbrydelsen benaadet og løsladt. — Jeg var inde i mange Celler og talte med flere Fanger, blandt hvilke en Preusser fra Halle, der var dømt til 3 Aars Fængsel for Falskneri; Fangen, der havde studeret Jus ved Halles Universitet, var en meget dan-

net Mand, og han udtalte sig særdeles til Fordeel for det philadelphiske System og fremhævede blandt Andet, foruden det moralske Fortrin, som han meente nødvendig maatte være forbunden med den Censomhed, i hvilken Fangen er henviist alene til Gud og Betragtning af sig selv, ogsaa dette, at Fangen ikke ved dette Straffesystem som ved det auburnske, naar han kom paa fri Fod igjen, var udsat for at gjenkjendes af andre Fanger, der kunde have Lyst til eller Fordeel af at spolere den borgerlige Agtelse, den Losgivne, hvis han virkelig var bleven forbedret, kunde forhverve sig, naar Folk ei vidste; at han havde været straffet, ligesom han ogsaa troede, at det var klart, at den Straf, der efter det auburnske System paalagde den strengeste Taushed i Selskab med Mennesker, igrunden var langt baade unaturligere og haardere end Censomhed. Denne Tydsker havde siddet i Fængsel i 1½ Aar og havde i den Tid lært Væverkunsten, saa han forsikkrede, at Tiden ikke faldt ham lang. — En anden Fange, jeg besøgte, havde siddet i 10 Aar; han saae vel bleg ud, men sagde selv, at han følte sig frisk og vel tilmode, ligesom hans Arbeide gik raskt fra Haanden. Ingen af de middelaldrende og ældre Fanger, jeg besøgte, saae ud til at have lidt paa Sind eller Helbred ved Censomheden, men derimod besøgte jeg nogle faa Yngre baade Fruentimmer og Mandsfolk, hvis Udseende var mig mistænkeligt, uagtet vistnok ikke deres Tale røbede Vanvid. Overbestyreren troede, at Grunden hertil laae i de hemmelige Synder, som de Yngre maaske ved Censomheden fristes til. — Fængslet er bygget i en Rotunde saaledes, at hver „Block" eller Cellegang udgaaer som Radie fra det Centrum, hvori Vogterne befinde sig. Hver Fange har foruden sin Celle en „Yard" (en lille Gaard) under aaben Himmel, hvori han hver Dag slippes ud; saaledes i de mandlige Celler, men i de qvindelige, der ere byggede ovenover disse, ere ei slige Gaarde, som ere erstattede derved, at hver qvindelig Fange har tvende Celler ved Siden af hinanden, saa de arbeide i den ene og sove i den anden; — en jammerlig Erstatning vistnok for Ta-

det af Guds aabne Himmel! — Foruden 4 Inspecteurer, der staae i Spidsen for Anstalten, er der ansat en „Warden" (en Opsynsmand), og under ham andre „Overseers" og „Officers" (over- og underordnede Betjente); derhos en Læge og en „Moral Instructor" (Lærer), hvis Pligt det er jævnlig at besøge Fangerne. Desforuden besøges de, der forlange det, af Geistlige af den Confession, til hvilken de bekjende sig. En Mangel forekommer det mig at være, at der ikke holdes ordentlig Gudstjeneste for Fangerne, men dette flyder vel tildeels af Systemet, — efter hvilket dette dog synes mig muligt ved en egen Celleindretning i Kirken, — eller rimeligviis meest deraf, at Fangerne i Amerika tilhøre saa forskjellige Kirkesamfund, at det ikke er muligt at gjennemføre Kirketjeneste til Enhed for dem Alle. — Af 16de Aars Raport over Bodsfængslet, der blev oplæst i Marts 1845 for „the Senate and House of Representatives", sees det, at 138 Fanger havde været optagne i Stats-Fængslet fra 1ste Januar 1844 til 1ste Januar 1845. I samme Tidsrum vare 157 Fanger afgaaede, deraf 98 efter udstaaet Straffetid, 46 ved Benaadning og 13 Døde. Det hele Antal af Fanger, som havde været optagne i Fængslet fra 25de October 1829, da Fængslet blev aabnet, og til 1ste Januar 1845, var 1916; 1ste Januar 1845 var der 340 Fanger. — Efter 15de Aars Raport viser det sig ved et sammenlignende Overslag mellem 3 Fængsler efter det pensylvanske og 5 Fængsler efter det auburnske System, af hvilke sidste de to ere beliggende paa for Sundheden gunstigere Steder end det i Philadelphia, at Dødeligheden i Fængsler efter det pensylvanske System har været mindre, end i dem efter det auburnske, i hvilke Mortalitetslisterne vise 2. 41 aarlig, medens i de pensylvanske 1. 96.

Efter denne Udflugt til Philadelphia tog jeg 7de Juni f. A. fra Newyork med et svensk Skib „Thore Petré", ført af Capitain Anderson fra Gefle, bestemt til Stettin med Olie og

Farvetræ; med stærke vestlige Vinde fortes vi lykkeligt og hurtigt over Atlanterhavet, gjennem den brittiske Canal og Oresund og ankrede paa Helsingoers Rhed efter 28 Dogns Seillads, — hvorfra jeg med Dampskib ilede tilbage til mit kjære Fædreland.

Saaledes har jeg da, kjære Læser, sogt i denne lille Bog at give dig en Udsigt over „**min Reise blandt de norske Emigranter i de forenede nordamerikanske Fristater**"; — min Forsikkring, at jeg har stræbt at give denne saa godt, jeg har formaaet, kan naturligviis lidet gavne baade Dig og mig; de Mangler, Ingen villigere end jeg erkjender, at Bogen har, faaer Du overse med Skaansomhed. Min Hensigt med at udgive denne Brochüre var Haabet om, at den kunde virke til hjemme i Fædrelandet at vække Deeltagelse for vore emigrerede Landsmænds **kirkelige Trang**, og ved at fremsætte simpelt hen, hvad der i kirkelig Retning blandt Emigranterne er udrettet, sætte dem, der maatte omfatte denne Sag med Interesse, istand til at bedomme, hvorledes der videre burde bygges paa den for Kirkeorden blandt vore Landsmænd derover lagte Grundvold. Fra **Fædrelandskirken** er det Hjælpen fremdeles maa komme, hvis der skal blive nogen Fasthed og Holdning at haabe for den ved et **enkelt** svagt Kirkebud begyndte Gjerning, hvortil det enkelte Lem af den norske Kirke, der af christelig Kjærlighed til de Emigrerede ved sin saa uegennyttige Opöffrelse satte mig istand til at gaae over til det fjerne Land, ved sin Opfordring og Understottelse gav Stodet. **At komme i Udlændigheden adspredte Troesbrødre og Landsmænd** til Hjælp i deres **kirkelige** Nod er dog visselig ingen uvigtig Gjenstand for Fædrelandets Kirke. Vel er det saa, at de til Amerika udvandrede Norske, lokkede af Haabet om timelig Fordeel i et Land, hvorom de Fleste af dem

drømte, at det skulde flyde med Melk og Honning, — frivilligen have givet Slip paa det store, uundværlige Gode: Kirkelig Orden, som de havde hjemme i Fædrelandets Kirke, men derfor tør og vil sandelig ingen betænksom hjemmeværende Christen bryde Staven over dem; hos Mange var Nøden ikke saa liden, og det smilende Haab om bedre Kaar ved overdrevne Beretninger fristende; hvad Under da om verdsligt Syn for jordiske Goder blændede Synet for Kirken, saameget mere, som jeg veed med Vished, at Mangfoldige af dem ingenlunde havde faldt paa at tænke over, at ikke ogsaa i Amerika Kirkeorden skulde blive dem tildeel. At en Trang og Længsel, om end ubevidst, har rørt sig hos de Emigrerede efter at faae geistlig Hjælp, derpaa tyder jo klarligen endogsaa det meget vildfarende Secterie, der har smittet Mange af dem og bragt dem til enten aabenbar at slutte sig til Sectpartier eller til at holde sig til selvgjorte Præster, — ligesaavel som Kaldet og Valget af Clausen, i hvem de have en ordentlig kaldet, prøvet og indviet Herrens Tjener, i Forening med det Forsøg, som fra de sydvestlige Setlementer paa Grændsen af Illinois og Wisconsin er gjort paa at faae en Geistlig fra Norge. Og hvor alvorlig denne Længsel efter Kirkeorden var hos Mangfoldige, derpaa saae jeg klare Beviser ved min Ankomst; de mange hjertelige Bønner for og de vakkre, christelige Taksigelsesbreve, som de grundlagte Menigheder sendte med mig til Farver Sørensen, der saa kjærlig havde tænkt paa dem i deres kirkelige Nød, og saa opoffrende havde gjort Begyndelsen til at afhjælpe denne, i Forening med de Opoffrelser, Setlementet paa Koskonong isærdeleshed, og de sydvestlige Prairier have viist sig villige til at gjøre, Opoffrelser, saa store hos Personer, hvis oeconomiske Forfatning i det Hele isandhed er mindre end glimrende, at det klart viser sig, at Længselen efter Kirkeorden har raadet mere hos dem nu, end Hensyn til de Midler, de have til at afhjælpe denne, — alt dette tyder paa, at en følelig Trang til at faae igjen, hvad de hjemme besad,

og som det længere eller kortere Savn af dette Gode har lært dem at skatte: **kirkelig Orden for dem og deres Børn,** nu er tilstede hos dem. At derfor ogsaa Tiden for Fædrelandets Kirke nu er kommen til at komme Emigranterne til Hjælp i kirkelig Henseende, synes mig klart, — og at Forpligtelsen til at hjælpe, hvor der er Nød, ligger Christne paa, det behøves ei at udvikles nøiere for hver den, der kjender Guds Ords Formaning: lader os gjøre Godt imod Alle, men meest mod **Troens egne Huusfolk.** Ogsaa fra vore Troesbrødre i Udlændigheden lyder det derfor: **„kom herover og hjælp os!"**

Hvad der først og fremst er nødvendigt nu, forat den Begyndelse til Kirkeorden, som er skeet, kan fortsættes, er naturligviis det, at ordentligen prøvede og viede Herrens Tjenere komme over. I Clausen have vi Een, og jeg er beredt til at opfylde den Forpligtelse, jeg har til Koskonongs Menighed, igjen at gaae over til denne, saafremt der ikke er nogen Anden, som er villig til at overtage Menigheden i mit Sted. Jeg har gjennem de offentlige Blade (see Morgenbladet for 1845 No. 228) tilladt mig at opfordre Theologer og yngre Geistlige til at opgjøre med sig selv, hvorvidt En eller Anden blandt dem skulde føle Kald til at gaae i mit Sted; endnu er der, saavidt mig bekjendt, Ingen, som har meldt sig. *) Men selv,

*) Det kunde jo deraf synes, at der ikke var nogen Grund til at haabe, at der i Fædrelandet gives nogen Theolog eller Geistlig, der føler sig kaldet til at gaae til Amerika, og at det saaledes endnu mindre er Grund til at vente, at 4, som nedenfor foreslaaet, skulle ville gaae. Men jeg for min Deel troer, at en af de væsentlige Grunde, hvorfor Ingen melder sig til at gaae, er den, at selv om En eller Anden skulde føle sig kaldet til at drage over, hindres han, naar han betænker, at han ikke har Midler til at gjøre den lange og ikke saa lidet kostbare Reise; med to tomme Hænder kan jo visselig Ingen, hvormeget han end dertil skulde føle sig opfordret, komme fra Norge til Amerika. Derhos troer jeg, at det vilde være lettere at faae 4 til at reise end Een, da det at virke i Fællesskab

om jeg saaledes bliver nødt til at paatage mig et Kald, forskjelligt fra det, hvortil jeg troede mig kaldet, da jeg førstegang reiste til Amerika, idet dette, som jeg oftere har anført og, som saavel i min Ansøgning om Præstevielse som gjennem offentlige Blade før min Afreise klart er udtalt, bestod i: **at undersøge Emigranternes kirkelige Tilstand og søge at lægge Grundvolden til Kirkeorden blandt dem,** — medens hiint, hvortil jeg af Koskonongs Menighed er kaldet, bestaaer i **at blive en allerede derover ordnet Menigheds faste Præst og Sjelesørger,** et Kald, som jeg haabede, en dertil bedre Skikket vilde paatage sig, naar Isen først var brudt, — selv om jeg, naar Ingen Anden vil overtage denne Menighed, bliver nødt til at modtage dette Kald, som jeg baade paa Grund af andre, Hjertet nærliggende, Fordringer og tillige, fordi jeg frygter for, at jeg ingenlunde besidder den kirkelige Klarhed og Fasthed, som udfordres til at lede en **Menighed** i det af Secter saa søndersplittede Amerika, — saa er Emigranternes kirkelige Trang ingenlunde derved afhjulpet. Det er nemlig slet ikke muligt for 2de Præster at kunne overtage de mangfoldige og vidtadspredte Setlementer blandt de Norske, selv om Præsterne, hvad de bør gjøre, indskrænke sig blot til dem, hvori Menigheder ere dannede, eller forhaabentligen kunne dannes. Jeg vil derfor her, som den, der er kjendt med Forholdene, tillade mig at paapege baade hvormange Geistlige der tiltrænges, og hvorledes de burde fordeles, hvis den begyndte Kirkeorden skulde faae den tilbørlige Fasthed og Holdning.

I **Musquigo** (see Side 26) burde der være een Præst, der her havde sin **Hovedmenighed**; som Annexmenigheder til denne burde Menigheden i **Chicago** (Side 92) samt Menigheden ved **Skoponong** (Side 86) lægges. — Paa **Kosko-**

---

paa et sligt Stridsfeldt visselig er baade lettere og behageligere. Forøvrigt, hvis Sagen er vor naadige og almægtige Herres egen Kirkes Sag, da vil Han nok vide at kalde dygtige Arbeidere ogsaa til denne sin Høst, naar Hans Tid bliver.

nong (Side 43) burde være en anden Hovedmenighed med Rock-River (Side 76) til Annex. — Setlementet ved Hamiltons Diggings burde blive een Hovedmenighed med Rock-Ground som Annex — og endelig Rock Prairie een Hovedmenighed med Jeffersons Prairie og Long Prairie (Side 83 og 90) som Annexer. Der udfordres saaledes 4 Sognepræster, for hvilke jeg skal love, at det endda blev fuldkomment Arbeide nok, naar de samvittighedsfuldt og til Velsignelse skulle forvalte deres Embede og sørge for Fremme af Kirkeskoler for Menighederne. Dertil burde der være een Præst, der, uden at have noget særskildt Kald, som Evangelist skulde reise om paa de forskjellige Steder, hvor norske Colonister boe og derhos, om paafordredes, være de 4 Sognepræster behjælpelige. Denne Reisepræst burde ikke være gift.*)

Til at realisere denne Idee, der vel vil forekomme Mange for storartet, udfordredes Midler; endeel af disse maatte ved en Missionsvirksomhed for de norske Emigranter i Amerika tilveiebringes fra Fædrelandet af, da det er umuligt for Emigranterne med deres bedste Villie at udrede Alt hertil; — men denne Pengeunderstøttelse vilde ikke blive saa betydelig endda, som Mange maaskee ville mene. Med et Tilskud aarlig af 150 Spd til hver af de 4 Sognepræster og 200 Spd. aarlig til Evangelisten eller Reisepræsten, vilde disse kunne slaae sig igjennem, i Forening med den Løn, som Menighederne vilde være istand til at yde dem. Vel er det saa, at, som ovenfor

*) Det er vist ikke undgaaet den opmærksomme Læser, at de i de forskjellige Setlementer grundlagte Menigheder endnu staae aldeles isolerede for sig, uden at endnu nogen organisk Forening af samtlige Menigheder er tilveiebragt; at dette, som eneste Betingelse for indre og ydre Kraft i Menighederne, er aldeles nødvendigt, hvis den begyndte Kirkeorden skal faae nogen Fasthed, indsees let, — og denne Mangel vil ogsaa kun derved kunne afhjælpes, at der kommer flere Geistlige over, der i Forening med de forskjellige Menigheders Repræsentanter danne en Synodalforening med Synodalmøder.

anført, Koskonongs Menighed saavelsom de samlede Menigheder paa de sydvestlige Prairier, der gjennem Knudsen i Wysota skrev til Biskoppen efter Præst (see Side 84), have fastsat en Løn af 300 Dollars aarlig for deres Sjelesørger, der hermed som god Huusholder burde komme igjennem, men man bemærke, hvad jeg forhen har antydet, at Længselen efter at faae Kirkeorden har dicteret Emigranternes Hjerter dette givne Løfte mere end Hensyn til deres oeconomiske Evner, og Præsterne burde ei i et fjernt og fremmed Land udsættes for at komme til at lide Nød, hvis de skulle kunne gjøre deres Gjerning med Glæde, eller for til Menighedernes Skade at udpine den accorderede Løn af de mindre Formuende. Foruden den Summa, som udfordredes til de 5 Præster, ved at multiplicere 4 med 150 og dertil lægge 200, stor 800 Spd. aarlig, udfordredes med en rund Sum omtrent 400 Spd. aarlig til Menighedernes Kirkeskoler, — saa med en Totalsum af 1200 Spd. aarlig vilde meget kunne udrettes. Blev denne sikkret for de første 5 Aar, antager jeg, at Kirkevæsenet blandt de Emigrerede var saaledes fæstnet, at Emigranterne med deres til den Tid lidt forbedrede oeconomiske Tilstand for største Delen kunde hjælpe sig selv. Dertil udfordredes Reisepenge til de 4 Præster, der skulde føle sig kaldede til at afgaae herfra; 200 Spd. til hver af de 3, hvis de vare gifte, og 100 Spd. til Reisepræsten, der, som før anført, burde være ugift — vilde udgjøre en Sum engang for alle af 700 Spd. „Det er mange Penge," vil vel maaskee Mangen sige; „hvorfra skulle de komme i det fattige Norge?" — „Sølvet og Guldet er mit" siger Herren, og fik Han først bøiet Hjerterne til at komme „Brødrene i Udlændigheden" til Hjælp i deres aandelige Nød, da „mange Bække smaae gjør en stor Aa", mange Skillinger og Orter fra de mindre Formuende og enkelte Dalere fra de mere Bemidlede, gjør snart den opgivne Sum hele Norge over fra hvert ærligt Lem af Fædrelandets Kirke. Var en enkelt Mand, der ingenlunde kan kaldes riig, og som ikke eier mere

end det, han ved sine Hænders Gjerninger forhverver, istand til at tilbyde en Understøttelse af 500 Spd. *) for at give Stodet til Kirkeorden blandt Emigranterne, — hvad kan da ikke Mange udrette, hvis de interessere sig for denne Sag.

Det kan ei ligge i denne Bogs Plan andet end at paavise, hvad der kunde gjøres fra Fædrelandet, i Haab om, at Mænd med anden Auctoritet i Kirken, end den, jeg har, ville tage sig af denne Sag og opfordre den norske Kirke til en fra Kirkelemmerne udgaaende frivillig Missionsvirksomhed for den, — og jeg er da vis paa, at, hvis denne Sag, som jeg for dens egen Skyld omfatter med saa megen Kjærlighed, er Herrens, da vil den nok ogsaa bryde sig igjennem til Seier over alle Hindringer.

Til Slutning maa jeg, idet jeg ved denne Bogs Udgivelse har søgt at sætte Læseren istand til at bedømme min geistlige Virksomhed blandt mine Landsmænd i Amerika, bede den christelige Læser dømme den med undskyldende Kjærlighed og betænke, at det isandhed ikke er saa let en Sag at staae som ordnende Redskab under saa forvirrede kirkelige Forholde som dem, i hvilke jeg stod. Tilfulde erkjendende, at en Mand med andre Evner og Kræfter end dem, jeg er i Besiddelse af, vilde kunne udført denne Gjerning langt bedre, er jeg mig dog bevidst, at jeg redelig har stræbt at opfylde, hvad jeg troer var mit Kald. For hvad, der er udrettet, tilkommer Æren alene Ham, der gav Kraften, — for hvad, der er forsømt, bliver Skylden min.

En Oversigt over de geistlige Forretninger, jeg under mit Ophold blandt Emigranterne i de forskjellige Setlementer har udført, har jeg her tilføiet, da jeg troede, at den kunde have sin Interesse for Læseren.

---

*) Denne Sum var det nemlig, Farver Sørensen i Christiania ved min Afreise overleverede mig, forat jeg deraf skulde udrede de med Reise og Ophold i Amerika forbundne Omkostninger. Jeg ansaae det naturligviis for en af mine første Pligter at spare Alt, hvad der stod i min Magt af min af christelig Opoffrelse forsynede Pung; af denne mig betroede Sum brugte jeg saaledes ialt til min Hen- og Tilbagereise og til mit Ophold i Amerika 332 Spd., og ved min Tilbagekomst til Christiania gav jeg, med detailleret Regnskab over hver Skilling, jeg har udgivet, Sørensen 168 Spd. tilbage. Jeg anfører dette for at vise, at der ved fornuftig Oeconomie ikke udfordres Saameget endda til at reise til Amerika; derhos troer jeg ogsaa at skylde Sandheden og Sagen, for hvilken jeg har arbeidet, offentlig at godtgjøre, at det, der drev mig, ei var „materielle Interesser", som Hr. Reiersen har behaget at debitere. Jeg tør for hver Mand vidne, at denne Reise har gjort mig mere fattig, end jeg var tilforn.

Oversigt over de af mig udførte geistlige Forretninger blandt de norske Emigranter.

Setlementer.		Hvorofte holdt Gudstjeneste.	Døbte.	Confirmerede.	Communicerede.	Ægteviede.*)	Jordkastede.
Koskonong	Side 43	36 Gange	48	22	512	7	19
Rock-River	— 76	2 —	2	-	35	-	-
Hammilton Diggings	— 82	5 —	7	-	33	-	3
Rock-Gronnd	— 89	4 —	14	-	50	-	-
Rock Prairie	— 83	7 —	14	1	85	2	2
Jeffersons Prairie . .	— 83	5 —	13	4	84	1	-
Long Prairie	— 90	2 —	8	1	50	-	-
Skoponong	— 86	2 —	3	-	37	-	-
Milwaukee	— 87	2 —	1	-	3	-	-
Chicago	— 92	2 —	1	-	15	-	-
Tilsammen		67 Gange	111	28	904	10	24

*) Med Hensyn til Ægtevielse, bestemmer Lovgivningen, at den kan udføres af Fredsdommeren i hans Distrikt eller af andre dertil berettigede Øvrighedspersoner, eller af en ordineret Geistlig. Forsaavidt Ægtevielse forrettes af en Præst af hvilketsomhelst Religionspartie, da maa denne i Forveien have indleveret sit Ordinationsbeviis til Retsſædet i det County, hvori Vielsen skeer; men Tilladelse til Ægteskabets Fuldbyrdelse maa først være udstedt af Fredsdommeren eller en anden dertil berettiget Øvrighedsperson, og denne Tilladelse skal, efter fuldbyrdet Vielse, med paategnet Vielsesattest, indsendes til Secretariatet i Countiets Retsſæde, ellers er Ægteskabet borgerligt ugyldigt. Hvor umuligt det er at holde Control med, om En falskelig udgiver sig for Geistlig og indsender et selvgjort Ordinationsbeviis, følger af Forholdene i Amerika. Jeg indsendte simpelthen en Afskrift paa Engelsk af mit Ordinationsbeviis, betalte i Secretariatet den fastsatte Sum, og fik det uden videre tilbage paategnet med Tilladelse til at fuldbyrde Ægteskab.

Efterskrift.

Efterat den meste Deel af mit Manuskript var færdigt, har jeg modtaget Brev fra Pastor Clausen, der beretter, at den for „the District Court" i Madison indankede Sag (see Side 69) er bleven afviist, fordi Appellen ikke skal være tagen i den dertil af Lovene bestemte Tid; Appellen skulde nemlig, skriver Clausen, — efter hvad der i Madison var sagt ham, — være tagen samme Dag, som Dommen blev forkyndt; altsaa, da Dommen blev os forkyndt Kl. 11½ skulde Appellen være tagen inden Kl. 12 samme Nat; de 24 Timer, som blev os sagt at være Tiden, inden hvilken Appel skulde tages, skal være den Tid, inden hvilken de til Appellen henhorende Documenter skulle være færdige. Altsaa blev Loven feilagtigt fortolket for os i den Uberandrede, — kanskee atter et Kneb for at hindre os fra Appel. Uagtet Clausen skriver, at han i Madison gjorde Alt, hvad der stod i hans Magt, for om muligt at faae Sagen optaget til Undersøgelse og Dom ved „the District Court", hjalp dette dog ikke. Vi have saaledes intet Andet at gjøre end at finde os i denne uretfærdige Dom og trøste os med, at den for enhver upartisk og oplyst Domstol maa kjendes uefterrettelig. Mærkeligt nok, siger Clausen i sit Brev, vare endnu ikke hverken de idomte Mulcter eller Procesomkostninger indkrævede. Det er nu rigtignok, selv om de skulle betales, ikke nogen Gjenstand, men Dommen, der stempler en kirkelig Handling i det for Kirkefrihed saa forroste Amerika, som borgerlig Lovovertrædelse, — det er Sagen.

Tillige beretter Clausen i dette Brev, at i den nydannede Menighed i Musquigo (see Side 41) var atter en heftig Strid opkommen, idet en Auctoritet i Menigheden ei vilde vide af Kirkedisciplinen saaledes som vort Kirkeritual bestemmer den, men foreslog den forandret efter sit eget Hoved, saaat al Ret til at udelukke af Menigheden aabenbare Ugudelige skulde ophæves, og fast Alle i Menigheden efter ham paastode det Samme, saaat Clausen, der naturligviis, som den, der ved Eed er bunden til Ritualet, ikke kan eller vil forandre det, og derhos veed, at det ingenlunde gaaer an i Kirken at opgive Kirkedisciplinen, maatte erklære, at han intet videre kan have med Menigheden at skaffe, naar den ikke vil holde sig til de kirkelige Betingelser, paa hvilke den blev grundlagt. Det er dog ret sorgeligt, at de velsignede Frihedsgriller selv i kirkelige Anliggender skal gjøre sig saa gjældende, at der ikke engang skal indrømmes

Kirken den Ret, som ikke blot det borgerlige Samfund men hvert Klubselskab har: **at udelukke aabenbare Overtrædere af sin Midte.** Clausen beretter derhos, at han nu havde ubundne Hænder til at modtage det Kald, der fra de sydvestlige Prairier (see Side 85) nu var udgaaet til ham, men at han ei vidste om han turde indlade sig herpaa, naar han veiede de Vanskeligheder, der ere forbundne med at udrette Noget i disse vidt fra hverandre adspredte Setlementer, med sine Kræfter og især med den daarlige Helbredstilstand, hvorover han klager nu som før; han saae derfor helst, siger han, at der til disse Setlementer kom en Præst fra Norge. Forøvrigt var Alt ved det Gamle i Menighederne. Strax jeg modtog dette Brev, tilskrev jeg Clausen, sagde ham, at der endnu Ingen havde meldt sig til at gaae til Koskonongs Menighed i mit Sted, og at jeg saaledes var nødt til at reise tilbage, hvis ikke Menigheden nu, da Clausen er løst fra sin Forpligtelse til Musquigo, skulde ville kalde ham i mit Sted; jeg bad derfor Clausen, at han baade for sin egen Skyld, da han selv siger, han saa nødig vil modtage Kaldet til de sydvestlige Prairier, og for min Skyld, da han godt veed, at jeg gjerne vil lade være at reise, naar jeg kan see den Menighed, der har kaldet mig, under en dygtig Præsts Ledelse, vil modtage dette Kald, saafremt Menigheden — hvad jeg ikke tvivler om — ligesaa gjerne, ja maaskee hellere vil beholde Clausen, som dens Sjelesørger, hvem den nu ved hans stadige Ophold har lært saameget nøiere at kjende, og jeg er vis paa, at agte og elske. Skulde altsaa Clausen enten ikke komme til at forblive i Musquigo, eller ikke have modtaget det til ham fra de sydvestlige Prairier udgaaede Kald, inden han faaer dette mit Brev, er det rimeligt, at Menigheden paa Koskonong kalder ham, og jeg vil da haabe, at han modtager dette Kald, og i saa Tilfælde er jeg løst fra min Forpligtelse til Koskonongs Menighed, og nogen anden Menighed, end den, kan jeg ei bestemme mig til at overtage, hvis jeg atter skal til Amerika. Sandsynligt er det rigtignok, at Pastor Clausen, uafhængig af dette mit sidste Brev, allerede har lovet at modtage hiint Kald, og da maa jeg afsted igien. Saaledes staae Sagerne med Hensyn til min Tilbagereise endnu uvissere nu, end før. Jeg maa nu oppebie Svar fra Clausen, før jeg kan vide, hvad min Lod skal blive, om atter gjennem Atlanterhavets Bølger til det fjerne Land, eller om hjemme i det elskede Fædreneland. Guds Villie skee!

Derhos maa jeg i denne Efterskrift underrette dem, der

maatte interessere sig for de norske Emigranters kirkelige Tilstand, om at jeg for nogle Dage siden har modtaget som Gave til de norske Emigranters Skolevæsen 60 (sexti) Spd., nemlig, gjennem Provst Magelssen til Fosens Provstie, 50 (femti) Spd. fra Pastor emeritus **Brodtkorb** til Hitteren i søndre Trondhjems Amt og 10 (ti) Spd. fra Selveierbonde **Johannes Jørgensen** indre **Haavig** af samme Præstegjeld. Saameget glædeligere var denne uventede Gave, som den er mig et Beviis paa, at Herren ikke skuffer den ærlige Tillid til ham. Som anført Side 51 havde jeg i det Haab, dertil at faae den fornødne Understøttelse fra Fædrelandet, for foreløbig at faae en Kirkeskole ordnet for Koskonongs Menighed, paa eget Ansvar antaget Menighedens Forsanger til, mod en Løn af 10 Spd. maanedlig i 3 Maaneder af 1845, at holde Skole for Menighedens Børn, for hvilken Løn jeg havde indestaaet ham, imod at han skulde bie med Betalingen til engang i dette Aar. Og i Gaven, jeg fra de trende Givere har modtaget til de norske Emigranters Skolevæsen, kom nu ikke blot denne Sum, men den dobbelte, saa vi have Penge til 3 Maaneders Skole ogsaa i dette Aar. Saaledes hjælper Herren. Og i Hans Navn modtage ogsaa herved de kjære Givere, paa Koskonongs Menigheds Vegne, den hjerteligste Tak. For Gavernes Anvendelse skal i sin Tid Regnskab blive aflagt. Denne saa uventede Gave, der kom uden Opfordring, er, haaber jeg, tillige et Vidnesbyrd om, at der hist og her i Norges Kirke gives Adskillige, der gjerne ville yde en Skjærv til at afhjælpe de norske Emigranters kirkelige Trang, naar Opfordring dertil udgaaer fra nogle i Kirken anseede Mænd, der maatte interessere sig for den Sag.

Stavanger i Februar 1846.

J. W. C. Dietrichson.

Trykfeil.

Side 30, 10de Linie f. n. staaer „abstrakteres" læs: „abstraheres".
Side 62, 10de Linie f. n. staaer „Kirkeorden" læs: „Kirkeritual".
Side 68, 16de Linie f. n. staaer „seventh day-Baptist" læs: „seventh-day Baptists".

